

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI
ALİ MƏHKƏMƏSİNİN
BÜLLETENİ**

**Baş redaktor:
R.Y.Rzayev**

**Baş redaktorun
müavini:
Ş.Y.Yusifov**

**Redaksiya heyəti:
H.A.Mirzəyev
T.Ş.Mahmudov
B.H.Əsədov
Z.M.Quliyev
Ə.M.Rüstəmov
V.Ə.İbayev
S.İ.Bəktaşi
H.Q.Nəsibov
Ə.A.Kərimov**

**Məsul katib:
A.M.Məmmədli**

Redaksiyanın ünvanı:

Az 1025, Bakı şəhəri,
Xətai rayonu,
Yusif Səfərov küç.14
1193-cü məhəllə
Tel: 493-18-37
Faks: 493-18-37

www.supremecourt.gov.az

MÜNDƏRİCAT

20 yanvar şəhidlərinin xatirəsi yad edilmişdir.....2

Ali Məhkəmənin Plenumu 3

Cinayət və hərbi işlər üzrə məhkəmə təcrübəsindən

Azərbaycan Respublikası CPM-in 391.8.1-ci maddəsinə əsasən birinci instansiya məhkəməsində məhkəmə baxışı bu Məcəllənin 303.3-cü maddəsinin tələbləri pozulmaqla keçirildikdə apellyasiya instansiyası məhkəməsi apellyasiya şikayətinə və apellyasiya protestinə baxılmasına xitam verilməsi və cinayət işinin birinci instansiya məhkəməsinə qaytarılması haqqında qərar çıxarır.....5

Cinayət işinə baxılarkən mülki iddia əsassız olaraq baxılmamış saxlanılmışdır.....9

Cinayətin törədilməsi zamanı əmlak zərər çəkmiş şəxsin iradəsinə zidd olmayaraq onun mülkiyyətindən çıxarıldıqdan sonra həmin əmlakı əldə etmiş şəxsin vicdanlı alıcı statusuna malik olması sübuta yetirildikdə, o, mülkiyyətindən məhrum edilə bilməz.....11

Mülki və inzibati-iqtisadi işlər üzrə məhkəmə təcrübəsindən

“İpoteka haqqında” Qanunun 14.1-ci maddəsi kredit müqaviləsinin təminatı olaraq ipoteka müqaviləsi əsasında ipotekaya qoyulmuş əmlakın başqa bir kredit müqaviləsinin təminatı kimi əlavə razılaşma bağlamaqla ipotekanın əlavə qeydiyyatı qeydiyyatda yenidən ipotekaya qoyulmasını istisna edir.....20

Qətnamədə məhkəmənin rəhbər tutduğu qanuna və ya normativ hüquqi akta istinad olunmaması qətnamənin ləğv edilməsi üçün əsasdır.....22

Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 1180-ci maddəsinə görə vəsiyyət edənin sözlərindən notariusun yazdığı vəsiyyətnaməni vəsiyyət edən oxumalı, notariusun və şahidlərin yanında imzalamalıdır.....26

Məqalələr

Ramiz Rzayev: İdeyanı reallığa çevirəcək sənəd.....29

Müzəffər Ağazadə: Məhkəmə çıxışlarının sual doğuran cəhətləri.....42

Nərmən Baxşiyeva: Vətəndaşların pozulmuş hüquqlarının bərpası istiqamətində yeni mərhələ.....46

Tədbirlər

Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin təşəbbüsü ilə hazırlanmış “Azərbaycanca-rusca izahlı hüquq lüğəti” çapdan çıxmışdır.....52

Görüşlər

AŞPA-nın Monitoring Komitəsinin həmsədrləri Azərbaycanda Avropa kontinental məhkəmə sisteminin tətbiqindən razıdırlar.....53

Dünya Bankının nümayəndələri Ali Məhkəmədə olmuşlar.....54

Ali Məhkəmədə görüş.....55

20 yanvar şəhidlərinin xatirəsi yad edilmişdir

2012-ci il yanvarın 19-da Ali Məhkəmədə 20 yanvar şəhidlərinin xatirəsinə həsr olunmuş yığıncaq keçirilmişdir.

Yığıncaqda çıxış edən Ali Məhkəmənin sədri Ramiz Rzayev bildirmişdir ki, 1990-cı ilin 20 yanvar hadisəsi Azərbaycanın azadlığı və ərazi bütövlüyü uğrunda mübarizə tarixinə qəhrəmanlıq səhifəsi kimi daxil olmuşdur.

1990-cı il yanvarın 19-dan 20-nə keçən gecə sovet ordusu erməni quldur dəstələri ilə birgə Azərbaycan xalqına qarşı terror həyata keçirmişdir.

Bu qanlı hadisəyə ilk olaraq öz münasibətini bildiren şəxs ümummilli liderimiz Heydər Əliyev olmuşdur. Ulu öndər faciənin səhərişi günü, yəni 21 yanvar 1990-cı il tarixdə Azərbaycanın Moskvadakı daimi nümayəndəliyinə gələrək faciəni törədən şəxsləri kəskin şəkildə tənqid etmiş, bu hadisəni hüquqa, demokratiyaya, humanizmə zidd hesab etdiyini bildirmişdir. Ulu öndər ikinci dəfə hakimiyyətə qayıtdıqdan sonra 20 yanvar şəhidlərinin xatirəsini əziz tutmuş, onların ailələrinə və zərərçəkənlərə daim qayğı göstərmişdir. 20 yanvar hadisələrinə hüquqi-siyasi qiymət də Ulu öndərimizin təşəbbüsü və səyi ilə verilmişdir. Bu gün Azərbaycanda dünya şöhrətli dövlət xadimi, ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin xeyirxah əməlləri davam etdirilir. 20 yanvar şəhidlərinin ailələrinə və zərərçəkənlərə dövlət yardımı artırılır. Möhtərəm cənab Prezident İlham

Əliyev Ulu öndərin siyasi kursunun layiqli davamçısı kimi fəaliyyət göstərir.

Qeyd edilmişdir ki, 20 yanvar hadisələrinə hüquqi-siyasi qiymət də Ulu öndərimizin təşəbbüsü ilə verilmişdir. Bu qiymət ümumiləşmiş formada bundan ibarətdir ki, o vaxtkı Moskva Azərbaycana təcavüz edib. Təcavüzdə də məqsəd bu idi ki, Azərbaycan SSRİ-nin tərkibindən çıxmaq istədiyi üçün cəzalandırılsın. Əlbəttə, hadisənin günahkarlarının da adları açıqlanıb. SSRİ rəhbərliyinin təcavüzünün qarşısı alınmalıydı, o zamankı respublika rəhbərliyi bu qırğına imkan verməməliydə. Bu hadisəyə görə o dövrdə xalqın azadlıq hərəkatına rəhbərlik edənlər də məsuliyyət daşıyırdı. SSRİ rəhbərliyinin təcavüz edəcəyini bilərək xalqı qırğına aparan və bu zaman özləri kənar qalanlar günahkardırlar.

Çıxış edənlər bildirmişlər ki, Azərbaycan xalqı 20 yanvarda hərbi, siyasi, mənəvi təcavüzə məruz qalsa da, öz tarixi qəhrəmanlıq ənənələrinə sadıq olduğunu, vətənin azadlığı və müstəqilliyi naminə ən ağır sınaqlara sinə gərmək, hətta şəhid vermək əzmini bütün dünyaya nümayiş etdirdi. 1990-cı ilin qanlı yanvarında Azərbaycanın azadlığı və müstəqilliyi uğrunda şəhidlik zirvəsinə ucalmış Vətən övladları özlərinin fədakarlığı, şəhidliyi ilə xalqımızın qəhrəmanlıq salnaməsinə parlaq səhifə yazdılar. Bu gün də Azərbaycan xalqı canlarından keçən övladları ilə fəxr edir.

Ali Məhkəmənin Plenumu

17 fevral 2012-ci ildə Ramiz Rzayevin sədrliyi ilə Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin növbəti Plenumu olmuşdur.

Ali Məhkəmənin sədri Plenum iclasını açaraq bildirmişdir ki, 2011-ci il bir sıra əlamətdar hadisələrlə yadda qalmışdır. Bu hadisələrin ən önəmlisi dövlət müstəqilliyimizin bərpasının iyirminci ildönümünün təntənəli qeyd edilməsi olmuşdur. Yeni məhkəmə hakimiyyətinin formalaşdırılması dövlət müstəqilliyimizin bəhrəsidir.

Ötən ildə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin məhkəmə sistemi ilə bağlı Sərəncamlarının icrası və Ali Məhkəmənin fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi və müasirləşdirilməsi istiqamətində bir sıra işlər görülmüşdür. Ali Məhkəmənin fəaliyyətinin hüquqi və informasiya təminatı gücləndirilmiş, Aparatda yeni texnologiyalar tətbiq edilmiş, hakimlərin maddi təminatı yaxşılaşdırılmış, Ali Məhkəmədə maddi-texniki baza

məhkəmləndirilmişdir. Eyni zamanda əvvəlki illərlə müqayisədə 2011-ci il ərzində vətəndaşların hüquqlarının məhkəmə müdafiəsinin səviyyəsi yüksəlmişdir.

Ali Məhkəmənin sədri vurğulamışdır ki, Azərbaycan Respublikası İnsan Hüquqlarının və Əsas Azadlıqlarının Müdafiəsi haqqında Avropa Konvensiyasına qoşulduğundan Avropa Məhkəməsinin presedent hüququ bizim hüquq sistemimiz üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Dövlətin Avropa Məhkəməsinin yurisdiksiyasını tanımasından, ilk növbədə Azərbaycan vətəndaşları faydalanmaqdadırlar. Vətəndaşlar İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinə çıxış əldə etmiş, məhkəmə və hüquq-mühafizə orqanlarının iş fəaliyyətinə olan tələblər daha da yüksəlmişdir. Bu baxımdan ədalət mühakiməsini həyata keçirən hakimlərin beynəlxalq hüquq normalarını, insan

hüquqları sahəsində beynəlxalq standartları, onların tətbiqi təcrübəsini mənimsəmələri önəmli olduğundan hər həftə Ali Məhkəmədə keçirilən seminarlarda beynəlxalq hüquqi aktlar, xüsusən də “İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqlarının müdafiəsi haqqında” Avropa Konvensiyasının müddəaları, Avropa Məhkəməsinin presedent hüququ öyrənilir. Hakimlərin və dəvət olunmuş beynəlxalq təşkilatların nümayəndələrinin iştirakı ilə “dəyirmi masa”lar keçirilir, Avropa dövlətləri məhkəmələrinin təcrübəsinin öyrənilməsinə kömək edən xarici dövlətlərə tanışlıq səfərləri təşkil edilir.

Plenumda Ali Məhkəmənin kollegiya sədrlərinin 2011-ci ildə ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsi vəziyyətinə dair məlumatları dinlənilmişdir.

Qeyd edilən məlumatlarla əlaqədar Plenumda geniş müzakirələr və təhlillər aparılmışdır.

Məruzə edən kollegiya sədrləri 2011-ci ildə kollegiyaların fəaliyyətində nəzərə çarpacaq irəliləyiş olduğunu qeyd etmişlər.

Ali Məhkəmənin bütün kollegiyalarında - mülki, inzibati-iqtisadi, cinayət və hərbi kollegiyalarında 2011-ci ildə baxılmış işlər 2010-cu ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə artmışdır. Mülki kollegiyada 2,5 faiz, inzibati-

iqtisadi kollegiyada 25,5 faiz, cinayət kollegiyasında 26,6 faiz, hərbi kollegiyada isə 16,3 faiz artma müşahidə olunmuşdur. Ümumiyyətlə, Ali Məhkəməyə daxil olmuş işlərin sayı 8,1 faiz artmışdır.

Baxılan işlərin sayının artmasına baxmayaraq ləğv olunan məhkəmə qərarlarının sayı azalmışdır. Bu isə aşağı instansiya məhkəmələri tərəfindən qəbul edilən qərarların keyfiyyətinin əvvəlki illərə nisbətən yüksək olmasını göstərir.

2011-ci ildə Ali Məhkəmədə vətəndaşların ərizə və şikayətlərinə, digər müraciətlərinə baxılmasına, onlara hüquqi cəhətdən əsaslı və düzgün cavab verilməsinə diqqət artırılmışdır.

Ali Məhkəməyə edilən müraciətlərdə artma müşahidə olunmuşdur. Bunu, vətəndaşların məhkəmələrə olan inamının artması kimi qəbul etmək olar.

Ali Məhkəmənin Plenumunun 2011-ci ildə 6 iclası keçirilmiş, 31 qərar çıxarılmışdır.

Plenumda Ali Məhkəmənin 2012-ci ilin birinci yarısına dair iş planı təsdiq edilmişdir.

Plenumda konkret işlərə baxılmışdır.

Plenum müzakirə olunan məsələlər və baxılmış işlər barədə müvafiq qərarlar qəbul etmişdir.

CİNAYƏT VƏ HƏRBİ İŞLƏR ÜZRƏ MƏHKƏMƏ TƏCRÜBƏSİNDƏN

Azərbaycan Respublikası CPM-in 391.8.1-ci maddəsinə əsasən birinci instansiya məhkəməsində məhkəmə baxışı bu Məcəllənin 303.3-cü maddəsinin tələbləri pozulmaqla keçirildikdə apellyasiya instansiyası məhkəməsi apellyasiya şikayətinə və apellyasiya protestinə baxılmasına xitam verilməsi və cinayət işinin birinci instansiya məhkəməsinə qaytarılması haqqında qərar çıxarır

Zərdab Rayon Məhkəməsinin 16 fevral 2011-ci il tarixli qərarı ilə A.T.İsmayılova Azərbaycan Respublikasının CM-nin 132-ci maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair cinayət işinin icraatına həmin Məcəllənin 73-cü maddəsinə əsasən, yəni zərər çəkmiş şəxslə barışdığına görə xitam verilmişdir.

Məhkəmənin qərarına əsasən A.T.İsmayılova 01 noyabr 2010-cu il tarixdə saat 17 radələrində yaşadıkları Zərdab şəhəri, B.İsmayılov küçəsi 8 saylı evin həyətidə qayını Y.Ş.Osmanov ilə aralarında baş vermiş münaqişə zamanı dalaşaraq qəsdən həmin vaxt əlində olan metlax parçası ilə Y.Ş.Osmanovun sağ diz qapağı nahiyəsinə vurub ona Azərbaycan Respublikası CM-nin 128-ci maddəsində göstərilən nəticələrə səbəb olmayan, sağlamlığın qısa müddətə pozulmasına səbəb olmadığı üçün dərəcəsi təyin edilməyən xəsarəti yetirmişdir.

A.T.İsmayılovanın apellyasiya şikayəti əsasında işə baxan Şirvan Apellyasiya Məhkəməsinin cinayət kollegiyasının 27 may 2011-ci il tarixli qərarı ilə apellyasiya şikayəti təmin edilmədən, qərar dəyişdirilmədən saxlanılmışdır.

Apellyasiya Məhkəməsinin yuxarıda qeyd edilən qərarından təqsirləndirilən şəxs və onun müdafiəçisi kassasiya şikayəti verərək, apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qərarının ləğv edilməsini, cinayət işinin yeni apellyasiya baxışına qaytarılması barədə qərar qəbul edilməsini xahiş etmişlər.

Təqsirləndirilən şəxs və müdafiəçi kassasiya şikayətini onunla əsaslandırmışlar ki, iş üzrə prosessual hüquq normaları düzgün tətbiq edilməmiş, ibtidai araşdırma və birinci instansiya məhkəməsində yol verilmiş pozuntular apellyasiya instansiya

məhkəməsində baxış zamanı aradan qaldırılmamışdır. A.T.İsmayılova barəsində cinayət işi qanunsuz və əsassız olaraq başlanmış, Azərbaycan Respublikası CPM-in 91-ci maddəsi və “İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqlarının müdafiəsi haqqında” Konvensiyanın 6-cı maddəsi ilə təmin edilmiş hüquqları pozulmuşdur.

Şikayətdə göstərilmiş ki, A.T.İsmayılova barəsindəki məhkəmə aktında əsassız olaraq onun adından hadisəni etiraf etməsi haqqında ifadə salınmışdır. Həmin ifadənin onun tərəfindən verilməsinin mümkünsüzlüyü həm də onunla təsdiqlənir ki, ibtidai araşdırma zamanı tərtib edilmiş sənədləri imzalamaqdan imtina edilməsi səbəbi kimi özünü təqsirsiz sayması göstərilmişdir.

Şikayətdə həmçinin qeyd edilmişdir ki, A.T.İsmayılovanın ümumiyyətlə ibtidai araşdırmanın gedişi barədə məlumatı olmamış, rayon poçt filialı tərəfindən verilmiş məktubdan görünür ki, 2010-cu ilin dekabr ayı ərzində A.T.İsmayılovanın ünvanına heç bir sifarişli xəbərnəmələri və poçt göndərişi daxil olmamışdır. Şahid E.N.Şəmillinin ifadələri arasındakı ziddiyyətlər apellyasiya instansiya məhkəməsi tərəfindən nəzərə alınmamışdır. Bundan başqa, A.T.İsmayılova birinci instansiya məhkəməsinin məhkəmə iclasında ümumiyyətlə iştirak etməmişdir, buna görə də onun adından məhkəmə iclas protokolunda səmimi peşmançılıq çəkməsi barədə göstərilənlər absurddur, iş üzrə maddi və prosessual hüquq normalarının pozulması məhkəmədə də davam etmiş, Azərbaycan Respublikası CPM-in 143-146-cı maddələrinə əsasən iş üzrə toplanmış sübutlar tədqiq edilməmişdir.

Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin cinayət kollegiyası cinayət işinin materiallarını araşdırıb kassasiya şikayətinin dəlillərini müzakirə edərək, şikayətin dəlillərini müdafiə edən təqsirləndirilən şəxsin və müdafiəçinin, apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qərarının dəyişdirilmədən saxlanılması barədə dövlət ittihamçısının çıxışlarını dinləyərək hesab etmişdir ki, aşağıdakı əsaslara görə kassasiya şikayəti təmin edilməli, Şirvan Apellyasiya Məhkəməsinin cinayət kollegiyasının 06 may 2011-ci il tarixli ilkin baxış və 27 may 2011-ci il tarixli yekun qərarları ləğv edilməli və iş apellyasiya instansiyası məhkəməsində ilkin baxış mərhələsindən yenidən baxılmağa təyin edilməlidir.

Qanunçuluq prinsipi təsbit edilmiş Azərbaycan Respublikası CPM-in 10-cu maddəsinə əsasən məhkəmələr və cinayət prosesinin iştirakçıları Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının, bu Məcəllənin, Azərbaycan Respublikası digər qanunlarının, habelə Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beşəlxalq müqavilələrin müddəalarına ciddi əməl etməlidirlər.

İş materiallarından aydın olur ki, A.T.İsmayılovanın barəsində olan cinayət işi üzrə Azərbaycan Respublikası CPM-in 91-ci maddəsində nəzərdə tutulan hüquqları təmin edilməmiş, işdə olan sübutların təhlili isə təqsirləndirilən şəxsin ümumiyyətlə ibtidai araşdırmada iştirak etməsini şübhə altına almağa əsas verir.

Belə ki, ibtidai istintaq zamanı A.T.İsmayılovanın 25 dekabr 2011-ci il tarixdə şahid qismində dindirilməsi haqqında protokolda qeyd edilmişdir ki, o, qayını Y.Osmanovun mübahisə etmələrini, lakin onu vurub xəsarət yetirmədiyini göstərmişdir. Bununla belə, A.T.İsmayılova səbəbini göstərmədən protokola imza etməkdən imtina etmişdir. İttiham aktı 27 yanvar 2011-ci il tarixdə tərtib edildiyi halda təqsirləndirilən şəxsin 25 dekabr 2011-ci il tarixdə dindirilərək protokolu imzalamaqdan imtina etməsini məhkəmə kollegiyası həqiqətə uyğun hesab etməmişdir.

21 yanvar 2011-ci il tarixli A.T.İsmayılovanın təqsirləndirilən şəxs qismində dindirilməsi haqqında protokolda göstərilmişdir ki, o, həmin vaxt ümumiyyətlə ifadə verməkdən imtina etmiş və həmin protokolu və digər prosesual sənədləri imzalamamışdır.

Kollegiya qeyd etmişdir ki, Azərbaycan Respublikası CPM-in 91.5.10-cu maddələrinə əsasən təqsirləndirilən şəxsin izahat verməkdən imtina etmək hüququ vardır.

Lakin iş materiallarında onun ibtidai araşdırma orqana çağırılması, bununla əlaqədar onun ünvanına çağırış vərəqəsinin göndərilməsi və ya digər qaydada məlumatlandırılması görünür. Zərdab rayon poçt şöbəsinin filialının məlumatından da 2010-cu ilin dekabr ayı ərzində A.T.İsmayılovanın adına hər hansı sifarişli və xəbərnəməli poçt göndərişinin göndərilmədiyini aydın olur. (iş v. 111).

Bundan başqa, iş materialları ilə müəyyən edilir ki, A.T.İsmayılovanın təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb edilməsi, təqsirləndirilən şəxsə ittiham elan edilməsi, hüquq və vəzifələrinin izah edilməsinə dair 21 yanvar 2011-ci il tarixli qərar, protokol və bildirişdə, müdafiəçi A.Y.Mahmudovun ona təqdim edilməsi barədə həmin tarixli protokolda, başqa yerə getməmək haqqında iltizam qətimkan tədbiri seçilməsinə dair 21 yanvar 2011-ci il tarixli protokolda və A.İsmayılovanın adından tərtib edilmiş eyni tarixli iltizamda, məhkəmə-tibbi ekspertizasının təyin edilməsi barədə 03 dekabr 2010-cu il tarixli qərarla tanış etmə barədə 21 yanvar 2011-ci il tarixli protokolda, ekspertin rəyinin təqsirləndirilən şəxsə elan edilməsi barədə eyni tarixli protokolda və təqsirləndirilən şəxsin cinayət işinin materialları ilə tanış etmə barədə 25 yanvar 2011-ci il tarixli protokolda müstəntiq tərəfindən "A.T.İsmayılova imza etməkdən imtina etdi" qeydləri edilmişdir.

Bunlarla əlaqədar A.T.İsmayılova apellyasiya instansiyası məhkəməsində verdiyi izahatında göstərmişdir ki, o, barəsində cinayət işinin olmasından və bu iş üzrə istintaq aparılmasından, ona ittiham elan olunmasından məlumatı olmamış, özünü elan olunmuş ittiham üzrə heç vaxt təqsirli bilməmiş, diyini, birinci

instansiya məhkəməsində verdiyi ifadələri isə təhrif edilmişdir.

Apellyasiya instansiya məhkəməsi təqsirləndirilən şəxs tərəfindən göstərilənlər barədə ətraflı araşdırma aparmamış və nəzərə almamışdır ki, Azərbaycan Respublikası CPM-in 91.5.1-ci maddəsinə əsasən təqsirləndirilən şəxs nədə təqsirləndiyini bilmək (ittihamin məzmunu verilmiş ittihamın faktiki tərəfi və hüquqi tövsifi), ittiham elan edildikdə, habelə həbsə alındıqdan və ya barəsində qətimkan tədbiri seçilməsi haqqında qərar elan olunduqdan dərhal sonra müvafiq qərarın surətini almaq hüququna malikdir.

İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında Avropa Konvensiyasının 6-cı maddəsinin 3-cü bəndinin "a" altbəndinə əsasən, cinayət törətməkdə ittiham olunan hər kəs, ən azı ona qarşı irəli sürülmüş ittihamın xarakteri və əsasları haqqında onun başa düşdüyü dildə dərhal və ətraflı məlumatlandırılmaq hüququna malikdir.

Göründüyü kimi, ibtidai araşdırma zamanı təqsirləndirilən şəxsin bu hüquqlarının təmin edilməsi istiqamətində də heç bir tədbir görülməmiş, müstətiq isə A.T.İsmayılovanın təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb edilməsi, təqsirləndirilən şəxsə ittiham elan edilməsi, hüquq və vəzifələrinin izah edilməsinə dair 21 yanvar 2011-ci il tarixli qərar, protokol və bildirişdə "A.İsmayılova tanış oldu, imza etməkdən imtina etdi" göstərməklə kifayətlənərək qeyd olunan prosessual sənədlərin qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş hər hansı vasitələrlə təqsirləndirilən şəxsə göndərilməsini təmin etməmişdir.

Bundan başqa, ibtidai araşdırmanın qurtarması barədə təqsirləndirilən şəxsə məlumat verilməsi, cinayət işinin materialları ilə tanış olmanın vaxtını və yerini müəyyən edilməsi barədə də iş materiallarında hər hansı sübutun olması müəyyən edilməmiş və faktiki olaraq A.T.İsmayılovanın CPM-in 284.1.1 və 284.1.2-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş cinayət işinin materialları ilə tanış olmaq, vəsatətlər vermək hüququ kobud şəkildə pozulmuşdur. Bu baxımdan məhkəmə kollegiyası belə qənaətə gəlmişdir ki, müstətiqin tərtib etdiyi, A.T.İsmayılovanın cinayət işinin materialları ilə Zərdab rayon

Polis Şöbəsində tanış olması, vəsatətinin olmaması, lakin protokolu imzalamaqdan imtina etməsi barədə protokolun həqiqiliyi də şübhə doğurur.

Birinci instansiya məhkəməsi bu barədə ümumiyyətlə heç bir araşdırma aparmamış, apellyasiya instansiya məhkəməsi isə təqsirləndirilən şəxs ibtidai istintaq zamanı müstətiqin onu dindirməməsini, izahat vermədiyini, A.Mahmudov adlı vəkili tanımadığını göstərsə də, iş üzrə qanunda nəzərdə tutulmuş tədbirlər görməmişdir.

Halbuki, Azərbaycan Respublikası CPM-in 391.8.1-ci maddəsinin müddəaları tələb edir ki, birinci instansiya məhkəməsində məhkəmə baxışı bu Məcəllənin 303.3-cü maddəsinin tələbləri pozulmaqla keçirildikdə apellyasiya instansiyası məhkəməsi apellyasiya şikayətinə və apellyasiya protestinə baxılmasına xitam verilməsi və cinayət işinin, məhkəməyədək sadələşdirilmiş icraat materiallarının və ya xüsusi ittiham qaydasında şikayət üzrə materialların birinci instansiya məhkəməsinə qaytarılması haqqında qərar çıxarır. Həmin Məcəllənin 303.3-cü maddəsinə əsasən, cinayət işinin və ya məhkəməyədək sadələşdirilmiş icraat materiallarının baxılmasına xitam verilməsi və onun ibtidai araşdırmaya prosessual rəhbərliyi həyata keçirən prokurora qaytarılması barədə qərar aşağıdakı kobud pozuntulara yol verildikdə çıxarılır: 303.3.8 məhkəməyədək icraat materialları ilə tanış etmə vəzifəsinə dair müvafiq olaraq bu Məcəllənin 284-286, 288-ci və ya 296.3.1-ci maddələrinin tələblərinin pozulması. Belə hal müəyyən edildiyi halda apellyasiya instansiya məhkəməsi məhkəmənin hökmünü və ya qərarını ləğv edib cinayət işini birinci instansiya məhkəməsinə qaytarmalı olduğu halda bu haqda qanunun tələblərinə uyğun olan prosessual qərar qəbul etməmiş, və bununla da CPM-in 391.3.4-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş qərarı əsassız çıxarmışdır. Bu hal isə CPM-in 416.0.20-ci maddəsinin tələblərinə görə, apellyasiya instansiya məhkəməsinin qərarının ləğvi edilməsi üçün nəzərdə tutulmuş əsaslardandır.

Qeyd edilən işin hallarının mövcudluğu A.T.İsmayılovanın həqiqətən məhkəməyə qədər icraatda iştirak etməsinin təmin edilməməsi

barədəki dəlilinin əsaslı olması məhkəmə kollegiyasında şübhə yaratmamışdır.

Göstərilənlərlə yanaşı, məhkəmə kollegiyası onu da qeyd etmişdir ki, istər birinci, istərsə də apellyasiya instansiyası məhkəməsi sübutların tədqiqi və onların qiymətləndirilməsi zamanı Azərbaycan Respublikası CPM-in 143-146-cı maddələrinin tələblərinə əməl etməmiş, A.T.İsmayılovaya elan olunmuş və məhkəmələr tərəfindən təsdiq edilmiş ittiham ziddiyyətli sübutlara əsaslanmış və bu ziddiyyətlərin aradan qaldırılması istiqamətində qanuna müvafiq tədbirlər görülməmişdir.

Belə ki, A.T.İsmayılovaya elan olunmuş ittihamın əsasını təşkil edən Y.Ş.Osmanovun ifadələri əks etdirilmiş 29 oktyabr 2010-cu il tarixli zərərçəkmiş şəxsin dindirilməsi protokolunda göstərmişdir ki, 01 noyabr 2010-cu il tarixdə A.T.İsmayılova onu metlaxla vuraraq xəsarət yetirmişdir. (iş vər. 31).

Şahid E.N.Şəmillinin 29 oktyabr 2010-cu il tarixli dindirmə protokolunda da 01 noyabr 2010-cu il tarixdə dayısı Y.Osmanovla A.Hüseynovanın dalaşması göstərilmişdir.

Şahid E.N.Şəmilli 21 yanvar 2011-ci il tarixdə verdiyi ifadəsində isə həmin vaxt, yəni 01 noyabr 2010-cu il tarixdə hadisə yerində olmadığını göstərmişdir. (iş vər. 59).

Həmin şahid birinci instansiya məhkəməsinə müraciət edərək onun şahid kimi işə cəlb edilməsinə etiraz edərək yenə də hadisə yerində olmadığını göstərmişdir. (iş vər. 112).

Göstərilənlər işin hallarını tam, hərtərəfli və obyektiv araşdırılmasını zəruri etməsinə baxmayaraq məhkəmələr bunları nəzərə almamışlar.

Məhkəmə kollegiyası qeyd etmişdir ki, həqiqiliyi şübhə doğurmuş halların olub-olmamasını müəyyənləşdirmək üçün apellyasiya instansiyası məhkəməsi onların əsaslandırılmasından ötrü gətirilən dəlillərin bütün işin kontekstində inandırıcı olmasını və kifayət edib-etməməsini, habelə ittihama uyğun əsaslara mütənasib olub-olmamasını araşdırmamışdır.

Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin Velikova Bolqarıstana qarşı 04 oktyabr 2000-ci il tarixli qərarında göstərilmişdir ki, “əsaslı şübhə yeri qoymayan” sübut standartların

qiymətləndirilməsi zamanı bütün işlərə tətbiq edilən ümumi prinsipdir. Sübutlar kifayət qədər güclü, aydın və uzlaşdırılmış nəticələrin, yaxud faktlara əsaslanan analoji təkzib edilməz ehtimalların birgə mövcudluğundan irəli gələ bilər.

Kollegiya hesab etmişdir ki, məhkəmələr tərəfindən şərh olunan qaydada əldə edilmiş sübutların mötəbərliyinə düzgün hüquqi qiymət verilməyərək ittihamın əsası kimi qəbul edilmişdir.

Kollegiya iş üzrə qəbul edilmiş yekun məhkəmə aktlarına istinadən belə nəticəyə gəlmişdir ki, məhkəmələr tərəfindən cinayət işi üzrə toplanmış sübutlar tam, hərtərəfli və obyektiv yoxlanılmamış, təhlil olunmaqla bir-biri ilə müqayisə edilməmiş və qanuna müvafiq qaydada qiymətləndirilməmişdir ki, bu hallar da “İnsan Hüquqlarının və Əsas Azadlıqlarının Müdafiəsi haqqında” konvensiyanın 6-cı maddəsinin tələbləri ilə yanaşı, Azərbaycan Respublikası CPM-nin 22, 143-146-cı maddələrinə əməl olunmamasına dəlalət edən hal kimi qiymətləndirilməlidir.

Şərh olunanlara əsasən, məhkəmə kollegiyası belə nəticəyə gəlmişdir ki, hazırkı qərarın təsviri-əsaslandırıcı hissəsində göstərilən hallar Azərbaycan Respublikası CPM-nin 416.0.2-ci və 416.0.20-ci maddələrinin tələblərinə görə apellyasiya instansiyası məhkəməsi tərəfindən qəbul edilmiş məhkəmə qərarlarının ləğv edilməsinə əsas yaratdığından təqsirləndirilən şəxs A.T.İsmayılovanın və müdafiəçisinin kassasiya şikayəti təmin edilməklə onun barəsindəki Şirvan Apellyasiya Məhkəməsinin 06 may 2011-ci il tarixli apellyasiya şikayətlərinə ilkin baxış və 27 may 2011-ci il tarixli yekun qərarları ləğv olunmalı, iş yeni apellyasiya baxışına təyin edilməli və hazırkı qərarla göstərilən çatışmazlıqlar aradan qaldırılmaqla iş üzrə qanuni, obyektiv və ədalətli qərar qəbul edilməlidir.

Cinayət işinə baxılarkən mülki iddia əsassız olaraq baxılmamış saxlanılmışdır

Füzuli rayon Məhkəməsinin 02 avqust 2011-ci il tarixli hökmü ilə M.A.Məmmədov Azərbaycan Respublikası CM-nin 263.2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş cinayətin törədilməsində təqsirli bilinib 1 (bir) il 6 (altı) ay müddətinə nəqliyyat vasitələrini idarə etmək hüququndan məhrum edilməklə, cəzasını məntəqə tipli cəzaçəkmə müəssisəsində çəkməklə 3 (üç) il müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum edilmişdir.

Məhkəmənin hökmünə əsasən, M.A.Məmmədov ona görə təqsirli bilinib məhkum edilmişdir ki, o, 18 noyabr 2010-cu il tarixdə, saat 14 radələrində idarə etdiyi "DAEWOO" markalı sərnişin avtobusu ilə Hacıqabul-Mincivan yolunda, həmin yolun Füzuli rayonu ərazisindən keçən 138-ci kilometrində hərəkətdə olan "Yol hərəkəti haqqında" Azərbaycan Respublikası qanununun 36-cı maddəsinin 1-ci hissəsinin 3-cü bəndinin tələblərinə əsasən yol hərəkəti üçün təhlükəsiz şərait yaratmalı olduğu halda bu tədbirləri görməmiş və idarə etdiyi avtobusu ona əks istiqamətdə hərəkətdə olan Q.İsayevin idarə etdiyi Vaz 21074 markalı avtomaşının hərəkət zolağına çıxarmaqla hərəkətlərinin təhlükəsizliyini təmin etməmiş və bununla da Q.İsayevin hərəkəti üçün təhlükə yaratmış, həmin maddənin tələblərinə riayət etməklə hadisənin qarşısını texniki cəhətdən almağa imkanı olduğu halda bu hərəkəti ilə Q.İsayevin hərəkətinin sola məcburi dəyişməsinə səbəb olmuş, nəticədə idarə etdiyi avtobusla Q.İsayevin idarə etdiyi VAZ 21074 markalı avtomobillə toqquşmuş və ehtiyatsızlıqdan Q.T.İsayeva açıq kəllə beyin travması, baş beyin toxumalarının əzilməsi, beyinin qişa və mədəciklərinə qansızma, sağ körpücük sümüyünün və sağ qabırğaların fraqmentləri yerini dəyişməyən qapalı sınıqları, burun sümüyünün açıq, fraqmentlərin yerini dəyişmiş sınığı, alt və üst çənə sümüklərinin fraqmentlərin yerini dəyişmiş açıq, sağ bazu sümüyünün aşağı 1/3-in qapalı, sol baldır sümüklərinin aşağı 1/3-in açıq, fraqmentlərin

yerini dəyişməyən sınığı, bədən səthində çoxsaylı əzilmiş yaralar, qançır və sıyrıqlar yetirməklə ona yetirilə anda həyat üçün təhlükəli olan və onun ölümünə səbəb olan, ağır zərərverməyə aid edilən xəsarətlər yetirmişdir.

Hökmədən məhkum M.A.Məmmədov və zərərçəkmiş şəxsin hüquqi varisi T.B.İsayev tərəfindən verilmiş apellyasiya şikayətinə əsasən işə baxan Şirvan Apellyasiya Məhkəməsinin cinayət kollegiyasının 25 oktyabr 2011-ci il tarixli qərarı ilə apellyasiya şikayətləri təmin edilmədən, hökm işə dəyişdirilmədən saxlamışdır.

Şirvan Apellyasiya Məhkəməsinin cinayət kollegiyasının 25 oktyabr 2011-ci il tarixli qərarından zərər çəkmiş şəxsin hüquqi varisi T.B.İsayev kassasiya şikayəti verərək qərarın ləğv edilməsini və məhkum M.A.Məmmədova daha ağır cəza təyin edilməsini, habelə iş üzrə verdiyi mülki iddia üzrə qanuni qərar qəbul edilməsini xahiş etmişdir. Kassasiya şikayəti onunla əsaslandırılmışdır ki, M.A.Məmmədov ehtiyatsızlıqdan törətmiş olduğu cinayət kifayət qədər sübuta yetirilməsinə baxmayaraq o, təqsirini boynuna almamış, özünü təqsirli bilməmiş, heç bir səmimi peşmançılıq hissələri keçirməmiş, cinayət nəticəsində vurduğu maddi və mənəvi zərərin ödənilməsinə, yaxud azaldılmasına yönəldilən heç bir hərəkət etməmişdir. Apellyasiya məhkəməsi onun, yəni T.B.İsayevin mülki iddiasının təmin olunması barədə tələbinin yenidən mülki qaydada müraciət etməklə məhkəmədə mülki qaydada həll edilməsinin mümkün olduğu qənaətinə gələrək, birinci instansiya məhkəməsinin hökmünü bu dəlil əsasında ləğv edilməli olması ilə razılaşmamış və apellyasiya şikayətini təmin etməmişdir. Məhkəmə Məmmədov Mətləb Abdulkərim oğlunu Azərbaycan Respublikası CM-nin 263.2-ci maddəsi ilə təqsirli bilsə də, CM-nin göstərilən maddəsinin tələbləri baxımından ona aşağı hədə cəza təyin etmiş və həmin cəza təqsirləndirilən şəxsin şəxsiyyətinə, cinayətin xarakteri və ictimai təhlükəlilik

dərəcəsinə uyğun deyildir. İstər birinci instansiya məhkəməsi, istərsə də apellyasiya məhkəməsi qanunun göstərilən tələblərinə formal yanaşmış, hazırkı işin konkret hallarını, məhkumun şəxsiyyətini xarakterizə edən məlumatları lazımcə qiymətləndirməmiş və bu halları nəzərə almadan ona həddindən artıq yüngül cəza təyin etmişdir.

Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Cinayət kollegiyası kassasiya şikayətinə mahiyyəti üzrə baxaraq, cinayət işinə baxmış birinci və apellyasiya instansiyası məhkəmələri tərəfindən faktların müəyyən edilməsində və hüquqi məsələlər üzrə cinayət və cinayət-prosessual qanun normalarının tətbiqinin düzgünlüyünü yoxlayıb müzakirə edərək kassasiya şikayətini təmin etmişdir. Kassasiya instansiya məhkəməsi belə qənaərə gəlmişdir ki, Məmmədov Mətləb Abdulkərim oğluna elan olunmuş ittiham üzrə toplanmış sübutlar birinci instansiya məhkəməsi tərəfindən Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 143-146-cı maddələrinin tələblərinə uyğun tədqiq edilərək, onun cinayət əməli Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 263.2-ci maddəsinə tövsif edilmişdir.

Lakin, məhkəmə kollegiyası M.A.Məmmədovun barəsində cəza tədbirinin seçilməsi məsələsini müzakirə edərək belə nəticəyə gəlmişdir ki, təyin olunmuş cəza iş üzrə müəyyən edilmiş hallara uyğun deyil və istər birinci, istərsə də apellyasiya instansiyası məhkəməsi bu məsələnin həlli zamanı cəzanı yüngülləşdirən hallar kifayət qədər əsəlandırılmamış və Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 8-ci, 41.2-ci və 58-ci maddələrinin tələblərinə əməl etməmişlər.

Bununla yanaşı, kassasiya instansiya məhkəməsi mülki iddianın baxılmamış saxlanması barədə məhkəmələrin gəldiyi nəticəni də əsaslı hesab etməmişdir.

Belə ki, cinayət işinə əlavə edilmiş iddia ərizəsindən və ona əlavə edilmiş sənədlərdən müəyyən edilir ki, zərər çəkmiş şəxsin hüquqi varisi T.B.İsayev qanunda nəzərdə tutulmuş müddətdə mülki iddia verərək ona vurulmuş maddi ziyanın təqsirləndirilən şəxsdən tutulmasını xahiş etmişdir. Məhkəmə tərəfindən həmin mülki iddia icraata qəbul edilmiş və

zərər çəkmiş şəxsin hüquqi varisi həmçinin mülki iddiaçı qismində tanınmışdır.

Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 179.1-179.3-cü maddələrinə cinayət mühakimə icraatında mülki iddia bu Məcəllənin müddəaları ilə müəyyən edilmiş qaydalara əsasən verilir, sübut və həll olunur. Mülki prosesual qanunvericiliyin normaları cinayət mühakimə icraatının prinsiplərinə zidd olmadıqda və mülki iddia üzrə icraatda zəruri olan qaydalar bu Məcəllədə nəzərdə tutulmadıqda mülki prosesual qanunvericiliyin normalarının tətbiqinə yol verilir. Mülki iddia üzrə qərar iddianın predmetindən asılı olaraq mülki qanunvericiliyin və digər qanunvericilik sahələrinin normalarına uyğun qəbul edilir.

Azərbaycan Respublikası Mülki-Prosessual Məcəlləsinin 168.1-ci maddəsinin tələblərindən görünür ki, hakim iddia ərizəsinin surətinin və ona əlavə edilmiş sənədlərin cavabdehə rəsmi qaydada verilməsini təmin edir, zəruri hallarda müəyyən edilmiş müddətdə özünün rəy və ya etirazlarını və bu etirazlarını əsaslandırın sübutlarını təqdim etməyi təklif edir.

Birinci instansiya məhkəməsi qanunun bu tələbinə və ümumiyyətlə mülki iddianın icraata qəbulu, baxılmağa hazırlanması və baxılmasına dair Azərbaycan Respublikası Mülki-Prosessual Məcəlləsində nəzərdə tutulmuş tələblərin heç birinə əməl etməmişdir.

Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 183.3-cü maddəsinin tələblərinə görə, cinayət mühakimə icraatı zamanı mülki iddia yalnız yazılı formada verilə bilər. İddia ərizəsində hansı cinayət təqibi üzrə kimin kimə qarşı, hansı əsasla və hansı məbləğdə mülki iddia verməsi göstərilməli, həmçinin zərərin ödənilməsi üçün konkret məbləğin və ya əmlakın tutulması barədə xahiş öz əksini tapmalıdır. Hökmdə mülki iddiaçı tərəfindən mülki iddia verilərkən bu qanunun tələbinə əməl edilməməsi göstərilməmişdir.

Birinci instansiya məhkəməsi hökmdə mülki iddianın baxılmamış saxlanmasını onunla əsaslandırmışdır ki, mülki iddiaçının iddianın əsaslarını və məbləğini təsdiq edən sübutları məhkəməyə təqdim etməmiş, eləcə də hadisənin yaranmasında zərər çəkmişin də

təqsirinin olmasını nəzərə almışdır. Lakin bu zaman məhkəmə heç bir qanun normasına istinad etməmişdir. Bununla yanaşı, T.B.İsayev məhkəməyə onun iddiasını təsdiq edən müvafiq sənədləri təqdim etməsinə baxmayaraq işə baxan məhkəmələr həm bu sənədlərin, həm də digər sübutların qanuna müvafiq qaydada araşdırılmasını təmin etməmiş və iddi üzrə qanuni qərar qəbul etməkdən ötrü həmin sübutları qiymətləndirməmiş, digər tərəfdən isə mülki iddiaya baxılması və onun həll edilməsi ilə bağlı müvafiq qanunvericilik normalarının tələblərinə əməl etməmişdir.

Iddiyanın baxılmamış saxlanması əsaslarına gəldikdə isə, bu əsaslar Azərbaycan Respublikası Mülki-Prosessual Məcəlləsinin 259-cu maddəsində müəyyən edilmişdir ki, məhkəmənin bu haqda gəlidiyi nəticənin əsası

kimi hökmdə göstərilən əsasların heç biri qeyd olunan maddənin tələblərinə uyğun deyildir.

Kassasiya kollegiyasının iş üzrə gəlidiyi nəticəyə görə, işə baxan məhkəmələr tərəfindən zərər çəkmiş şəxsin hüquqi varisinin-mülki iddiaçının təqdim etdiyi sübutlar Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 143-146-cı maddələrinin tələblərinə müvafiq olaraq tədqiq edilmədiyindən, mülki iddiaya baxılması və həmin iddia ilə bağlı müvafiq qərarın qəbul edilməsi bağlı qanunvericiliyin tələblərinə ilə əməl olunmadığından M.A.Məmmədov barəsindəki Şirvan Apellyasiya Məhkəməsinin cinayət kollegiyasının 25 oktyabr 2011-ci il tarixli qərarı ləğv edilərək, məhkəmə səhvlərinin aradan qaldırılması üçün cinayət işi yeni apellyasiya baxışına təyin edilmişdir.

Cinayətin törədilməsi zamanı əmlak zərər çəkmiş şəxsin iradəsinə zidd olmayaraq onun mülkiyyətindən çıxarıldıqdan sonra həmin əmlakı əldə etmiş şəxsin vicdanlı alıcı statutsuna malik olması sübuta yetirildikdə, o, mülkiyyətindən məhrum edilə bilməz

Ağır Cinayətlərə dair İşlər üzrə Azərbaycan Respublikası Məhkəməsinin 03 sentyabr 2009-cu il tarixli hökmü ilə H.A.Məmmədov Azərbaycan Respublikası CM-nin 178.3.2 və 178.3.3-cü maddələri ilə təqsirli bilinərək əmlakı müsadirə edilməməklə və cəzasını ümumi rejimli cəzaçəkmə müəssisəsində çəkməklə 12 (on iki) il müddətə, və E.H.Məmmədov Azərbaycan Respublikası CM-nin 178.3.2 və 320.1-ci maddələri ilə təqsirli bilinərək CM-nin 66.3-cü maddəsinə əsasən cinayətlərin məcmusu əmlakı müsadirə edilməməklə və cəzasını ümumi rejimli cəzaçəkmə müəssisəsində çəkməklə 10 (on) il müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum olunmuşlar.

Hökmlə həmçinin zərərçəkmiş H.M.Rüstəmovə vurulmuş 84.145 manat məbləğində, zərərçəkmiş E.K.Rusdamova vurulmuş 12.438 manat məbləğində, zərərçəkmiş R.S.Əhmədova vurulmuş 16.300 manat məbləğində və zərərçəkmiş A.İ.İsmayılova vurulmuş 104.700 manat

məbləğində maddi ziyanın müştərək qaydada məhkumlar H.A.Məmmədovdan və E.H.Məmmədovdan, zərərçəkmişlər M.A.Mehtiyeva vurulmuş 5.684 manat məbləğində və V.Ə.Rüstəmovə vurulmuş 15.200 manat məbləğində maddi ziyanın isə E.H.Məmmədovdan tutularaq zərər çəkmiş şəxslərin xeyrinə ödənilməsi qət edilmişdir.

Birinci instansiya məhkəməsinin hökmünə əsasən, H.A.Məmmədov və E.H.Məmmədov digər cinayətlərlə yanaşı həmçinin təqsirli bilinib məhkum olunmuşlar ona görə ki, onlar təkrarən qabaqcadan əlbir olub cinayət əlaqəsinə girərək A.İ.İsmayılovun etibarından sui-istifadə edərək sonuncunun satmaq istədiyi «Mercedes-Benz S klass» markalı 2008-ci il buraxılışlı H-001-009 dövlət qeydiyyat nişanlı avtomobili 130.000 ABŞ dollarına almaq adı ilə aldadaraq 17.12.2008-ci ildə Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Nazirliyinin Baş Dövlət Yol Polisi İdarəsində avtomobili alqı-satqı müqaviləsinə əsasən R.E.Babayevin adına rəsmiləşdirərək, başqa

şəxsə satmaqla özgənin əmlakını qəsdən ələ keçirərək zərər çəkmiş şəxsə Azərbaycan manatına nisbətdə məzənnəsi ilə 104.700 manat, yəni, külli miqdarda ziyan vurmaqla dələduzluq etmişlər.

Hökmdən məhkumlar tərəfindən verilmiş apellyasiya şikayətlərinə əsasən işə baxan Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin cinayət işləri və inzibati xətəalara dair işlər üzrə məhkəmə kollegiyasının 13 noyabr 2009-cu il tarixli qərarı ilə H.A.Məmmədova təyin edilmiş azadlıqdan məhrum etmə cəzasının müddəti 10 (on) ilədək, E.H.Məmmədova təyin edilmiş qəti cəzanın müddəti isə 9 (doqquz) ilədək endirilməklə həmin hökm dəyişdirilmişdir.

Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin cinayət işləri və inzibati xətəalara dair işlər üzrə məhkəmə kollegiyasının 13 noyabr 2009-cu il tarixli qərarından zərərçəkmiş A.İ.İsmayılov kassasiya şikayəti verərək həmin qərarın ləğv edilməsini və işin yeni apellyasiya baxışına təyin edilməsi haqqında qərar qəbul olunmasını xahiş etmişdir.

Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin cinayət işləri üzrə məhkəmə kollegiyasının 14 aprel 2010-cu il tarixli qərarı ilə A.İ.İsmayılovun kassasiya şikayəti təmin edilmiş, Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin cinayət işləri və inzibati xətəalara dair işlər üzrə məhkəmə kollegiyasının 13 noyabr 2009-cu il tarixli qərarı ləğv edilməklə iş apellyasiya qaydasında yenidən baxılması üçün Bakı Apellyasiya Məhkəməsinə qaytarılmışdır.

Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyasının 02 sentyabr 2010-cu il tarixli qərarı ilə zərərçəkmiş A.İ.İsmayılovun apellyasiya şikayəti qismən təmin edilmiş və 03 sentyabr 2009-cu il tarixli hökm dəyişdirilərək hazırda 10 FF 101 dövlət qeydiyyat nişanı ilə F.Ə.Dadaşovanın adına olan, 17 dekabr 2008-ci il tarixədək H 001 009 dövlət nömrə nişanı olan «Mercedes Benz S klass» markalı, 2008-ci il buraxılışlı avtomaşının Ə.Ə.Paşayevin mülkiyyətinə qaytarılması, hökmdən H.A.Məmmədov və E.H.Məmmədovdan müştərək qaydada 104.700 manat pulun tutulub zərərçəkmiş A.İ.İsmayılova qaytarılması barədəki göstərişin xaric edilməsi, Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Nazirliyinin Baş Dövlət Yol Polis İdarəsində rəsmiləşdirilmiş

«Mercedes Benz S klass» markalı, H 001 009 dövlət qeydiyyat nişanlı avtomaşının alqı-satqısına dair Ə.Ə.Paşayevlə R.E.Babayev arasında bağlanmış kimi qeyd edilən 17 dekabr 2008-ci il tarixli müqavilənin, 90 EK 614 dövlət qeydiyyat nişanlı avtomaşının alqı-satqısına dair R.E.Babayev ilə F.Ə.Dadaşova arasında bağlanmış kimi qeyd edilən 23 dekabr 2008-ci il tarixli müqavilələrin etibarsız hesab edilməsi, göstərilən avtomaşının mülkiyyətçisi Ə.Ə.Paşayevin sahibliyindən cinayət yolu ilə çıxarıldıqdan sonra onu alarkən öz tərəfindən qanun pozuntusuna yol verməmiş olan şəxslərə alqı-satqı ilə əlaqədar ödədikləri pul barədə müvafiq şəxslərə qarşı mülki-mühakimə icraatı qaydasında iddia qaldıra bilmələrinin izah edilməsi qət edilmişdir. Həmin qərarla anlaşılmaçılığın həll edilməsi haqqında məhkəmənin 29 noyabr 2011-ci il tarixli qərarı ilə mübahisəli avtomaşının F.Ə.Dadaşovadan alınıb Ə.Ə.Paşayevə verilməsi müəyyən edilmişdir.

06 fevral 2012-ci il tarixdə F.Ə.Dadaşova Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin sədrinə ərizə ilə müraciət edərək Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyasının 02 sentyabr 2010-cu il tarixli qərarının və həmin qərardakı anlaşılmaçılığın aradan qaldırılması haqqında 29 noyabr 2011-ci il tarixli qərarın ləğv edilməsi üçün Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyasına təqdimat verilməsini xahiş etmişdir.

Vətəndaş F.Ə.Dadaşova öz xahişini belə əsaslandırılmışdır ki, Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyasının 02 sentyabr 2010-cu il tarixli qərarı birbaşa olaraq onun maraqlarına toxunur ona görə ki, əvvəla apellyasiya instansiyası məhkəməsi mübahisəli «Mercedes-Benz S klass» markalı 2008-ci il buraxılışlı avtomaşının onun tərəfindən alınarkən qanun pozuntusuna yol vermədiyini qeyd etmiş, lakin bununla belə onun bu əmlakın vicdanlı alıcısı olmasına düzgün hüquqi qiymət verməyərək qanuni əsaslarla mülkiyyətinə keçən avtomaşını ondan alaraq həmin nəqliyyat vasitəsinə mülkiyyət hüququnu itirmiş şəxsə qaytarılmasını qət etmişdir. Belə qərar qəbul etməklə Apellyasiya Məhkəməsi onun, yəni

F.Ə.Dadaşovanın qanunla qorunan mülkiyyət hüququnu kobudcasına pozmuşdur.

Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin sədri Azərbaycan Respublikası CPM-nin 408.3-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş hüquqlarından istifadə edərək F.Ə.Dadaşovanın ərizəsinə əsasən Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyasının 02 sentyabr 2010-cu il tarixli qərarından və həmin qərardakı anlaşılmazlığın aradan qaldırılması haqqında 29 noyabr 2011-ci il tarixli qərardan Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyasına təqdimat verərək hər iki qərarın ləğv edilməsini və zərərçəkmiş A.İ.İsmayılovun apellyasiya şikayətinə yenidən baxılması üçün işin apellyasiya instansiyası məhkəməsinə göndərilməsinə xahiş etmişdir.

F.Ə.Dadaşovanın müraciətinə əsasən verilmiş təqdimat belə əsaslandırılmışdır ki, əvvəla “Mercedes Benz S klass” H 001 009 dövlət qeydiyyat nişanlı avtomashın həmin nəqliyyat vasitəsinin mülkiyyətçisi olmuş Ə.Ə.Paşayevin mülkiyyətindən onun iradəsi əleyhinə yox, müvafiq alqı-satqı müqaviləsinə əsasən çıxmış və sonradan həmin avtomashın yenə də alqı-satqı müqaviləsinə əsasən F.Ə.Dadaşovaya satılmışdır. Bu müqavilələr bağlanılarkən hər hansı qanun pozuntusuna yol verilməsi müəyyən edilməmişdir. Bundan başqa, F.Ə.Dadaşova və avtomashını faktiki əldə etmiş onun qohumu E.Ə.Mahmudov da avtomashını əldə edərək heç bir qanunsuzluğa yol verməmiş və H.A.Məmmədovun və E.H.Məmmədovun törətdikləri dələduzluq əməli barəsində onların heç bir xəbəri olmamışdır. Apellyasiya instansiyası məhkəməsi hazırki iş üzrə zərər çəkmiş şəxs qismində tanınmış A.İ.İsmayılovun apellyasiya şikayətinə baxarkən bu halları nəzərə almamış və öz qərarı ilə mübahisəli avtomashını Azərbaycan Respublikası CPM-nin 132.0.3-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş qaydada, yəni maddi sübutların həlli qaydasında zərərçəkmişə qaytarılmasını qət etmişdir. Halbuki, iş materiallarından görünür ki, qeyd olunan avtomashın iş üzrə maddi sübut kimi tanınmamış, onun üzərinə həbs qoyulmamış və bu daşınmaz əmlaka hər hansı qaydada sərəncam verilməsi qadağan edilməmişdir.

Məhkəmə həmçinin mübahisəli nəqliyyat vasitəsinin alqı-satqısı ilə bağlı bu barədə müqavilələri etibarsız hesab edərək də haqlı olmamışdır ona görə ki, bu müqavilələr onları bağlamış şəxslər, o cümlədən A.İ.İsmayılov tərəfindən mübahisələndirilməmişdir. Nəticə etibarlı ilə apellyasiya instansiyası məhkəməsi avtomashının A.İ.İsmayılova qaytarılması haqqında qərar qəbul edərək avtomashının vicdanlı alıcısı olaraq onu qanuna müvafiq qaydada öz mülkiyyətinə keçirmiş F.Ə.Dadaşovanın Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında, beynəlxalq müqavilələrdə və Azərbaycan Respublikasının Qanunlarında nəzərdə tutulmuş mülkiyyət hüququnu pozmuşdur.

Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyası cinayət işinin materiallarını öyrənib təqdimatın dəlillərini müzakirə edərək və həmin təqdimatın təmin edilməsi haqqında dövlət ittihamçısının, F.Ə.Dadaşovanın nümayəndələrinin, təqdimatın təmin edilmədən saxlanması barədə isə A.İ.İsmayılovun nümayəndəsinin çıxışlarını dinləyərək hesab etmişdir ki, aşağıdakı əsaslara görə təqdimat təmin edilməli və A.H.Məmmədovun Azərbaycan Respublikası CM-nin 178.3.2 və 178.3.3-cü maddələri ilə və E.H.Məmmədovun Azərbaycan Respublikası CM-nin 178.3.2 və 320.1-ci maddələri ilə məhkum olunmalarına dair cinayət işi üzrə Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyasının 02 sentyabr 2010-cu il tarixli qərarı və bu qərardakı anlaşılmazlığın aradan qaldırılması haqqında 29 noyabr 2011-ci il tarixli qərar ləğv edilməklə zərərçəkmiş A.İ.İsmayılovun apellyasiya şikayətinə yenidən baxılması üçün iş apellyasiya instansiyası məhkəməsinə göndərilməlidir.

İlk növbədə məhkəmə kollegiyası Azərbaycan Respublikası CPM-nin 419.1-ci maddəsinə istinadən qeyd etmişdir ki, kassasiya instansiyası məhkəməsi kassasiya şikayətinə və ya kassasiya protestinə mahiyyəti üzrə baxaraq yalnız hüquq məsələləri üzrə cinayət qanununun və bu Məcəllənin normalarının tətbiqinin düzgünlüyünü yoxlayır.

Qeyd olunan maddədən göründüyü kimi, sübutların mahiyyəti üzrə araşdırılması, mötəbərliyi, kifayətliyi, cinayət faktının

müəyyən edilməsi kimi məsələlərin həlli qanunla kassasiya instansiyası məhkəməsinin deyil, birinci və apellyasiya instansiyası məhkəmələrinin səlahiyyətinə aid edilmişdir.

Bundan başqa, göstərilən normanın tələblərinə görə, kassasiya instansiyası məhkəməsi birinci və apellyasiya instansiyaları məhkəmələrindən fərqli olaraq hər-hansı bir faktın baş verib-verməməsini müəyyən etmir və yalnız həmin məhkəmələr tərəfindən müəyyən edilmiş hallara əsasən cinayət və cinayət-prosessual qanunları normalarının düzgün tətbiq edilib-edilməməsi məsələlərinə öz münasibətini bildirir.

Azərbaycan Respublikası CPM-nin 397.1-ci maddəsinin müddəalarından görünür ki, apellyasiya instansiyası məhkəməsi birinci instansiya məhkəməsi tərəfindən işin faktiki hallarının müəyyən edilməsinin, habelə cinayət qanunun və bu Məcəllənin normalarının tətbiq edilməsinin düzgünlüyünü yoxlayır. Qanunun tələblərinə görə, apellyasiya instansiyası məhkəməsi apellyasiya şikayətinin və ya apellyasiya protestinin baxışı nəticəsində CPM-nin 398.1.1-398.1.4-cü maddəsində göstərilən qərarlardan birini qəbul edir və məhkəmənin qərarı məhkəmə iclaslarında araşdırılmış sübutlara, habelə maddi və prosessual hüquq normalarına istinad edilməklə əsaslandırılmalıdır.

Digər tərəfdən, məhkəmə kollegiyası onu da qeyd etməyi lazım bilmişdir ki, 01 sentyabr 2000-ci il tarixdə qüvvəyə minmiş Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin tətbiqi ilə bağlı yaranmış məhkəmə təcrübəsinə görə, apellyasiya instansiyası məhkəməsi iş üzrə qəbul etdiyi hər hansı qərarında birinci instansiya məhkəməsinin hökmündən və ya qərarından verilmiş apellyasiya şikayətinin və ya apellyasiya protestinin dəlillərini şərh etməklə həmin dəlillərin iş materialları ilə toplanmış obyektiv, qərəzsiz, tam və hərtərəfli araşdırılmış sübutlarla təkzib, yaxud da təsdiq edilməsini göstərməli və əsaslandırılmalıdır. Bu zaman, məhkəmə tərəfindən Azərbaycan Respublikası CPM-nin 145.1-ci maddəsinin tələblərinə müvafiq olaraq, hər bir sübut mənsubiyyəti, mümkünlüyü, mötəbərliyi üzrə qiymətləndirilməli və cinayət təqibi üzrə toplanmış bütün sübutların məcmusuna

ittihamın həlli üçün onların kifayət etməsinə əsasən qiymət verilməlidir.

Məhkəmə kollegiyasının qənaətinə görə, qanunun şərh olunan normaları ilə apellyasiya instansiyası məhkəməsinin üzərinə qoyulmuş vəzifə nəinki təqsirləndirilən şəxsin təqsirli və ya təqsirsiz olması, onun əməlinin hüquqi tövsifi, cəza tədbirinin seçilməsi, həm də iş üzrə verilmiş mülki iddianın, maddi sübutların həlli, cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməlin törədilməsi nəticəsində zərər çəkmiş şəxsə vurulmuş maddi və mənəvi zərərin ödənilməsi, habelə digər məsələlərin həlli zamanı da yerinə yetirilməlidir. Bu məsələlərlə əlaqədar qəbul edilmiş qərarla işə toplanmış sübutlara Azərbaycan Respublikası CPM-nin 143-146-cı maddəsinin tələblərinə uyğun olaraq qiymət verilməli və bu qiymətləndirmədən asılı olaraq qərar cinayət və cinayət-prosessual qanunvericiliyinin, bu kifayət etmədikdə isə ilk növbədə Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına, beynəlxalq müqavilələrin müddəalarına, mülki, mülki-prosessual və digər qanunvericilik aktlarına istinad edilməklə lazımı qaydada əsaslandırılmalıdır.

Belə nəticə həmçinin cinayət mühakimə icraatının aparılması zamanı qanunvericilik prinsipinə əməl edilməsi tələbi təsbit edilmiş Azərbaycan Respublikası CPM-nin 10.1-ci maddəsinin müddəalarından da irəli gəlir. Həmin maddəyə əsasən, məhkəmələr və cinayət prosesinin iştirakçıları Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının, bu Məcəllənin, Azərbaycan Respublikasının digər qanunlarının, habelə Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrin müddəalarına ciddi əməl etməlidirlər. Bu prinsipə uyğun olaraq, cinayət-prosessual qanunvericiliyinin normaları ilə tənzimlənməyən məsələlər Konstitusiyanın, beynəlxalq müqavilələrin, digər qanunların tələblərinə əsasən həll edilməlidir.

Təsadüfi deyil ki, CPM-nin 179.2-ci maddəsində də müəyyən edilmişdir ki, mülki-prosessual qanunvericiliyin normaları cinayət-mühakimə icraatının prinsiplərinə zidd olmadıqda və mülki iddia üzrə icraatda zəruri olan qaydalar bu Məcəllədə nəzərdə tutulmadıqda mülki-prosessual

qanunvericiliyinin normalarının tətbiqinə yol verilir.

Bu baxımdan məhkəmə kollegiyası hesab etmişdir ki, hazırki iş üzrə apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qərarından verilmiş təqdimatın dəlillərinə cavab vermə məsələsinə məhz belə kontekstdən yanaşmaq və işin müəyyən edilmiş halları ilə yanaşı Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının, cinayət-prosessual, mülki, mülki-prosessual qanunvericiliyinin, digər qanunvericilik aktların, beynəlxalq müqavilələrin tələblərinə, habelə İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin presedent hüququna əsaslanmaq lazımdır.

Bununla bağlı məhkəmə kollegiyası qeyd etmişdir ki, Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin 02 sentyabr 2010-cu il tarixli qərarı və bu qərardakı anlaşılmazlığın həll edilməsi haqqında 29 noyabr 2011-ci il tarixli qərar müvafiq qanunvericilik normalarına istinad edilməklə kifayət qədər əsaslandırılmamış, A.İ.İsmayılovun apellyasiya şikayətinə əsasən məhkəmənin həll etdiyi məsələlər (alqı-satqı müqavilələrinin və daşınar əmlakın qeydiyyatının etibarsız hesab edilməsi, əmlakın bir şəxsin mülkiyyətindən alınmış digər şəxsə verilməsi) isə işin hallarına görə cinayət-prosessual qanunvericiliyi ilə yox, mülki və mülki-prosessual qanunlarının normaları ilə tənzimlənir.

Belə ki, cinayət işi üzrə toplanmış və birinci instansiya məhkəməsinin məhkəmə iclasında tam, hərtərəfli və obyektiv araşdırılmış sübutlarla müəyyən edilmişdir ki, 2008-ci ilin dekabr ayında hazırki iş üzrə zərər çəkmiş şəxs qismində tanınmış A.İ.İsmayılov tanışı Ə.Ə.Paşayevin mülkiyyətində olan “Mercedes Benz S klass” H 001 009 dövlət qeydiyyat nişanlı avtomasını satması barədə internet şəbəkəsində elan verdikdən sonra H.A.Məmmədov və E.H.Məmmədov həmin avtomasını almaq qərarına gəldiklərini ona bildirmiş və qarşılıqlı razılığa əsasən avtomasının alınması üçün verilməli olan 130.000 ABŞ dolları məbləğində pulu həmin nəqliyyat vasitəsinin alqı-satqısı rəsmiləşdirildikdən sonra verəcəklərini vəd etmişlər. A.İ.İsmayılov onların bu vədlərinə inanaraq iradəsinə zidd olmayan şəkildə

H.A.Məmmədovun və E.H.Məmmədovun təklifi ilə razılaşmış və 17 dekabr 2008-ci il tarixdə sonuncuların göstərdiyi şəxslə - R.E.Babayev ilə avtomasının mülkiyyətçisi Ə.Ə.Paşayev arasında nəqliyyat vasitəsinin alqı-satqısına dair müqavilə bağlanmış, avtomasının isə R.E.Babayevin adına 90-EK-614 dövlət qeydiyyat nişanı ilə Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Nazirliyinin DYP İdarəsində qeydiyyata alınmışdır. Bundan sonra həmin avtomasını R.E.Babayevin R.R.Əliyevin adına verdiyi 19 dekabr 2008-ci il tarixli baş etibarnamə əsasında “Boss Motors” avtosalonu vasitəsilə vətəndaş F.Ə.Dadaşovaya satılmış və bu faktı təsdiq edən R.E.Babayevlə F.Ə.Dadaşova arasında 23 dekabr 2008-ci il tarixli alqı-satqı müqaviləsi bağlanmışdır. Həmin müqaviləyə əsasən göstərilən avtomobil F.Ə.Dadaşovanın mülkiyyətinə keçmiş və Azərbaycan Respublikası DİN-nin DYP İdarəsində 10-FF-101 dövlət qeydiyyat nişanı ilə qeydiyyata alınmışdır. Avtomasının alınması üçün F.Ə.Dadaşovanın dayısı E.Ə.Mahmudov R.R.Əliyevə 90.000 ABŞ dolları məbləğində nəğd pul və 40.000 ABŞ dolları dəyərində qiymətləndirilmiş “Mercedes Benz S 500” markalı avtomasını vermişdir.

Avtomasının satılması nəticəsində əldə olunmuş vəsaitdən R.R.Əliyev E.H.Məmmədova 94.000 ABŞ dolları hesabı ilə 75.000 manat məbləğində pul vermiş, sonuncu isə atası H.A.Məmmədovla cinayət əlaqəsinə girərək bu pula özü istədiyi kimi sərəncam verərək son nəticədə istər A.İ.İsmayılova, istərsə də Ə.Ə.Paşayevə hər hansı bir məbləğdə pul ödəməməklə dələduzluq etmişdir.

Beləliklə, göründüyü kimi F.Ə.Dadaşova mübahisəli avtomasını 23 dekabr 2008-ci il tarixli alqı-satqı müqaviləsinə əsasən alarkən daşınar əmlakın əldə edilməsi və bunun nəticəsində mülkiyyət hüququnun yaranması ilə bağlı heç bir qanun pozuntusuna yol verməmiş, bununla da alqı-satqı müqaviləsinin bağlanması, daşınar əmlakın qeydiyyatı və F.Ə.Dadaşova tərəfindən həmin əmlaka mülkiyyət hüququ əldə etməsi mülki qanunvericiliyin müddəalarına uyğun olaraq həyata keçirilmiş və sonuncu əmlakın alıcısı, R.E.Babayev və R.R.Əliyev isə - əmlakın satıcıları kimi üzərlərinə düşən öhdəlikləri

vicdanla yerinə yetirmişlər. Qeyd olunan əqdin bağlanması və avtomaşının F.Ə.Dadaşovanın adına qeydiyyatı alınmasında H.A.Məmmədov və E.H.Məmmədov hər hansı şəkildə iştirak etməmişlər.

Bundan başqa, cinayət işi üzrə toplanmış sübutlarla istər F.Ə.Dadaşovanın, istərsə də mübahisəli avtomaşını faktiki əldə etmiş E.Ə.Mahmudovun hazırki iş üzrə məhkum olunmuş şəxslərlə və ya avtomaşının iki dəfə alqı-satqısında iştirak etmiş digər şəxslərlə cinayət əlaqəsinə girmələri, nəqliyyat vasitəsinin alqı-satqısı və qeydiyyatı alınması ilə bağlı işdə olan sənədlərin saxtalaşdırılması müəyyən edilməmiş, belə əməllərin törədilməsinə görə H.A.Məmmədov, E.H.Məmmədov və ya başqa şəxslər cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməmişlər.

Mübahisəli avtomaşının Ə.Ə.Paşayevin mülkiyyətindən oğurluq yolu ilə və onun iradəsinə zidd olaraq başqa qaydada çıxmasına, F.Ə.Dadaşovanın isə həmin nəqliyyat vasitəsinə qanunsuz əldə etməsinə dəlalət edən hər hansı bir sübut ibtidai araşdırma zamanı və məhkəmə iclaslarında əldə edilməmişdir.

Bu baxımdan məhkəmə kollegiyası hesab edir ki, F.Ə.Dadaşovanın vicdanlı alıcı hesab edilməməsi və əldə etdiyi əmlakın qanuni mülkiyyətçisi olmaması haqda nəticəyə gəlmək üçün heç bir əsas olmamışdır.

Məhkəmə kollegiyasının qənaətinə görə, apellyasiya instansiyası məhkəməsi özünün 02 sentyabr 2010-cu il tarixli qərarı və bu qərardakı anlaşılmazlığın aradan qaldırılması haqqında 29 noyabr 2011-ci il tarixli qərarla zərərçəkmiş A.İ.İsmayılovun apellyasiya şikayətini təmin edərək işin göstərilən hallarını və bu hallarla bağlı qanunvericiliyin aşağıdakı tələblərini kifayət qədər nəzərə almamış və onlara həmin tələblərə müvafiq qiymət verməmişdir.

Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 567-ci maddəsinə əsasən, alqı-satqı müqaviləsinə görə satıcı əşyanı alıcının mülkiyyətinə verməyi, alıcı isə əşyanı qəbul edib əvəzində müəyyənləşdirilmiş pul məbləğini (qiyməti) ödəməyi öhdəsinə götürür.

Məcəllənin 139.2-ci maddəsinin tələblərindən görünür ki, daşınar əmlaka hüquqlar yalnız qanunvericilikdə nəzərdə

tutulan hallarda dövlət qeydiyyatına alınmalıdır.

Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 15 mart 1999-cu il tarixli Qərarı ilə təsdiq edilmiş “Mexaniki nəqliyyat vasitələrinin və onların qoşqularının müəyyən edilmiş qaydada dövlət qeydiyyatından keçirilməsi və dövlət qeydiyyatı üzrə uçota alınması haqqında” Əsasnamənin 1.2-ci maddəsinə əsasən, mülkiyyət və təşkilati-hüquqi formasından asılı olmayaraq bütün hüquqi və fiziki şəxslər (bundan sonra “nəqliyyat vasitələrinin mülkiyyətçiləri”) onlara məxsus olan mühərrikinin işçi həcmi 50 kub. santimetr və daha çox, konstruktiv maksimal sürəti saatda 50 km-dən artıq olan bütün tipli, markalı və modelli mexaniki nəqliyyat vasitələrini, onların qoşqularını və yarımqoşqularını Azərbaycan Respublikasının Daxili İşlər Nazirliyində Dövlət qeydiyyatından keçirilməlidirlər. Əsasnamənin müddəalarına görə, bu andan nəqliyyat vasitəsinə alqı-satqı müqaviləsinə əsasən əldə etmiş şəxsin həmin əmlaka mülkiyyət və sahiblik hüquqları yaranır.

Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 182.2-ci maddəsinin tələblərindən görünür ki, daşınar əmlakın mülkiyyətçisi bu əşyanı itirdikdə, əşya ondan oğurlandıqda və ya iradəsinin ziddinə olaraq başqa şəkildə onun sahibliyindən çıxdıqda, yaxud əldə edən onu əvəzsiz aldıqda, həmin əşyanı əldə edən vicdanlı ola bilməz.

Qanunun bu normasının mənasına görə, şəxsin öz iradəsinə əsasən mülkiyyətindən çıxarılmış əmlakı heç bir qanun pozuntusuna yol vermədən, müvafiq əqdə əsasən əldə etmiş, bununla da həmin əmlaka qanunda nəzərdə tutulmuş qaydada mülkiyyət hüquq qazanmış şəxs vicdanlı alıcı hesab edilir. Yuxarıda qeyd edildiyi kimi, F.Ə.Dadaşova əvvəl Ə.Ə.Paşayevin, sonra isə R.Ə.Babayevin mülkiyyətində olmuş “Mercedes Benz S klass 350” markalı avtomaşını 23 dekabr 2008-ci il tarixli qanunililiyi heç bir şübhə doğurmayan alqı-satqı müqaviləsinə əsasən vicdanla əldə etmiş və həmin avtomaşın göstərilən tarixdə onun adına Azərbaycan Respublikası DİN-nin DYP-i İdarəsində qeydiyyatı alınmaqla onun mülkiyyətinə keçmişdir.

Məhkəmə kollegiyası cinayət işinin materiallarına əsaslanaraq müəyyən etmişdir ki, əvvəla apellyasiya instansiyası məhkəməsi A.İ.İsmayılovun apellyasiya şikayətinə baxarkən mübahisəli avtomaşınla bağlı sonuncunun irəli sürdüyü tələbi təmin edərkən həmin avtomaşının F.İ.Dadaşova tərəfindən vicdanla əldə etməsinə və onun xüsusi mülkiyyətində olmasına dair işin sübuta yetirilmiş hallarını kifayət qədər nəzərə almamış və Azərbaycan Respublikası CPM-nin 143-146-cı maddələrinin tələblərinə müvafiq olaraq bu məsələ ilə bağlı sübutları tədqiq etməyərək onları qanunlara əsasən qiymətləndirməmişdir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 13-cü maddəsində təsbit olunmuşdur ki, mülkiyyət toxunulmazdır və dövlət tərəfindən müdafiə olunur.

Konstitusiyanın 29-cu maddəsinə əsasən hər kəsin mülkiyyət hüququ vardır. Mülkiyyət hüququ, o cümlədən, xüsusi mülkiyyət hüququ qanunla qorunur. Həmin maddənin III hissəsinə görə, mülkiyyət hüququ mülkiyyətçinin təkbaşına və ya başqaları ilə birlikdə əmlaka sahib olmaq, əmlakdan istifadə etmək və onun barəsində sərəncam vermək hüquqlarından ibarətdir.

Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı «İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqlarının müdafiəsi haqqında» Avropa Konvensiyasının 1 sayılı protokolunun 1-ci maddəsinə əsasən «hər bir fiziki və hüquqi şəxs öz mülkiyyətindən maneəsiz istifadə hüququna malikdir. Heç kəs cəmiyyətin maraqları naminə, qanunla və beynəlxalq hüququn ümumi prinsipləri ilə nəzərdə tutulmuş şərtlər istisna olmaqla öz mülkiyyətindən məhrum edilə bilməz».

«İnsan hüquqları haqqında Ümumi Bəyannamə»nin 17-ci maddəsinə əsasən, hər bir insan təkbaşına və ya başqaları ilə birlikdə əmlaka sahib olmaq hüququna malikdir. Heç kim öz əmlakından özbaşınalıqla məhrum edilməməlidir.

Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 18.1-ci maddəsinə əsasən cinayət təqibi gedişində bu Məcəllədə nəzərdə tutulmuş hallardan başqa heç kəsin

mülkiyyət hüququ, o cümlədən, xüsusi mülkiyyət hüququ məhdudlaşdırıla bilməz.

İnsan hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsi «Qladişeva Rusiyaya qarşı» (*Gladysheva v. Russia, №7097/10*) işi üzrə qəbul etdiyi 06 dekabr 2011-ci tarixli Qərarında qeyd etmişdir ki, mülkiyyətə hər hansı müdaxilə qanuni olmaqla həmçinin proporsionallıq tələblərinə də uyğun olmalıdır. Məhkəmə dəfələrlə vurğulamışdır ki, cəmiyyətin ümumi maraqlarının tələbləri ilə fərdi şəxslərin fundamental hüquqlarının müdafiəsi tələbləri arasında əlverişli qərar qəbul edilməlidir və belə əlverişli qərarın axtarışı bütövlükdə Konvensiyaya məxsusdur. Məhkəmə belə qərara gəlmişdir ki, ərizəçi hətta saxta sənədlər əsasında və dələduzluq yolu ilə özəlləşdirilmiş mənzili alarkən milli qanunvericiliyin bütün tələblərinə əməl etdiyindən vicdanlı alıcı hesab edilməli və onun sonradan Moskva şəhər Mənzil İstismar İdarəsinin iddiasına əsasən üç ildən artıq müddətdə yaşadığı mənzildən əvəzi ödənilmədən çıxarılması ərizəçinin Konvensiyanın 1 sayılı Protokolunun 1-ci maddəsində təsbit edilmiş mülkiyyət hüququnun pozulması ilə nəticələnmişdir.

Göründüyü kimi, hazırki işdə də apellyasiya instansiyası məhkəməsi tərəfindən qəbul edilmiş qərarlarla qanunun tələblərinə müvafiq olaraq mübahisəli avtomaşını vicdanla əldə etmiş F.Ə.Dadaşovanın həmin əmlaka olan mülkiyyət hüququndan əvəzsiz olaraq məhrum edilməsi cəmiyyətin maraqlarına, qanunla və beynəlxalq hüququn ümumi prinsipləri ilə nəzərdə tutulmuş şərtlərə xidmət etməsi həmin qərarlarda hər hansı şəkildə əsaslandırılmamışdır.

Apellyasiya instansiyası məhkəməsinin 02 sentyabr 2010-cu il tarixli qərarından görünür ki, məhkəmə mübahisəli avtomaşının Ə.Ə.Paşayevə qaytarılmasını yalnız Azərbaycan Respublikası CPM-nin 132.0.3-cü maddəsinin tələbləri ilə əsaslandırmışdır.

Cinayət təqibi üzrə icraat başa çatdıqda maddi sübutların taleyini həll edən CPM-nin 132.0.3-cü maddəsinə əsasən, cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməlin törədilməsi nəticəsində qanuni sahiblikdən çıxarılmış pul və qiymətli əşyalar sahiblərinə,

mülkiyyətçilərinə və ya hüquqi varislərinə qaytarılmalıdır.

Bu normaya istinad edən apellyasiya instansiyası məhkəməsi əvvəla nəzərə almamışdır ki, mübahisəli avtomaşın Ə.Ə.Paşayevin qanuni sahibliyindən cinayət əməlinin törədilməsi nəticəsində yox, qanuni yolla bağlanmış alqı-satqı müqavilələrinə əsasən çıxmış və H.A.Məmmədov və E.H.Məmmədov bu müqavilələrin bağlanması və avtomaşının satılması nəticəsində əldə etdikləri pulu ələ keçirərək A.İ.İsmayılova qarşı dələduzluq etdiklərindən cinayətin predmetini də avtomaşın yox, məhz pul təşkil edir. Məhz bu səbəbdən də ibtidai araşdırma orqanı tərəfindən göstərilən avtomaşın iş üzrə maddi sübut kimi tanınmamış, onun üzərinə isə həbs qoyulmamış, digər tərəfdən isə - cinayət təqibi başa çatanaqəd avtomaşının saxlanması ilə bağlı hər hansı tədbirin görülməsi zərurəti olmamışdır.

Apellyasiya instansiyası məhkəməsi avtomaşının taleyini CPM-nin 132.0.3-cü maddəsinə əsasən həll edərkən həmçinin onu da nəzərə almamışdır ki, Məcəllənin 128.1-ci maddəsinin tələblərinə görə, öz xüsusiyyətlərinə və əlamətlərinə, mənşəyinə, aşkar edildiyi yerə və vaxtına və ya üzərində hadisənin izlərinin saxlanıldığına görə cinayət təqibi üzrə əhəmiyyət kəsb edən halların müəyyən edilməsinə kömək edən hər bir əşya maddi sübut hesab edilə bilər. CPM-nin 128.2-ci maddəsinin müddəalarından görünür ki, əşya cinayət prosesini həyata keçirən orqanın qərarı ilə maddi sübut hesab edilir. Mübahisəli avtomaşının maddi sübut kimi tanınması haqqında qərar isə hazırki cinayət işinin materiallarında yoxdur və belə qərarın qəbul edilməsi üçün əsaslar cinayət təqibi zamanı müəyyən edilməmişdir.

Digər tərəfdən, məhkəmə kollegiyası onu da nəzərə almağı vacib bilmişdir ki, həm ibtidai araşdırma orqanı, həm də işə baxan birinci və apellyasiya instansiyası məhkəmələri iş üzrə toplanmış sübutlara qiymət verərək belə nəticəyə gəlmişlər ki, A.İ.İsmayılov mübahisəli avtomaşını 130.000 ABŞ dollarına satması və həmin avtomaşını 17 dekabr 2008-ci il tarixli alqı-satqı müqaviləsinə əsasən H.A.Məmmədovun və E.H.Məmmədovun

göstərdiyi R.E.Babayevin mülkiyyətinə verilməsi və onun adına rəsmiləşdirilməsi barədə hazırki iş üzrə məhkum olunmuş şəxslərlə razılıq əldə etdikdən sonra, həmin avtomaşın faktiki E.H.Məmmədovun sərəncamında olmuş və o, atası ilə birlikdə A.İ.İsmayılovu aldadaraq üzərlərinə götürdükləri öhdəliyi yerinə yetirməməklə – avtomaşının dəyərini təşkil edən pul məbləğini zərər çəkmiş şəxsə ödəməməklə dələduzluq etmişdir. İşin bu hallarından da aydın olur ki, H.A.Məmmədovun və E.H.Məmmədovun törətdikləri dələduzluq cinayətinin predmeti qismində avtomaşın yox, onların A.İ.İsmayılova ödəməli olduqları pul təşkil edir. Məhz buna görə də, hazırki iş üzrə zərər çəkmiş şəxs qismində bu pulu almalı olan A.İ.İsmayılov tanınmış, mübahisəli avtomaşının üzərinə isə həbs qoyulmamış və ya onun istifadəsini, ona sərəncam verilməsini qadağan edən və ya məhdudlaşdıran heç bir tədbir görülməmişdir.

Həm ibtidai araşdırma zamanı, həm də birinci instansiya məhkəməsinin məhkəmə iclasında A.İ.İsmayılov mülki iddia ərizəsi ilə cinayət təqibini aparan orqanlara müraciət etməsə də, avtomaşının onun iradəsinə zidd olaraq ələ keçirilməsini yox, həmin avtomaşına görə ona verilməli olan 130.000 ABŞ dolları məbləğində pulun təqsirləndirilən şəxslər tərəfindən ona ödənilməməsini mübahisələndirmiş və həmin pulun sonunculardan tutulub ona ödənilməsini xahiş etmişdir. Yalnız apellyasiya şikayətində A.İ.İsmayılov mövqeyini dəyişərək avtomaşının ona qaytarılması barədə qərar qəbul edilməsini xahiş etmişdir.

Bununla belə, həm A.İ.İsmayılov, həm də digər şəxslər mübahisəli avtomaşının F.Ə.Dadaşovadan alınaraq Ə.Ə.Paşayevə qaytarılması və onun alqı-satqısına dair müqavilələrin, habelə həmin nəqliyyat vasitəsinin qeydiyyatına alınmasına dair sənədlərin hər hansı əsasla etibarsız hesab edilməsinə dair istər cinayət, istərsə də mülki mühakimə icraatı qaydasında iddia qaldırmamışlar.

Əvvəla, əqdlərin etibarsız hesab edilməsi əsasları Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 14-cü fəslinin

maddələrində nəzərdə tutulmuşdur. Həmin fəslin maddələrinə görə, bu əsaslara əqdin həmin Məcəllədə müəyyənləşdirilmiş şərtləri pozmaqla, hakimiyyətdən sui-istifadə nəticəsində, aldatma, zorakılıq, hədə təsiri altında, bir tərəfin nümayəndəsinin digər tərəflə pis niyyətlə razılığa gəlməsi və ya şəxsin ağır vəziyyətə düşməsi nəticəsində, fəaliyyət qabiliyyəti olmayan fiziki şəxslə, fəaliyyət qabiliyyəti məhdudlaşdırılmış fiziki şəxslə, on dörd yaşına çatmamış şəxslə, vacib yanılmanın təsiri altında bağlanması, bağlanmış əqdin yalan, qeyri-ciddi və ya uydurma olması və digər bu kimi hallar aiddir. H.A.Məmmədovun və E.H.Məmmədovun barəsindəki cinayət işi üzrə toplanmış sübutların təhlili göstərir ki, mübahisəli avtomaşının alqı-satqısına dair əqdlərin bağlanması zamanı sadalanan halların heç biri müəyyən edilməmiş, apellyasiya instansiyası məhkəməsi isə öz qərarında bu məsələyə də münasibətini bildirməmişdir.

Bununla yanaşı, apellyasiya instansiyası məhkəməsi onu da nəzərə almamışdır ki, A.İ.İsmayılov istər cinayət təqibi zamanı, istər hökmdən verdiyi apellyasiya şikayətində, istərsə də mülki mühakimə icraatı qaydasında yuxarıda qeyd olunan alqı-satqı müqavilələrinin və mübahisəli avtomaşının qeydiyyatı ilə bağlı sənədlərin etibarsız hesab edilməsi haqqında iddia qaldırmamışdır. Məhkəmə kollegiyası hesab etmişdir ki, bu məsələnin həlli zamanı da mülki-prosessual qanvericiliyinin tələbləri əsas götürülməlidir.

Azərbaycan Respublikası MPM-nin 218.3-cü maddəsinə əsasən isə, hakim işdə iştirak edən şəxslərin verdiyi tələblər üzrə qətnamə çıxarır. Hazırki işdə bu normanın tətbiqini məhkəmə kollegiyası ona görə zəruri saymışdır ki, əvvəla əqdlərin etibarsız hesab edilməsi əsasları və qaydası cinayət və cinayət-prosessual qanvericiliyinin normaları ilə yox, mülki və mülki-prosessual qanunlarının normalarına əsasən müəyyən edilir. Bundan başqa, CPM-nin 397.2-ci maddəsinin tələblərinə görə, birinci instansiya məhkəməsi

tərəfindən müəyyən edilmiş hallar apellyasiya instansiyası məhkəməsi tərəfindən yalnız apellyasiya şikayətinin və ya apellyasiya protestinin hüdudlarında yoxlanılır. Birinci instansiya məhkəməsi tərəfindən cinayət qanununa və bu Məcəllənin normalarına riayət edilməsi apellyasiya instansiyası məhkəməsi tərəfindən apellyasiya şikayətinin və ya apellyasiya protestinin dəlillərindən asılı olmayaraq yoxlanılır.

Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin 2 sentyabr 2010-cu il tarixli və 29 noyabr 2011-ci il tarixli qərarlarından görünür ki, məhkəmə mülki əqdlərin etibarsız hesab edilməsi barədə tələbin olub-olmaması, bunun üçün mülki qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş əsasların müəyyən edilib-edilməməsi istiqamətində heç bir araşdırma aparmamış, gəlidiyi nəticəni isə işdə olan sübutlara qiymət verməklə və hansısa maddi və ya prosessual hüquq normalarına istinad etməklə əsaslandırmamışdır.

Şərh edilənlərə və Azərbaycan Respublikası CPM-nin 416.0.2-ci maddəsinə əsaslanan kassasiya kollegiyası belə qərara gəlmişdir ki, apellyasiya instansiyası məhkəməsi tərəfindən yuxarıda göstərilən qərarlar qəbul edilməklə vətəndaş F.Ə.Dadaşovanın mübahisəli avtomasına olan mülkiyyət hüququ pozulduğundan, məhkəmənin gəlidiyi nəticəni təsdiq edən sübutlar CPM-nin 143-146-cı maddələrinin tələblərinə müvafiq olaraq tədqiq edilmədiyindən və həmin nəticə müvafiq qanunların normalarına istinad edilməklə kifayət qədər əsaslandırılmadığından Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi sədrinin təqdimatı təmin edilməli, Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyasının 02 sentyabr 2009-cu il tarixli qərar və həmin qərardakı anlaşılmazlığın həll edilməsi haqqında 29 noyabr 2011-ci il tarixli qərar isə ləğv edilməklə A.İ.İsmayılovun apellyasiya şikayətinə yenidən baxılması üçün iş apellyasiya instansiyası məhkəməsinə qaytarılmalıdır.

MÜLKİ VƏ İNZİBATİ-İQTİSADI İŞLƏR ÜZRƏ MƏHKƏMƏ TƏCRÜBƏSİNDƏN**“İpoteka haqqında” Qanunun 14.1-ci maddəsi kredit müqaviləsinin təminatı olaraq ipoteka müqaviləsi əsasında ipotekaya qoyulmuş əmlakın başqa bir kredit müqaviləsinin təminatı kimi əlavə razılaşma bağlamaqla ipotekanın əlavə qeydiyyatı qaydasında yenidən ipotekaya qoyulmasını istisna edir**

İş materiallarından görünür ki, “Unibank” KB ASC 06.12.2007-ci il tarixli kredit müqaviləsinə əsasən F.Y.Rüstəmov illik 24 faiz olmaqla 36 ay müddətinə 85000 manat məbləğində kredit verdiyini, kreditin təminatı kimi borclu F.Rüstəmov mülkiyyətində olan Bakı şəhəri C.Xəndan küçəsi 16 saylı evin 44 saylı mənzilini ipotekaya qoyduğunu, F.Rüstəmovun kredit müqaviləsi üzrə üzərinə düşən öhdəlikləri lazımi qaydada icra etmədiyini, ona görə də əsas borc üzrə 32.961.15 manat, faiz borcu üzrə 768.14 manat, cərimə borcu üzrə 9.888.35 manat olmaqla F.Rüstəmovun banka 43.717.64 manat borclu olduğunu göstərərək həmin məbləğin o cümlədən 20 manat dövlət rüsumunun F.Rüstəmovdan tutulması, tələbin ipoteka predmetinə yönəldilməsi, mənzil hərracda satıldıqdan sonra F.Rüstəmovun və K.Rüstəmovanın ən gec 1 ay ərzində mənzildən çıxarılmalarına dair iddia vermişdir.

Bakı şəhəri Binəqədi rayon Məhkəməsinin 25 aprel 2011-ci il tarixli qətnaməsi ilə iddiaçı “Unibank” Kommersiya Bankı Aşiq Səhmdar Cəmiyyətinin cavabdehlər F.Rüstəmov və K.V.Rüstəmov qarşı ipoteka predmetinə tutmanın yönəldilməsi, kreditin və kredit faizinin ödənilməsi tələbinə dair iddiası qismən təmin edilmiş, cavabdeh F.Y.Rüstəmov kredit üzrə 32961,15 AZN, faiz üzrə 768,14 AZN, cərimə üzrə 4000 AZN, cəmi 37729,28 AZN pulun və məhkəmə xərci kimi ödənilmiş 20 manat dövlət rüsumunun tutulub iddiaçı “Unubank” KB ASC-nə verilməsi, tutmanın F.Y.Rüstəmov oğlunun mülkiyyətində olan Bakı şəhəri, Binəqədi rayonu, C.Xəndan küçəsi, 16 saylı evin 3 otaqdan ibarət 44 saylı mənzilinə yönəldilməsi, mənzilin açıq hərracda satılması, satışdan əldə olunan vəsaitdən banka olan borcun ödənilməsi,

vəsaitin ödənişlərin məbləğindən artıq qalan hissəsinin F.Y.Rüstəmov qaytarılması, F.Rüstəmovun və K.Rüstəmovanın mənzilin açıq hərracda satıldığı tarixdən bir ay müddətində mənzildən çıxarılmaları qət edilmiş, iddia qalan hissədə təmin edilməmişdir.

Bakı Apellyasiya Məhkəməsi MK-nın 06 sentyabr 2011-ci il tarixli qətnaməsi ilə cavabdeh F.Rüstəmov və onun nümayəndəsi D.Ağayevin apellyasiya şikayəti təmin edilməmiş, Bakı şəhəri Binəqədi rayon Məhkəməsinin 25 aprel 2011-ci il tarixli qətnaməsi dəyişdirilmədən saxlanılmışdır.

Cavabdeh F.Rüstəmov kassasiya şikayəti ilə Ali Məhkəmənin MK-na müraciət etmiş və şikayətində apellyasiya instansiyası məhkəməsinin işə baxarkən maddi və prosessual hüquq normalarının pozuntusuna yol verdiyini əsas göstərərək Bakı Apellyasiya Məhkəməsi MK-nın 06 sentyabr 2011-ci il tarixli qətnaməsinin ləğv edilməsini xahiş etmişdir.

Məhkəmə kollegiyası göstərilən əsaslara görə hesab etmişdir ki, F.Rüstəmovdan əsas borcun və faiz borcunun tutulması hissəsində qətnaməni dəyişdirmədən saxlamaqla qanuni və əsaslı nəticəyə gəlsə də, dəbbə pulunun tutulması hissəsində, o cümlədən tələbin ipoteka predmetinə yönəldilməsi hissəsində apellyasiya instansiyası məhkəməsi iş üzrə düzgün nəticəyə gəlməmişdir.

Əvvəla iş materiallarından görünür ki, “Unibank” KB ilə F.Rüstəmov arasında 06.12.2007-ci ildə kredit müqaviləsi bağlanmışdır. Müqavilənin şərtlərinə görə bank sonuncuya illik 24 faiz olmaqla 36 ay müddətinə 85.000 manat məbləğində kredit vermiş, F.Rüstəmov isə aylıq qrafikə uyğun

olaraq əsas borcu və ona hesablanmış faizləri ödəməyi öhdəsinə götürmüşdür.

Müqavilə üzrə öhdəliklərin lazımı qaydada icra etmədiyi üçün 2011-ci ilin yanvar ayına F.Rüstəmovun banka 32.961.15 manat əsas borcu, 768.14 manat faiz borcu yaranmışdır.

Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 385.1-ci maddəsinə görə öhdəliyə əsasən bir şəxs (borclu) başqa şəxsin (kreditorun) xeyrinə müəyyən hərəkəti etməlidir, məsələn, pul ödəməli, əmlak verməli, iş görməli, xidmətlər göstərməli və i.a. və ya müəyyən hərəkətdən çəkinməlidir, kreditorun isə borcludan vəzifəsinin icrasını tələb etmək hüququ vardır.

Bununla yanaşı məhkəmə kollegiyası aşağıda göstərilənlərə görə 4000 manat dəbbə pulunun tutulması hissəsində apellyasiya instansiyası məhkəməsinin gəlidiyi nəticələrlə razılaşmamış və hesab etmişdir ki, həmin hissədə qətnamə ləğv edilməklə iş yeni apellyasiya baxışına qaytarılmalıdır.

Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 462.1-ci maddəsinə əsasən dəbbə pulu (cərimə, penya) müqavilə ilə müəyyənləşdirilən, öhdəliyin icra edilmədiyi və ya lazımcına icra edilmədiyi, o cümlədən icranın gecikdirildiyi halda borclunun kreditora ödəməli olduğu pul məbləğidir. Əgər öhdəliyin məzmununu hərəkətdən çəkinmək təşkil edirsə, dəbbə pulu hərəkətin edildiyi andan tutulmalıdır. Dəbbə pulunun ödənilməsi tələbi üzrə kreditor ona zərər vurulduğunu sübuta yetirməyə borclu deyildir.

Məzmundan göründüyü kimi dəbbə pulu borclunun kredit müqaviləsi üzrə kreditor qarşısında üzərinə götürdüyü öhdəliklərin təmini üsullarından biri olmaqla kreditorun mümkün zərərdən qorunmasına təminat verir.

Kredit müqaviləsi üzrə kreditorun müqavilə müddətində çəkdiyi mümkün zərər müqavilədə əsas borca görə nəzərdə tutulan faiz məbləğinin vaxtında ödənilməsidir. Belə ki, kredit müqaviləsinə görə borcluya verilmiş kredit məbləğinin ödənilməsi gecikdirilsə də bu məbləğə görə müqavilə müddətində faizlərin hesablanması əsas borca münasibətdə aparıldığından, yəni kreditorun mənafeyinə uyğun olaraq əsas borc dövrüydə olmaqla faizlərə münasibətdə ona gəlir

gətirdiyindən müqavilə müddətində kreditor əsas borca görə zərər çəkmir. Lakin əsas borca görə faizlərin vaxtında ödənilməməsi kreditoru vaxtında əldə etməli olduğu pul məbləğini yenidən dövrüyyəyə buraxmaqla gəlir əldə etmək imkanından məhrum edir. Ona görə də qanunvericilik dəbbə pulu institutu ilə müqavilə tərəfləri olan kreditoru mümkün zərərdən qorumaqla borclunu öz öhdəliklərinin icrasında intizamlandırır.

Göstərilənlərə əsasən kollegiya hesab etmişdir ki, işə yeni apellyasiya baxışında borcludan tutulmalı olan dəbbə pulunun məbləği Mülki Məcəllənin 462-ci maddəsinə əsasən müəyyən edilməli və bundan sonra məhkəmə kollegiyası Mülki Məcəllənin 456-ci maddəsində nəzərdə tutulan əsaslar olduqda onun azaldılması məsələsinə qiymət verməlidir.

Bundan başqa məhkəmə kollegiyası hesab etmişdir ki, tələbin F.Rüstəmovun mülkiyyətində olan Bakı şəhəri, C.Xəndan küçəsi 16 saylı evin 44 saylı mənzilinə yönəldilməsi hissəsində də apellyasiya instansiyası məhkəməsi iş üzrə düzgün nəticəyə gəlməmişdir.

Belə ki, iş materiallarından görünür ki, hazırki işdə olan 06 oktyabr 2007-ci il tarixli kredit müqaviləsindən başqa, 11 oktyabr 2005-ci ildə tərəflər arasında başqa bir kredit müqaviləsi də bağlanmışdır. Həmin müqaviləyə görə bank F.Rüstəmov 2 il müddətinə 38500 ABŞ dolları məbləğində kredit vermişdir. Eyni tarixli ipoteka müqaviləsi ilə 11 oktyabr 2005-ci il tarixli kredit müqaviləsindən irəli gələn öhdəliklərinin icrasının təminatı kimi F.Rüstəmov mülkiyyətində olan Bakı şəhəri, C.Xəndan küçəsi 16 saylı evin 44 saylı mənzilin ipotekaya qoymuşdur.

05 dekabr 2007-ci ildə tərəflər arasında bağlanmış əlavə razılaşma ilə F.Rüstəmov 05 dekabr 2007-ci ildə bağlanmış kredit müqaviləsi üzrə öhdəliklərinin təminatı kimi C.Xəndan küçəsi 16 saylı evin 44 saylı mənzilini yenidən ipotekaya qoymuşdur.

Əvvəla iş materiallarından görünür ki, hazırki işdə "Unibank" KB 05 dekabr 2007-ci ildə deyil, 06 dekabr 2007-ci ildə bağlanmış kredit müqaviləsi üzrə tələbin yuxarıda qeyd edilən ipoteka predmetinə yönəldilməsini

xahiş edir. Halbuki göstəriləyi kimi ipoteka predmetinə əlavə razılışma 05 dekabr 2007-ci il tarixli kredit müqaviləsinə görə bağlanmışdır.

Digər tərəfdən iş materiallarından görünür ki, 05.12.2007-ci il tarixli əlavə razılışma üzrə ipotekanın əlavə qeydiyyatı daşınmaz əmlakın dövlət reyestrində 11 noyabr 2004-cü il tarixli ipoteka müqaviləsinə əsasən aparılmışdır. İş materiallarında isə 11 noyabr 2004-cü il tarixli ipoteka müqaviləsi yoxdur (iş vərəqə 16).

Yuxarıda göstərilənlərlə yanaşı məhkəmə kollegiyası ipotekanın əlavə qeydiyyatı ilə bağlı aşağıdakıları qeyd etməyi zəruri saymışdır.

“İpoteka haqqında” Qanunun 14.1-ci maddəsində göstərilir ki, ipotekanın əlavə qeydiyyatı müvafiq olaraq daşınmaz əmlakın dövlət reyestrində və daşınar əmlakın rəsmi reyestrində sənədlərin təqdim edildiyi gündən 3 iş günü müddətində aşağıdakı hallarda aparılır.

14.1.1. İpoteka müqaviləsində əsas öhdəliyin mahiyyəti, ölçüsü və ya icra müddəti dəyişdikdə;

14.1.2. Əsas öhdəlik üzrə tələb hüququ başqa şəxsə keçdikdə;

14.1.3. İpoteka predmeti dəyişdirildikdə;

14.1.4. İpoteka predmeti özgəninkiləşdirildikdə;

Məzmunundan göründüyü kimi bu maddənin müddəaları konkret kredit müqaviləsinin təminatı olaraq ipoteka müqaviləsi əsasında ipotekaya qoyulmuş əmlakı başqa bir kredit müqaviləsinin təminatı kimi əvvəlki ipoteka müqaviləsinə əlavə razılışma bağlamaqla ipotekanın əlavə qeydiyyatı qaydasında yenidən ipotekaya qoyulmasını istisna edir.

Eyni zamanda nəzərə almaq lazımdır ki, “İpoteka haqqında” Qanunun 9-cu maddəsi ipoteka qoyana digər öhdəliyini təmin etmək üçün əvvəldən ipotekaya qoyulmuş əşyanı sonrakı ipoteka qaydasında yenidən girov qoymaq hüququ verir.

Belə ki, “İpoteka haqqında” Qanunun 9-cu maddəsinə görə qanunla və ya əvvəlki ipoteka müqaviləsi ilə ayrı qaydada nəzərdə tutulmayıbsa, ipoteka qoyan digər öhdəliyini təmin etmək üçün əvvəldən ipoteka qoyulmuş əşyanı yenidən girov qoya bilər (sonrakı ipoteka).

İş materiallarından isə mübahisəsiz qaydada görünür ki, 11 oktyabr 2005-ci il tarixli ipoteka müqaviləsi ilə ipotekaya qoyulmuş əmlak F.Rüstəmovun 06 dekabr 2007-ci il tarixli kredit müqaviləsi üzrə götürdüyü öhdəliklərin təminatı olaraq sonrakı ipoteka qaydasında ipotekaya qoyulmamışdır.

Beləliklə qeyd edilən hallar onu sübut edir ki, dəbbə pulunun tutulması və tələbin ipoteka predmetinə yönəldilməsi hissəsində apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qətnaməsi maddi və prosessual hüquq normalarının pozulması ilə çıxarılmışdır.

Azərbaycan Respublikası Azərbaycan Respublikası MPM-nin 418.1-ci maddəsinə əsasən maddi və prosessual hüquq normalarının pozulması və ya düzgün tətbiq olunmaması apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qətnamə və qərarının ləğv edilməsi üçün əsasdır.

Yuxarıda göstərilənlərə əsasən Məhkəmə Kollegiyası hesab etmişdir ki, apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qətnaməsi tələbin ipoteka predmetinə yönəldilməsi və dəbbə pulu hissəsində ləğv edilməli, iş həmin hissədə yeni apellyasiya baxışına qaytarılmalı, qalan hissələrdə qətnamə dəyişdirilmədən saxlanılmalıdır.

Qətnamədə məhkəmənin rəhbər tutduğu qanuna və ya normativ hüquqi akta istinad olunmaması qətnamənin ləğv edilməsi üçün əsasdır

Bakı şəhəri Nərimanov rayon Məhkəməsinin 12 oktyabr 2006-cı il tarixli qətnaməsi ilə iddiaçı N.R.Abdullayevanın A.R.Məmmədova və qeyrilərinə qarşı Bakı şəhəri, Goradil qəsəbəsindəki 200 sayılı bağ

sahəsindən istifadə qaydalarının müəyyən edilməsi, həmin qaydaya uyğun onun adına icarə müqaviləsinin bağlanması tələbinə dair iddiası rədd edilmişdir.

Bakı Apellyasiya Məhkəməsi MİÜK-nin 06 sentyabr 2007-ci il tarixli qətnaməsi ilə iddiaçı N.R.Abdullayevanın apellyasiya şikayəti təmin edilərək Nərimanov rayon məhkəməsinin 12 oktyabr 2006-cı il tarixli qətnaməsi ləğv edilmiş, N.R.Abdullayevanın iddiası qismən təmin edilərək onun və A.R.Məmmədovun Goradil qəsəbəsində yerləşən 200 saylı bağ sahəsinin bərabər paylar üzrə icarəçiləri hesab edilmiş və onlarla göstərilən bağ sahəsinə dair icarə müqavilələrinin bağlanması DƏDRX-nin Bakı şəhər Ərazi İdarəsinə həvalə edilmiş, iddia qalan hissədə rədd edilmişdir.

Bakı Apellyasiya Məhkəməsi MİÜK-nin 29 noyabr 2007-ci il tarixli qərarı ilə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 22 may 2007-ci il tarixli sərəncamı ilə ləğv edilmiş Bağlar Təsərrüfatı Birliyinin fəaliyyətindən irəli gələn öz səlahiyyətlərinin dəqiqləşdirilməsi üçün müvafiq icra hakimiyyəti orqanına müraciət edilməsinin zəruriliyi DƏDRX-nin Bakı şəhər Ərazi İdarəsinə izah olunmuşdur.

Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi MİÜMK-nin 22 fevral 2008-ci il tarixli qərarı ilə cavabdeh A.R.Məmmədovun və DƏDRX-nin Bakı şəhər Ərazi İdarəsinin kassasiya şikayətləri təmin edilərək, Bakı Apellyasiya Məhkəməsi MİÜK-nin 06 sentyabr 2007-ci il tarixli qətnaməsi və 29 noyabr 2007-ci il tarixli qərarı ləğv edilmiş və iş yenidən baxılması üçün Bakı Apellyasiya Məhkəməsinə qaytarılmışdır.

Bakı Apellyasiya Məhkəməsi MİÜK-nin 06 iyun 2008-ci il tarixli qətnaməsi ilə iddiaçı N.R.Abdullayevanın apellyasiya şikayəti təmin edilməmiş, Nərimanov rayon Məhkəməsinin 12 oktyabr 2006-cı il tarixli qətnaməsi dəyişdirilmədən saxlanılmışdır.

İddiaçı N.R.Abdullayeva cavabdeh A.R.Məmmədova və Bağlar Təsərrüfatının İnkışafı və İstismarı Birliyinə qarşı bağ sahəsindən istifadə qaydasının müəyyən edilməsi, həmin qaydaya uyğun onun adına icarə müqaviləsi bağlanması tələbinə dair iddia ərizəsi ilə məhkəməyə müraciət edərək mərhum atası R.M.Məmmədovun icarəsində olmuş Bakı şəhəri Goradil qəsəbəsindəki 0,12 ha torpaq sahəsi olan 200 saylı bağ sahəsindən istifadə

qaydasının müəyyən edilməsi, onun adına ayrıca icarə müqaviləsinin bağlanmasına dair qətnamə çıxarılmasını xahiş etmişdir.

İddiaçı N.R.Abdullayeva məhkəmə iclasında iddia tələbini müdafiə edərək bildirmişdir ki, Bakı şəhəri Goradil qəsəbəsindəki sahəsi 0,25 ha olan 200 saylı bağ sahəsi 17 fevral 1971-cı il tarixdən atası R.M.Məmmədovun icarəsində olmuşdur. 25 sentyabr 2002-ci ildə həmin bağın 0,12 ha olan boş hissəsi R.M.Məmmədovun və onların razılığı ilə R.R.Göyüşovanın adına keçirilmişdir. Atası R.M.Məmmədov 25 oktyabr 2004-cü ildə vəfat etmişdir. R.Məmmədovun ölümündən sonra bağ sahəsinin vərəsələr arasında bölünməsinə zərurət yaranmışdır. Bağın icarə müqaviləsinin vərəsələrin hər biri ilə bağlanması barədə Bağlar Təsərrüfatı İnkışafı və İstismarı Birliyinə müraciət etmişdir. Bağlar Təsərrüfatının İnkışafı və İstismarı Birliyi icarə müqaviləsinin onların adına dəyişdirilməsi barədə bütün vərəsələrin razılıq ərizəsini tələb etmişdir. Cavabdeh A.R.Məmmədov razılıq vermədiyinə görə bağın icarə müqaviləsini onların adına dəyişdirmək mümkün olmamışdır. Ona görə mərhum atası R.M.Məmmədovun icarəsində olmuş Bakı şəhəri Goradil qəsəbəsindəki 0,12 ha torpaq sahəsi 200 saylı bağ sahəsindən istifadə qaydasının müəyyən edilməsi, onun adına ayrıca icarə müqaviləsinin bağlanmasına dair qətnamə çıxarılmasını xahiş etmişdir.

Cavabdeh Bağlar Təsərrüfatının İnkışafı və İstismarı Birliyinin nümayəndəsi iddianı qəbul etməyərək bildirmişdir ki, Bakı şəhəri Goradil qəsəbəsindəki sahəsi 0,25 ha olan 200 saylı bağ sahəsi 17 fevral 1971-cı il tarixdən R.M.Məmmədovun icarəsində olmuşdur. 25 sentyabr 2002-ci ildə həmin bağın 0,12 ha olan boş hissəsi R.M.Məmmədovun və onun ailə üzvlərinin razılığı ilə R.R.Göyüşovanın adına keçirilmişdir. 08.10.2002-ci il tarixli 18066 sayılı icarə müqaviləsinə əsasən Bakı şəhəri Goradil qəsəbəsindəki sahəsi 0,12 ha olan 200 saylı bağ sahəsi üç nəfər ailə tərkibində özü, arvadı C.Y.Məmmədova və A.R.Məmmədov olmaqla R.M.Məmmədova 10 il müddətinə icarəyə verilmişdir. Atası R.M.Məmmədov 25 oktyabr 2004-cü ildə vəfat etmişdir. Anası C.Y.Məmmədova 10.12.2002-ci ildə vəfat

etmişdir. İddiaçı N.R.Adullayeva Bağlar Təsərrüfatının İnkişafı və İstismarı Birliyinə müraciət edərək, R.M.Məmmədovun adına olan bağ sahəsinin icarə müqaviləsini onun adına dəyişdirilməsini xahiş etmişdir. Lakin R.M.Məmmədovun ailə üzvləri kimi icarə müqaviləsində göstərilmiş A.R.Məmmədovun razılıq ərizəsini Bağlar Təsərrüfatının İnkişafı və İstismarı Birliyinə təqdim etmədiyinə görə, mübahisəli bağ sahəsinə dair onunla icarə müqaviləsinin bağlanması imtina edilmişdir. Hesab edilmişdir ki, N.R.Adullayeva 08.10.2002-ci il tarixli 18066 sayılı icarə müqaviləsində R.M.Məmmədovun ailə üzvü kimi göstərilmədiyinə görə icarə müqaviləsi onun adına dəyişdirilə bilməz.

Cavabdeh A.R.Məmmədov məhkəmə iclasında iddianı qəbul etməyərək izahatında göstərmişdir ki, Bakı şəhəri Goradil qəsəbəsindəki sahəsi 0,25 hektar olan 200 sayılı bağ sahəsi 17 fevral 1971-cı il tarixdən onun atası R.M.Məmmədovun icarəsində olmuşdur. İcarə müqaviləsində C.Y.Məmmədova, N.R.Abdullayeva, o, N.Ə.Məmmədova R.M.Məmmədovun ailə üzvü kimi göstərilmişlər. 25 sentyabr 2002-ci ildə həmin bağın 0,12 hektar olan boş hissəsini atası R.M.Məmmədov onların razılığı ilə R.R.Göyüşovanın adına keçirmişdir. 08 oktyabr 2002-ci il tarixli 18066 sayılı icarə müqaviləsinə əsasən Bakı şəhəri Goradil qəsəbəsindəki sahəsi 0,12 ha olan 200 sayılı bağ sahəsi üç nəfər ailə tərkibində R.M.Məmmədova 10 il müddətinə icarəyə verilmişdir. İcarə müqaviləsində o, və anası C.Y.Məmmədova icarədar R.M.Məmmədovun ailə üzvü kimi göstərilmişdir. Anası C.Y.Məmmədova 10 oktyabr 2002-ci ildə, atası R.M.Məmmədov 25 oktyabr 2004-cü ildə vəfat etmişdir. İddiaçı N.R.Adullayeva 08 oktyabr 2002-ci il tarixli 18066 sayılı icarə müqaviləsində R.M.Məmmədovun ailə üzvü kimi göstərilməyib. İddiaçı N.R.Abdullayevanın Bakı şəhəri Goradil qəsəbəsindəki sahəsi 0,12 ha olan 200 sayılı bağ sahəsinə heç bir hüququ yoxdur. Onunla birlikdə bağın icarə müqaviləsində göstərilən digər ailə üzvləri anası C.Y.Məmmədova və atası R.M.Məmmədov vəfat etdiklərinə görə Bakı şəhəri Goradil qəsəbəsindəki sahəsi 0,12 ha olan 200 sayılı bağ sahəsinin 08.10.2002-ci il

tarixli 18066 sayılı icarə müqaviləsi onun adına dəyişdirilməlidir.

İş üzrə yuxarıda göstərilən məhkəmə aktları qəbul edilmişdir.

İddiaçı N.R.Adullayeva kassasiya şikayətində Bakı Apellyasiya Məhkəməsi Mülki Kollegiyasının 06 iyun 2008-ci il tarixli qətnaməsinin ləğv edilərək, yenidən baxılması üçün apellyasiya baxışına qaytarılması barədə qərar çıxarılmasını xahiş etmişdir.

Kassasiya şikayəti onunla əsaslandırılmışdır ki, apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qətnaməsi maddi və prosessual hüquq normalarının pozulması ilə çıxarılmış, iş üzrə əhəmiyyət kəsb edən hallar nəzərə alınmamış, nəticədə əsassız və qanunsuz qətnamə qəbul edilmişdir.

Cavabdeh A.R.Məmmədov kassasiya şikayətinə etiraz verərək məhkəmə kollegiyasından kassasiya şikayətinin təmin olunmaması, apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qətnaməsinin dəyişdirilmədən saxlanması barədə qərar qəbul edilməsini xahiş etmişdir.

Məhkəmə kollegiyası iclasının yeri və vaxtı barədə lazımi qaydada məlumatlandırılmalarına baxmayaraq iddiaçı N.R.Abdullayeva, cavabdeh A.R.Məmmədov və Azərbaycan Respublikası Əmlak Məsələləri Dövlət Komitəsi yanında Daşınmaz Əmlakın Dövlət Reyestri Xidmətinin Bakı Ərazi İdarəsinin nümayəndəsi heç bir üzrlü səbəb göstərmədən məhkəmə kollegiyasının iclasına gəlməmişlər.

Məhkəmə kollegiyası Azərbaycan Respublikası MPM-nin 415.3-cü maddəsinə əsasən onların iştirakı olmadan işə baxılmasını mümkün hesab etmişdir.

Cavabdeh A.R.Məmmədov Azərbaycan Respublikası Mülki-Prosessual Məcəlləsinin 67.1-ci maddəsinin tələblərinə əməl etməyərək məhkəmə kollegiyasının iclasına vəkilsiz gəldiyi üçün işin kassasiya baxışında onun izahatı dinlənilməmişdir.

Azərbaycan Respublikası MPM-nin 416-cı maddəsinə əsasən kassasiya instansiyası məhkəməsi apellyasiya instansiyası məhkəməsi tərəfindən maddi və prosessual hüquq normalarının düzgün tətbiq edilməsini yoxlayır.

Qanunun tələbinə görə kassasiya instansiyası məhkəməsi işin faktiki hallarını araşdırmır, yalnız maddi və prosessual hüquq normalarının düzgün tətbiq olunub-olunmamasını yoxlayır. Kassasiya instansiyası məhkəməsi tərəfindən işin faktiki halları yoxlanmasa da, apellyasiya instansiyası məhkəməsinin maddi və prosessual hüquq normalarını düzgün tətbiq edib-etməməsini yoxlayarkən, hüquqi məsələlərin düzgün qiymətləndirilməsi üçün işin faktiki hallarının nəzərə alınması və onlara istinad olunması vacibdir. Kassasiya instansiyası məhkəməsinin işin müəyyənləşdirilmiş faktiki hallarına istinad etməsi faktiki halların yoxlanılması və araşdırılması hesab olunmamalıdır. Qeyd etmək lazımdır ki, işin faktiki hallarının prosessual qanunvericiliyin tələblərinə riayət edilmədən müəyyən olunması ədalətli məhkəmə araşdırılması hüququnun pozulmasına dəlalət etməklə mübahisə ilə əlaqədar qəbul edilmiş hüquqi akta təsir göstərə bilər.

Azərbaycan Respublikası Mülki Prosessual Məcəlləsinin 13-cü maddəsinə əsasən məhkəmə mübahisələri Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına, referendumla qəbul edilən hüquqi aktlara, qanunlara, Azərbaycan Respublikası prezidentinin fərmanlarına, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarlarına, mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının normativ hüquqi aktlarına, habelə Azərbaycan Respublikasının tərəfdar olduğu beynəlxalq müqavilələrə əsasən həll edir. Məhkəmə işə baxarkən normativ hüquqi aktlar arasında ziddiyyət aşkar edilərsə, o, daha yüksək hüquqi qüvvəyə malik olan normativ hüquqi akt əsasında qərar qəbul edir. Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi sistemində daxil olan normativ hüquqi aktlarla (Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası və referendumla qəbul olunmuş aktlar istisna olmaqla) Azərbaycan Respublikasının tərəfdar olduğu beynəlxalq müqavilələr arasında ziddiyyət olduqda, beynəlxalq müqavilənin müddəaları tətbiq edilir. Mübahisə edilən hüquq münasibətlərini tənzimləyən hüquq norması olmadıqda, məhkəmə analogi münasibətləri tənzimləyən hüquq normalarına müraciət edir. Belə normalar da olmadıqda məhkəmə öz aktında Azərbaycan Respublikası

hüquq qaydalarının ideya və ümumi prinsiplərini əsas götürür. İcraatında olan işlər üzrə insan hüquq və azadlıqlarının həyata keçirilməsi məsələləri ilə bağlı məhkəmə Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının və qanunlarının şərh edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Məhkəməsinə müraciət edə bilər. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının və qanunlarının şərh məhkəmə üçün o halda məcburidir ki, bu şərh Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin qərarında verilmiş olsun.

Həmin Məcəllənin 217.1, 220.4-cü maddələrinin tələbinə görə məhkəmənin qətnaməsi qanuni və əsaslı olmalıdır. Qətnamənin əsaslandırıcı hissəsində işin məhkəmə tərəfindən müəyyən edilən halları, işin halları barədə məhkəmənin əsaslandırıldığı sübutlar və məhkəmənin bu və ya digər sübutları və iclasda iştirak edən şəxslərin istinad etdiyi qanun və hüquqi aktları rədd etmək üçün gətirdiyi dəlillər, habelə məhkəmənin qətnamə çıxararkən rəhbər tutduğu qanunlar və normativ-hüquqi aktlar göstərməlidir.

Qeyd olunan Məcəllənin 372.7-ci maddəsinin tələbinə görə işə apellyasiya instansiyası məhkəməsi şikayətin dəlillərindən asılı olmayaraq, məhkəmənin maddi və prosessual hüquq normalarına riayət etməsini yoxlayır.

Həmin Məcəllənin 392.1, 392.1.5-ci maddələrinin tələblərinə əsasən apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qətnaməsində məhkəmənin nəticəyə gəlməsi barədə motivlər və rəhbər tutduğu qanunlar göstərməlidir.

Lakin apellyasiya instansiyası məhkəməsi nə birinci instansiya məhkəməsi tərəfindən maddi hüquq normalarının düzgün tətbiq edilib-edilməməsinə münasibət bildirməmiş və nə də iddia tələbinin hansı maddi hüquq normalarına əsasən təmin olunmamasını qəbul etdiyi qətnamədə göstərməmiş, beləliklə həmin maddənin tələblərini pozmuşdur.

Həmçinin "Məhkəmə qətnaməsi haqqında" Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun 24 noyabr 2005-ci il tarixli qərarının 2.2-ci bəndindən göstərilmişdir ki, məhkəmə qətnaməsi maddi və prosessual

hüquq normalarına dəqiq əməl edilməklə qəbul edildikdə qanuni hesab edilir.

Eləcə də “S.Əliyevanın şikayəti ilə əlaqədar Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Mülki İşlər Üzrə Məhkəmə Kollegiyası 28 dekabr 2004-cü il tarixli qərarının Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasına və qanunlarına uyğunluğunun yoxlanılmasına dair” Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun 31 may 2006-cı il tarixli qərarında da şərh olunmuşdur ki, məhkəmə sübutlara obyektiv, qərəzsiz, hərtərəfli və tam baxdıqdan sonra həmin sübutlara tətbiq edilməli hüquq normalarına müvafiq olaraq qiymət verir. Məhkəmənin qətnaməsi qanuni və əsaslı olmalıdır. Qətnamə işin baxılması və həll olunması zamanı qüvvədə olan maddi və prosessual hüquq normalarına uyğun çıxarılmalıdır (MPM-nin 81, 88, 217.1 və 218.1-ci maddələri).

Mülki prosessual qanunvericiliyin göstərilən müddəalarında irəli gələrək məhkəmə, özü tərəfindən müəyyən olunmuş işin hallarını və qənaətini formalaşdıran sübutları, bu və ya digər sübutları rədd etmək üçün istinad etdiyi dəlillər və rəhbər tutduğu qanunları qətnamədə göstərməklə onu hüquqi cəhətdən əsaslandırmalıdır. Məhkəmə sübutları sadalamaqla kifayətlənməməli, hər bir sübutun, o cümlədən şahid ifadələrinin məzmunu qətnamədə şərh edilməli, sübutlar əlaqələndirməli, araşdırılan sübutların qəbul edilib-edilməməsinin səbəbləri aydın göstərilməlidir.

Lakin apellyasiya instansiyası məhkəməsi tərəfindən prosessual qanunun qeyd

olunan normalarının imperativ xarakterli göstərişlərinə əməl olunmamışdır.

Belə ki, apellyasiya instansiyası məhkəməsi birinci instansiya məhkəməsinin qətnaməsini qanuni və əsaslı hesab edərək dəyişdirilmədən saxlasa da, lakin qəbul etdiyi qətnamədə rəhbər tutduğu hansı qanuna və ya digər normativ hüquqi aktlara əsasən birinci instansiya məhkəməsinin qətnaməsini qanuni və əsaslı, apellyasiya şikayətinin dəlillərinin isə əsassız olması barədə gəldiyi nəticəni hüquqi cəhətdən əsaslandırmamış, bununla da prosessual qanunun yuxarıda göstərilən normalarını və eləcə də Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin qeyd olunan Plenumunun qərarında şərh olunmuş müddəaların tələblərini yerinə yetirməmişdir.

Azərbaycan Respublikası Mülki Prosessual Məcəlləsinin 418.4, 418.4.7-ci maddələrinin tələbinə əsasən qətnamədə məhkəmənin rəhbər tutduğu qanuna və ya digər normativ hüquqi akta istinad olunmamışsa apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qətnaməsi şikayətin dəlillərindən asılı olmayaraq ləğv edilməlidir.

Prosessual qanunun qeyd olunan normalarının tələblərini rəhbər tutaraq kassasiya instansiyası məhkəməsi kassasiya şikayətini təmin edərək, Bakı Apellyasiya Məhkəməsi MİÜK-nin bu iş üzrə 06 iyun 2008-ci il tarixli qətnaməsinin ləğv edilməsi və işin yenidən baxılması üçün Bakı Apellyasiya Məhkəməsinə göndərilməsi barədə qərar qəbul etmişdir.

Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 1180-ci maddəsinə görə vəsiyyətdən sözlərindən notariusun yazdığı vəsiyyətnaməni vəsiyyətdən oxumalı, notariusun və şahidlərin yanında imzalamalıdır

Ağstafa rayon məhkəməsinin 27 may 2011-ci il tarixli qətnaməsi ilə iddiaçılar F.S.Yusifovanın, H.S.Tağıyevanın və Ş.S.Tağıyevanın cavabdehlər N.S.Tağıyeva, Ağstafa rayon Köçəsgər Bələdiyyəsinin sədri E.F.Sadıxova və maraqlı şəxs Ağstafa rayon Dövlət Notariat Kontorunun notariusu S.Y.Cəfərova qarşı mirasın qəbul edilməsi müddətinin üzürlü hesab edilərək uzadılması,

mirasın qəbul edilmiş hesab olunması, 07 noyabr 2008-ci il tarixli Köçəsgər kənd Bələdiyyəsi tərəfindən təsdiq edilmiş vəsiyyətnamənin ləğv edilməsi, miras qalmış əmlakların (evin, pay torpağın və həyətyanı torpaq sahəsinin) vərəsələr arasında bərabər paylarla bölünməsi, 31 yanvar 2009-cu ildə vəfat etmiş mərhum ataları S.B.Tağıyevdan miras qalmış Ağstafa rayonunun Köçəsgər

kəndində 0,25 ha həyətyanı torpaq sahəsinin, həmin torpaq sahəsində yerləşən 3 otaqlı fərdi yaşayış evinin, o cümlədən 0,34 ha pay torpaq sahəsinin 0,085 ha hissəsinin, eləcə də 25 sentyabr 2008-ci il tarixdə vəfat etmiş anaları Ş.İ.Tağıyevadan miras qalmış 0,34 ha pay torpaq sahəsinin 0,085 ha hissəsinə bərabər paylarla vərəsəlik hüquqlarının tanınması, vərəsələrin hər birinə, yəni F.S.Yusifovaya $\frac{1}{4}$ (dördə bir), H.S.Tağıyevaya $\frac{1}{4}$ (dördə bir), Ş.S.Tağıyevaya $\frac{1}{4}$ (dördə bir) və N.S.Tağıyeva $\frac{1}{4}$ hissə payların müəyyən edilməsi, onlara paylarına müvafiq olaraq qeydiyyat vəsiqəsinin verilməsi, qətnamənin icrasının Azərbaycan Respublikası Daşınmaz Əmlakın Dövlət Reyestri Xidmətinin Tovuz Ərazi İdarəsinə və Ağstafa rayon Dövlət Notariat Kontoruna həvalə olunması qət edilmişdir.

Gəncə Apellyasiya Məhkəməsi MK-nın 28 sentyabr 2011-ci il tarixli qətnaməsi ilə Ağstafa rayon məhkəməsinin qətnaməsi ləğv edilib, Ş.İ.Tağıyevanın ölümündən sonra miras qalmış 0,041 ha həyətyanı torpaq sahəsinə, 0,085 ha pay torpaq sahəsinə, S.B.Tağıyevin ölümündən sonra miras qalmış 0,041 ha həyətyanı torpaq sahəsinə, 0,085 ha pay torpaq sahəsinə və üç otaqlı fərdi fərdi yaşayış evinə Ş.S.Tağıyevanın, Ş.S.Tağıyevanın və N.S.Tağıyevanın vərəsəlik hüquqlarının tanınması və $\frac{1}{3}$ hissələrlə paylarının müəyyən edilməsi, Tovuz rayon Köçəsgər Bələdiyyəsi tərəfindən N.S.Tağıyeva verilmiş 07 noyabr 2008-ci il tarixli vəsiyyətnamənin ləğv edilməsi, iddianın qalan hissələrinin təmin edilməməsi qət olunmuşdur.

Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi MK-nın 21 fevral 2012-ci il tarixli qərarı ilə Gəncə Apellyasiya Məhkəməsi MK-nın 28 aprel 2011-ci il tarixli qətnaməsi ləğv edilib, iş yeni apellyasiya baxışına göndərilmişdir.

İş materiallarından görünür ki, iddiaçılar F.S.Yusifova, H.S.Tağıyeva, Ş.Ş.Tağıyeva cavabdehlər N.S.Tağıyevə, Ağstafa rayon Köçəsgər Bələdiyyəsinə və Ağstafa rayon Dövlət Notariat Kontoruna qarşı iddia ərizəsi ilə Ağstafa rayon məhkəməsinə müraciət edib, valideynlərindən qalmış mirasın qəbulu müddətinin uzadılması və miras əmlaklara

vərəsəlik və mülkiyyət hüquqlarının tanınması barədə qətnamə qəbul edilməsini xahiş etmişlər.

İddiaçılar F.S.Yusifova, H.S. Tağıyeva və Ş.S.Tağıyeva iddia tələblərini onunla əsaslandırmışlar ki, 31 yanvar 2009-cu ildə vəfat etmiş anaları Ş.İ.Tağıyevadan 0,34 ha pay torpaq sahəsinin 0,085 ha hissəsi miras qalmışdır. Ataları və anaları ölənin günə kimi iddiaçılardan H.S.Tağıyevanın yanında yaşamış, onların bütün ehtiyaclarını H.S.Tağıyeva təmin etmişdir. Ağstafa rayonu Aqrar İslahat Komissiyasının 31 yanvar 1998-ci il tarixli, 01 sayılı qərarı ilə Ağstafa rayonunun Köçəsgər kəndi ərazisindən kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalı üçün onlara N sayılı Dövlət Aktı ilə torpaq payı verilmişdir. Həmin vaxt ailə başçısı ataları olduğu üçün Dövlət Aktı onun adına qeydə alınmışdır. Buna baxmayaraq onlar birlikdə həmin torpaq sahəsinə əkilib becərməklə bərabər torpaq sahələrinin yaxşılaşdırılması üçün aqro-texniki tədbirlər görmüşlər. Ailə vəziyyətləri ilə əlaqədar müvəqqəti başqa yerə köçmələrinə baxmayaraq torpaq sahəsində təsərrüfatın normal inkişafını saxlamağa çalışmışlar. Ancaq son vaxtlar iş üzrə cavabdeh olan qardaşları N.S.Tağıyev ümumi istifadədə olan 0,34 ha torpaq sahəsinə mənimsəmək istəyir. Hal-hazırda sahibliklərində olan torpaq sahələrindən istifadə etsələr də həmin torpaq sahələri barəsində sərəncam verə bilmirlər. İş üzrə cavabdeh olan qardaşları N.S.Tağıyev miras qalmış yaşayış evinə sahiblik etməyib, miras əmlakın digər hissəsi olan mübahisəli torpaq sahəsinə əkilib becərməmişdir. Onun öz mülkiyyətində torpaq sahələri və yaşayış evi vardır. Bundan əlavə o, miras qalmış yaşayış evini və torpaq sahəsinə nə faktiki, nə də mirasın açıldığı yer üzrə notariat kontoruna ərizə verməklə qəbul etməyibdir. Onlar həm ataları, həm də analarının qanun üzrə birinci növbəli vərəsəlidirlər. Qanunun tələblərinə uyğun olaraq cavabdeh N.S.Tağıyevin mirasdan pay almaq hüququnu itirilmiş hesab etməklə, miras əmlakın onlar tərəfindən faktiki qəbul etmələrini nəzərə alaraq mirasın qəbul edilməsi müddətinin uzadılması, mərhum ataları S.B.Tağıyevdən miras qalmış Ağstafa

rayonunun Köçəsgər kəndində 0,25 ha həyətyanı torpaq sahəsinin və həmin torpaq sahəsində yerləşən 3 otaqlı fərdi yaşayış evinin, o cümlədən 0,34 ha pay torpaq sahəsinin 0,085 ha hissəsinin, eləcə də mərhum anaları Ş.İ.Tağıyevadan miras qalmış 0,34 ha pay torpaq sahəsinin 0,085 ha hissəsinin onlar tərəfindən qəbul edilmiş hesab olunması və həmin miras əmlaklara onların vərəsəlik və mülkiyyət hüquqlarının tanınması barədə qətnamə çıxarılmasını xahiş etmişlər.

İddiaçılar digər iddia ərizəsi ilə cavabdehlər N.S.Tağıyevə, Ağstafa rayon Köçəsgər Bələdiyyəsinin sədri E.F.Sadıxova və maraqlı şəxs Ağstafa rayon Dövlət Notariat Kontorunun notariusuna qarşı iddia ərizəsi ilə məhkəməyə müraciət edib, ataları S.B.Tağıyev tərəfindən cavabdeh N.S.Tağıyevə verilmiş vəsiyyətnamənin etibarsız hesab edilməsini xahiş etmişlər. İddiaçılar həmin tələblərini bununla əsaslandırmışlar ki, cavabdeh N.S.Tağıyev qeyri-qanuni yolla atalarından saxta vəsiyyətnamə əldə etmişdir. Atalarının adından yazılmış 07 noyabr 2008-ci il tarixli vəsiyyətnamə Ağstafa rayon Köçəsgər kənd bələdiyyəsi tərəfindən təsdiq edilərkən Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 1180-ci maddəsinin tələbləri pozulmuşdur. Həmin maddənin tələbinə görə vəsiyyətnamə bu qaydada tərtib və təsdiq edilərkən ən azı 2 şahidin iştirakı ilə olmalıdır. Ataları tərəfindən N.S.Tağıyevin adına vəsiyyətnamə qoyulduqda bu qaydaya əməl olunmamışdır. Onlar bələdiyyə tərəfindən təsdiq edilmiş vəsiyyətnamənin ləğv edilib valideynlərindən miras qalmış əmlakların vərəsələr arasında düzgün bölünməsi barədə qətnamə çıxarılmasını xahiş etmişlər.

İşdə olan Ağstafa rayon Köçəsgər kənd Bələdiyyəsi tərəfindən təsdiq edilmiş 07 noyabr 2008-ci il tarixli vəsiyyətnamənin surətindən görünür ki, S.B.Tağıyev harada yerləşməsindən və nədən ibarət olmasından asılı olmayaraq öldüyü günə kimi ona məxsus olmuş bütün əmlaklarını oğlu N.S.Tağıyevə vəsiyyət etmişdir.

İşdə olan ölüm haqqında şəhadətnamələrin təsdiq edilmiş surətlərindən görünür ki, Ş.İ.Tağıyeva 25 sentyabr 2008-ci ildə, S.B.Tağıyev 31 yanvar 2009-cu ildə vəfat

etmişdir. Ş.İ.Tağıyevanın ölümündən sonra onun 0,041 ha həyətyanı torpaq sahəsi, 0,085 ha pay torpaq sahəsi, S.B.Tağıyev ölümündən sonra isə 0,041 ha həyətyanı torpaq sahəsi, 0,085 ha pay torpaq sahəsi və üç otaqlı fərdi yaşayış evi miras qalmışdır.

Ağstafa rayonu Köçəsgər kənd bələdiyyəsi tərəfindən təsdiq edilmiş 07 noyabr 2008-ci il tarixli vəsiyyətnaməni ləğv edən Gəncə Apellyasiya Məhkəməsinin MK-sı qətnaməsinin bu hissəsinə vəsiyyətnamə tərtib edildikdə Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 1179.1, 1179.2, 1180.1 və 1180.2-ci maddələrinin tələblərinin pozulması dəlilləri ilə əsaslandırmışdır.

Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 1179.1, 1179.2, 1180.2, və 1180.2-ci maddələrində vəsiyyətnamənin yazılı formada tərtib edilməsi, notariat formasında vəsiyyətnamənin vəsiyyət edən tərəfindən tərtib edilməsi və imzalanması, notariusun olmadığı yerlərdə vəsiyyətnamənin yerli özünüidarə orqanı tərəfindən təsdiq edilməsi (vəsiyyətnamə təsdiq edilən zaman qüvvədə olmuş Azərbaycan Respublikası MM-nin 1179.2-ci maddəsinə müvafiq olaraq), notariusun vəsiyyətnaməni vəsiyyət edənin sözlərindən 2 şahidin yanında yazması, vəsiyyət edənin sözlərindən notariusun yazdığı vəsiyyətnaməni vəsiyyət edənin oxuması, notariusun və şahidlərin yanında imzalanması müddəaları təsbit olunmuşdur.

İşin 43-cü vərəqində olan S.B.Tağıyevin N.S.Tağıyeva verdiyi vəsiyyətnamədən görünür ki, həmin vəsiyyətnamənin mətni mirasqoyan S.B.Tağıyevin özü tərəfindən yazılmış, Köçəsgər Bələdiyyəsinin sədri E.F.Sadıqov tərəfindən təsdiq edilmişdir. Lakin Gəncə Apellyasiya Məhkəməsinin MK-sı S.B.Tağıyev tərəfindən N.S.Tağıyeva verilmiş vəsiyyətnaməni ləğv etdikdə həmin vəsiyyətnamənin şahidlərin iştirakı ilə tərtib edilməməsi dəlili ilə əsaslandırmışdır.

Gəncə Apellyasiya Məhkəməsinin 28 sentyabr 2011-ci il tarixli qətnaməsinə ləğv edib, işi yeni apellyasiya baxışına göndərən Ali Məhkəmənin MK-sı öz qərarında qeyd etmişdir ki, Azərbaycan Respublikası MM-nin 1180-ci maddəsinin normaları bütün hallara deyil, vəsiyyətnamənin notarius tərəfindən yazılması hallarına şamil olunur.

MƏQALƏLƏR

Ramiz Rzayev
Azərbaycan Respublikası
Ali Məhkəməsinin sədri

İdeyanı reallığa çevirəcək sənəd

"Azərbaycan Respublikasında insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsinin səmərəliliyini artırmaq sahəsində Milli Fəaliyyət Proqramı" ulu öndərin insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi sahəsində ideyalarının reallığa çevrilməsinə yönəlmiş sənəddir

Ulu öndər Yer kürəsinin başqa planetlərdən üstün cəhətini, zənginliyini onda insanların yaşamasında, dövlətin zənginliyini, dəyərini, sərvətini isə onun insanlarında və müstəqilliyində görür, müstəqilliyi Azərbaycanda demokratik, hüquqi dövlətin qurulmasının başlıca amili kimi qiymətləndirir, insan hüquq və azadlıqlarının təmin olunmasını isə demokratik, hüquqi dövlətin ali məqsədi hesab edirdi. "Azərbaycan 2020: gələcəyə baxış" inkişaf strategiyasının tərkib hissəsi olan, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 27 dekabr 2011-ci il tarixli sərəncamı ilə təsdiq edilmiş "Azərbaycan Respublikasında insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsinin səmərəliliyini artırmaq sahəsində Milli Fəaliyyət Proqramı" məhz dövlətin ali məqsədinin həyata keçirilməsinə istiqamətləndiyinə görə Heydər Əliyev ideyalarının reallığa çevrilməsinə yönəlmiş sənəd hesab olunmalıdır.

Azərbaycanın müstəqilliyini, bütövlüyünü qoruyub saxlamış, ölkədə demokratik, hüquqi, dünyəvi dövlətin qurulub bərqərar olmasını təmin etmiş ümummillî liderimiz Heydər Əliyev insan hüquqlarını "insanları və cəmiyyətləri birləşdirən, onları insaniləşdirən ən əsas meyar, hamının anladığı və anlamalı olduğu əvəzsiz nailiyyət, insan hüquqlarına hörməti, insan hüquqlarının qorunmasını müasir dünyaya qovuşmağın əsas yolu" kimi qiymətləndirərək bəyan edirdi ki, "Azərbaycan dövləti... insan hüquqlarının qorunmasını özünün əsas vəzifəsi hesab edir və bu prinsiplə yaşayacaq, işləyəcəkdir". İnsan hüquqlarının qorunmasının dövlətin vəzifəsi olması ideyası Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında da ifadəsini tapmışdır. Konstitusiyanın 71-ci maddəsinin 1-ci hissəsinə müvafiq olaraq Konstitusiyada təsbit olunmuş insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarını gözləmək və qorumaq qanunvericilik, icra və məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının borcudur. Ona görə də insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsinin səmərəliliyinə həsr olunmuş Milli Fəaliyyət Proqramının həyata keçirilməsi ilə əlaqədar məhkəmə hakimiyyəti qarşısında da müəyyən vəzifələr durur.

Milli Fəaliyyət Proqramı insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsinin səmərəliliyinin artırılması, cəmiyyətdə hüquq mədəniyyətinin inkişaf etdirilməsi, normativ-hüquqi bazanın və

hüquq müdafiə sisteminin təkmilləşdirilməsi istiqamətində tədbirlərin davamlılığının təmin edilməsi məqsədi ilə təsdiq edilmişdir.

İnsan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsinin səmərəliliyinin artırılması və cəmiyyətdə hüquq mədəniyyətinin inkişaf etdirilməsi bilavasitə, normativ-hüquqi bazanın və hüquq müdafiə sisteminin təkmilləşdirilməsi isə müəyyən cəhətləri ilə məhkəmə hakimiyyəti ilə əlaqədardır. Milli Fəaliyyət Proqramının öyrənilməsi, onun ayrı-ayrı müddələrinin yerinə yetirilməsi ilə bağlı tədbirlərin müəyyənləşdirilməsi, gündəlik fəaliyyətdə insan hüquq və azadlıqlarının səmərəli müdafiəsinə nail olunması, pozulmuş hüquqların bərpası, qanuna əsaslanan, obyektiv, qərəzsiz, ədalətli qərarlar qəbul edilməsi və hüquqi təbliğatda fəal iştirakla cəmiyyətdə hüquq mədəniyyətinin inkişafına yardım göstərmək məhkəmə orqanları qarşısında duran vəzifə kimi qiymətləndirilməlidir.

Milli Fəaliyyət Proqramının birinci fəslə normativ-hüquqi bazanın təkmilləşdirilməsinə həsr olunmuşdur. Həmin fəsildə Azərbaycan Respublikası qanunları layihələrinin hazırlanması zamanı Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında və Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrdə təsbit edilmiş insan hüquq və azadlıqlarının əsas meyar kimi rəhbər tutulması, həmçinin Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı insan hüquqlarına və azadlıqlarına dair beynəlxalq müqavilələrdən irəli gələn öhdəliklərin həyata keçirilməsi və Azərbaycan Respublikasının normativ-hüquqi aktlarının beynəlxalq-hüquqi sənədlərə uyğunluğunun təmin edilməsi nəzərdə tutulur.

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının 96-cı maddəsinə müvafiq olaraq Azərbaycan Respublikasının Ali Məhkəməsi qanunvericilik təşəbbüsü hüququna malikdir. Bu isə ilk növbədə Ali Məhkəmə tərəfindən qanunvericilik təşəbbüsü qaydasında hazırlanmış qanun layihələrində insan hüquq və azadlıqlarının əsas meyar kimi rəhbər tutulmasını, həmçinin qanunvericiliyin insan hüquqları sahəsində Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrə uyğunluğunun təmin edilməsi məqsədilə qanunvericilik təşəbbüsündən istifadə edilməsini tələb edir. Aydın ki, Ali Məhkəmənin qanunvericilik təşəbbüsü ilə Milli Məclisə qanun layihələrini təqdim etməsi intensiv xarakter daşır. Ali Məhkəmə qanunvericilik təşəbbüsü ilə məhkəmə hakimiyyətinin təcrübədə daha çox rastlaşdığı, xüsusən, mülki, mülki prosessual, cinayət, cinayət prosessual, əmək, ailə, torpaq, inzibati, pensiya təminatı və sair sahələrdə boşluqların doldurulması, köhnəlmiş normaların müasir dövrün tələblərinə uyğunlaşdırılması və əlbəttə ki, qanunvericiliyin Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrdə ifadəsini tapmış müddəalara uyğunlaşdırılması, insan hüquq və azadlıqlarının daha səmərəli təmininə nail olunması ilə bağlı qanun layihələrinin hazırlanmasında təşəbbüskarlıq göstərir. Bu cür layihələrin hazırlanması isə əsasən qanunvericiliyin ayrı-ayrı sahələri üzrə məhkəmələrdə baxılan işlərin ümumiləşdirilməsi, meydana çıxmış problemlərin hakimlərin iştirakı ilə müzakirəsi, insan hüquq və azadlıqlarının daha səmərəli müdafiəsinə nail olunması üçün yolların axtarılması nəticəsində meydana çıxır. Odur ki, hakimlər hüquqtətbiqetmə sahəsində fəaliyyətlərini həyata keçirərkən qanunvericiliyin insan hüquq və azadlıqlarının daha səmərəli müdafiəsinin təmin etməsi üçün yollar axtarmalı və bu prosesdə yaranmış mütərəqqi ideyaların qanunvericiliyə daxil edilməsi üçün təşəbbüslə Ali Məhkəməyə müraciət etməli, onların təklifləri öyrənilməklə zəruri hallarda qanunvericilik təşəbbüsü hüququndan istifadə olunmalıdır.

Qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi ilə yanaşı ədalət mühakiməsini həyata keçirən hakimlərin məhkəmə hüququna önəm verməsi təqdirəlayiq hesab olunmalıdır. Heç bir qanun real həyatda meydana çıxan bütün problemlərin həllini nəzərdə tuta bilməz. "Aydın olmayan qanunu hakim deyil, qanunverici təfsir etməlidir" kimi fikirlərin mövcud olmasına baxmayaraq, hesab edirik ki, hər bir hakim hər hansı bir qanunu tətbiq etməmişdən əvvəl onu təfsir etməlidir. Hakim qanunda boşluqlar aşkar edərsə, yaxud "yazılı qaydalar həyatı gerçəkliyə uyğun gəlməzsə" qanununu inkişaf etdirmək bacarığına malik olmalıdır. Bu mühüm vəzifənin öhdəsindən gəlmək üçün hakim qanunların mətnində qanunvericinin məqsədini tapmalı, dəyişmiş həyatı halları dərk etməli, normanın "ədalətli məzmunu"nu özünün təfəkkür süzgəcindən keçirməli və

dəyərləndirməlidir. Əlbəttə ki, bu zaman insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi və səmərəli təmini ilkin şərt kimi nəzərə alınmalıdır.

Milli Fəaliyyət Proqramında həbs yerlərində saxlanılan şəxslərin hüquq və azadlıqlarının təmin edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Qanununun qəbul edilməsinin ifadəsini tapmasını əhəmiyyətli haldır.

Qanun layihəsi şübhəli və təqsirləndirilən şəxslərin həbs yerlərində saxlanılmasının qanunçuluq, təqsirsizlik prezumpsiyası, qanun qarşısında bərabərlik, humanizm, şərəf və ləyaqətə hörmət edilməsi, beynəlxalq müqavilələrə əməl olunması prinsipinin müvafiq qaydada həyata keçirilməsini nəzərdə tutur.

Layihədə bir daha qeyd olunur ki, şəxsin həbsdə saxlanılmasına yalnız məhkəmə qərarı əsasında yol verilir. Hər bir tutulmuş və ya həbsə alınmış şəxsə dərhal tutulmanın, yaxud həbsə almanın səbəbləri, habelə şübhənin və ya ittihamın mahiyyəti, ifadə verməmək və müdafiəçi tərəfindən hüquqi yardım almaq hüquqları bildirilməlidir.

Qanun layihəsində həbsdə saxlanılma yerləri ilə bağlı müddəaların nəzərdə tutulması incommunicado saxlanılmanın qadağan olunmasında mühüm əhəmiyyətə malikdir. Həmin qanunun qəbul edilməsi barəsində həbs qətimkan tədbiri seçilmiş şəxslərin müvəqqəti saxlama təcridxanalarında uzun müddət saxlanılmasının qarşısının alınmasında mühüm əhəmiyyət kəsb edəcəkdir.

Qanun layihəsində əməliyyat-axtarış tədbirlərinin həyata keçirilməsi məqsədilə təqsirləndirilən şəxsin istintaq təcridxanasından müvəqqəti saxlama təcridxanasına keçirilməsinin qadağan olunması barədə müddəanın nəzərdə tutulması saxlanılan şəxslərə münasibətdə pis rəftarın tətbiqindən müdafiə baxımından mütərəqqi norma kimi dəyərləndirilməlidir.

Layihəyə müvafiq olaraq həbs yerlərində daxili nizam qaydalarının müəyyən edilməsi, hər şeydən əvvəl, azadlığı məhdudlaşdırılmış şəxslərin sağlamlığının, təhlükəsizliyinin təmininə yönəlmişdir. Həmin qaydalar digərləri ilə yanaşı, şübhəli və təqsirləndirilən şəxslərin qəbul edilməsi, qeydiyyatının aparılması, kameralarda yerləşdirilməsi, şəxsi axtarışın aparılması, gündəlik gəzinti, maddi-məişət təminatı məsələlərini tənzimləyir.

Qanun layihəsində şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxslərin həbs yerlərinə yerləşdirilməsi zamanı tibbi müayinədən keçirilməsi ilə bağlı məcburi normanın nəzərdə tutulması qanunvericilikdə yenilik kimi diqqəti cəlb edir və İsgəncə əleyhinə Avropa Komitəsinin tələbləri ilə üst-üstə düşür.

Həbs yerlərində tibbi xidmətin səviyyəsinin müvafiq tələblərə cavab verməsinin təmini baxımından da qanunun qəbulu vacib hesab olunmalıdır.

Milli Fəaliyyət Proqramında barəsində həbs qətimkan tədbiri seçilmiş şəxslərin həbsdə saxlanılmasının qanuniliyinin təmin edilməsi məqsədilə Azərbaycan Respublikasının Cinayət Prosesual Məcəlləsinə əlavə və dəyişikliklərin edilməsi haqqında qanun layihəsinin hazırlanmasının nəzərdə tutulması mühüm əhəmiyyətə malikdir. Ulu öndər insan azadlığını ən ali dəyər kimi qiymətləndirərək demişdir: "İnsan azaddır, insan azadlığı bütün sahələrdə azadlığın olmasını nəzərdə tutur. Biz şəxsiyyət azadlığını Azərbaycanda demokratik cəmiyyətin başlıca amili elan etmişik".

Azadlıq hüququ sahəsində meydana çıxan məsələlərin aktuallığını nəzərə alaraq Azərbaycan Respublikasının Ali Məhkəməsinin plenumu 3 noyabr 2009-cu il tarixdə "Təqsirləndirilən şəxslər barəsində həbs qətimkan tədbiri seçilməsi ilə bağlı təqdimatlara baxılarkən məhkəmələr tərəfindən qanunvericiliyin tətbiqi təcrübəsi haqqında" qərar qəbul etmişdir. Həmin qərarda qeyd olunur ki, təqsirləndirilən şəxsin barəsində həbs qətimkan tədbirinin seçilməsi üçün maddi və prosesual hüquqi əsaslar olmalıdır.

Maddi əsaslar dedikdə, təqsirləndirilən şəxsin ona istinad edilən cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməlin törədilməsinə aidiyyətini təsdiq edən sübutlar başa düşülür. Prosesual əsaslar isə Azərbaycan Respublikası CPM-in 155-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş halların məcmusundan və

həbs qətimkan tədbirinin seçilməsinin qanuniliyini və zəruriliyini təsdiq edən, məhkəmə tərəfindən müəyyən edilmiş əsaslardan ibarətdir.

Məhkəmələr həbs qətimkan tədbiri seçərkən yalnız CPM-in 155-ci maddəsində göstərilən prosessual əsasları formal sadalamaqla kifayətlənməməli, hər bir əsasın konkret təqsirləndirilən şəxsə münasibətdə mövcudluğunun nədən ibarət olmasını və cinayət işinin materialları ilə onların təsdiq edilib-edilməməsini yoxlamalıdır. Bu zaman təqsirləndirilən şəxsin törətdiyi cinayətin xarakteri və ictimai təhlükəlilik dərəcəsi, onun şəxsiyyətini səciyyələndirən məlumatlar, o cümlədən yaşı, ailə vəziyyəti, məşğulluq növü, sağlamlığı və bu kimi digər hallar nəzərə alınmalıdır.

Məhkəmələrə izah edilmişdir ki, həbs qətimkan tədbirinin seçilməsi haqqında təqdimata baxarkən onlar ilk növbədə Azərbaycan Respublikası CPM-in 154-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş digər qətimkan tədbirlərinin seçilməsinin mümkünlüyünü yoxlamalı, təqdimat təmin edildikdə isə həbslə əlaqədar olmayan qətimkan tədbirinin seçilməsinin qeyri-mümkün olmasını əsaslandırmalıdır.

Milli Fəaliyyət Proqramında ifadəsini tapmış müddəalardan biri də ekstradisiya olunmaq üçün tutulmuş şəxslərin hüquqlarının təmin edilməsi məqsədilə Azərbaycan Respublikasının Cinayət Prosesual Məcəlləsinə əlavə və dəyişikliklərin edilməsi haqqında qanun layihəsinin hazırlanmasıdır. Bu sahədə CPM-ə əlavə və dəyişikliklər edilməsi insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsinin səmərəliliyinin təmini üçün önəmlidir.

Məhkəmələr tərəfindən ekstradisiya ilə bağlı qərarlar qəbul edilərkən şəxsin ekstradisiya olunacağı halda göndəriləyi ölkədə işgəncə və digər pis rəftara məruz qala biləcəyi ehtimalı müəyyənləşdirilməlidir. Əgər belə bir ehtimal olarsa, şəxsin ekstradisiya edilməsindən imtina edilməlidir. Bundan əlavə, Azərbaycan Respublikası Cinayət Prosesual Məcəlləsində ekstradisiya ilə əlaqədar həbsdə saxlanmanı tənzimləyən normalar kifayət qədər aydın və yetərli deyildir. Ona görə də bu sahənin hüquqi tənzimlənməsi ilə bağlı CPM-ə dəyişiklik və əlavələrin edilməsini zəruri hesab edirik.

Diffamasiyaya görə, cinayət məsuliyyətinin aradan qaldırılması məqsədilə qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsinə dair təkliflərin hazırlanması barədə müddəaların Milli Fəaliyyət Proqramında ifadəsini tapması günün tələbləri ilə üst-üstə düşür.

Diffamasiyanın Cinayət Məcəlləsinin normaları əsasında deyil, Mülki Məcəlləyə əsasən mühakimə edilməli olmasını əsaslandırmaq üçün iki hala daha çox istinad olunur. Birincisi, cinayət hüquqi məsuliyyətin mövcudluğu nüfuzə xələf gətirən əsassız hücumlar probleminin aradan qaldırılmasında qeyri-mütənasib üsul olmaqla, insanları fikir və söz azadlığından istifadə etməkdən çəkindirir. İkincisi, Mülki Məcəllənin müddəaları özü-özlüyündə şərəf, ləyaqət, nüfuzə dəyən zərərin aradan qaldırılması üçün mütənasib vasitədir. Əgər mülki müddəalar effektiv vasitədirsə, Cinayət Məcəlləsi müddəaları ilə müqayisədə onların tətbiqinə üstünlük verilməlidir. Yəni, fikir və söz azadlığının məhdudlaşdırılması elə ehtiyatla həyata keçirilməlidir ki, bu hüquqa mümkün qədər minimal qadağa qoyulmuş olsun.

İnsan hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin mövqeyinə görə, cinayət cəzası fikri ifadə etmənin qarşısını almasa da, şəxsin barəsində çıxarılan hökm müəyyən dərəcədə senzura mənasını daşıyır və məqsədi, böyük ehtimalla, gələcəkdə oxşar tənqidlər etmənin qarşısını almaqdır. Cinayət cəzası, ehtimal ki, jurnalistlərin ictimaiyyətin marağına səbəb olan məsələlərin müzakirəsində iştirak etməkdən çəkindirəcəkdir. Məhz buna görə də cinayət cəzası kütləvi informasiya vasitələrinin məlumat çatdırmaq və ictimai nəzarəti həyata keçirmək funksiyasını yerinə yetirməsinə maneə yaradır.

Avropa Şurasının Nazirlər Komitəsi Siyasi Debat Azadlığı Haqqında Bəyannamədə qeyd edir ki, "Dövlət, hökumət və ya hakimiyyətin hər üç qolunu, icra, qanunverici və ya məhkəmə hakimiyyətini... təmsil edən hər hansı institut diffamasiya və təhqiredici bəyanatlara qarşı cinayət hüququ ilə müdafiə olunmamalıdır. Həmin institutların belə müdafiədən istifadə etdikləri hallarda bu müdafiə məhdud şəkildə tətbiq edilməli və onun tənqid etmə azadlığını məhdudlaşdırmasına yol verilməməlidir".

Milli Fəaliyyət Proqramında valideynlərin məsuliyyətinin artırılması və valideyn vəzifələrini tənzimləyən normativ-hüquqi bazanın təkmilləşdirilməsinin nəzərdə tutulması Heydər Əliyev ideyalarının təcəssümü kimi nəzərdən keçirilə bilər. Uşaqlara münasibət və uşaqlara görə məsuliyyət məsələlərindən danışarkən ulu öndər qeyd edirdi ki, "hər ailədə, hər evdə, hər şəhərdə, hər kənddə, hər qəsəbədə ailə başçıları - atalar, analar, yaşlı nəsil bütün imkanları uşaqların yaxşı yaşamasına sərf edir. Bu, bizim dövlətimizin siyasətidir. Bu, mənim əməli fəaliyyətimdir".

Valideyn və uşaqlar arasında münasibətlərin tənzimlənməsi ilə bağlı məsələlərin aktuallığını nəzərə alaraq Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin plenumu 29 oktyabr 2009-cu il tarixdə "Övladlığa götürmə və övladlığa götürmənin ləğvi ilə əlaqədar mülki işlərə baxılarkən qanunvericiliyin məhkəmələr tərəfindən tətbiqi təcrübəsi haqqında", 28 oktyabr 2011-ci il tarixdə "Valideynlərin və digər qohumların uşaqla ünsiyyətdə olmaq hüquqları ilə əlaqədar qanunvericiliyin məhkəmələr tərəfindən tətbiqi təcrübəsi haqqında" qərarlar qəbul etmişdir. Həmin qərarlarda valideynlərlə uşaqlar arasında münasibət, valideynlərin uşaqlarına münasibətdə məsuliyyəti və məhkəmələrdə işlərə baxılarkən uşaqların mənafeyinin üstün tutulması barədə müddəalar ifadəsini tapmışdır.

Milli Fəaliyyət Proqramında xarici ölkələrdə Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının hüquqi vəziyyətini yaxşılaşdıran və onların hüquqlarının müdafiəsini tənzimləyən müqavilə hüququ bazasının genişləndirilməsi üzrə tədbirlərin həyata keçirilməsinin nəzərdə tutulması ulu öndərin tövsiyələrinin həyata keçirilməsinə diqqətin nümunəsi kimi qiymətləndirilməlidir. Belə ki ulu öndər bir tərəfdən azərbaycanlıların öz ölkələrinin hüduqlarından kənara çıxıb dünyaya yayılmasını, dünya təhsil sisteminin nailiyyətlərindən bəhrələnməyi, azərbaycançılığın, azərbaycan mənəviyyətinin, Azərbaycan dövlətinin mənafeyinin dünya azərbaycanlıları tərəfindən müdafiə olunmasını arzulayırdısa, digər tərəfdən müstəqil Azərbaycan dövlətini harada yaşamasından asılı olmayaraq bütün azərbaycanlıların vətəni hesab edir, dövlətin hər an onların müdafiəsində durduğunu bəyan edirdi: "Müstəqil Azərbaycan Respublikası dünyada yaşayan bütün azərbaycanlılar üçün doğma vətəndir. Hansı ölkədə yaşamasından asılı olmayaraq azərbaycanlı öz ana dilini, dinini, milli ənənələrini heç zaman unutmamalıdır. Hər bir azərbaycanlı fəxr etməlidir ki, onun böyük tarixə, qədim, zəngin mədəniyyətə malik olan Azərbaycan kimi vətəni vardır. Hər bir azərbaycanlı bilməlidir ki, onun arxasında Azərbaycan Respublikası kimi müstəqil bir dövlət durur".

Milli Fəaliyyət Proqramının ikinci fəslə əhalinin müxtəlif qruplarının hüquqlarının müdafiəsinə yönəlmiş tədbirlərin həyata keçirilməsini nəzərdə tutur. Ermənistanın Azərbaycana təcavüzü nəticəsində qaçqın və məcburi köçkün düşmüş şəxslərin hüquqlarının kütləvi şəkildə pozulması, işğal nəticəsində Azərbaycanın təbii, tarixi və mədəni sərvətlərinin dağıdılması faktının dünya ictimaiyyətinə çatdırılması və onlara dəymiş zərərin Ermənistan dövləti tərəfindən ödənilməsi məqsədilə beynəlxalq təşkilatlarda işin davam etdirilməsi kimi müddəaların Milli Fəaliyyət Proqramında nəzərdə tutulması dövlətçilik, azərbaycançılıq baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Hər bir Azərbaycan vətəndaşı ulu öndərin "Biz Azərbaycan xalqının hüquqlarının kütləvi şəkildə, vəhşicəsinə pozulmasını ön planda çatdırmalıyıq və bunu yaymalıyıq, bunu bildirməliyik. Bu bizim tarixi vəzifəmizdir, hər bir azərbaycanlının tarixi vəzifəsidir. Hərə öz imkanı çərçivəsində gərək bu vəzifəni yerinə yetirsin" kimi tövsiyəsini heç vaxt unutmamalı, bu sahədə fəaliyyət göstərməyi vətəndaşlıq borcu hesab etməlidir.

Milli Fəaliyyət Proqramında həmin tədbirlərin ayrı-ayrı dövlət orqanları tərəfindən yerinə yetirilməsinin nəzərdə tutulmasına baxmayaraq, bu sahədə hər bir Azərbaycan vətəndaşı üzərinə düşən vəzifəni vicdanla həyata keçirməlidir.

Etnik azlıqların mədəni irsinin qorunub saxlanması və inkişaf etdirilməsi sahəsində fəaliyyətin davamlılığı barədə müddəaların Milli Fəaliyyət Proqramına daxil edilməsi milli mənsubiyyətindən asılı olmayaraq hamının bərabər hüquqlara malik olmasına əsaslanır. Ulu öndər qeyd edirdi ki, "demokratiyanın ən vacib prinsiplərindən biri milli mənsubiyyətindən, dilindən, dərisinin rəngindən, dini etiqadından asılı olmayaraq hamının hüquq bərabərliyi prinsipidir.

Azərbaycanda bu azadlıqların hamısı verilmişdir. Azərbaycan da çoxmillətli dövlətdir, hansı millətə mənsub olmasından asılı olmayaraq, bizdə insanların hamısı bərabər hüquqlardan istifadə edir".

Ümummilli lider Heydər Əliyev etnik azlıqların Azərbaycan xalqının tərkib hissəsi olması, Azərbaycanda yaşayanların milli mədəni irsinin vahid Azərbaycan mədəniyyətini təşkil etməsini qeyd etməklə yanaşı, milli azlıqların dil və mədəniyyətinin inkişafı, etnik-dini adət-ənənələrinin qorunub saxlanması üçün hərtərəfli hüquqi-siyasi şəraitin təmin edilməsini vacib sayırdı.

Ulu öndər Azərbaycan mədəni irsinin dünya mədəni irsinin tərkib hissəsi kimi tanınmasına, onun qorunmasına böyük önəm verirdi. Ona görə də bu sahədə görüləcək tədbirlərin milli mədəniyyətimizin zənginləşməsinə, mədəni müxtəlifliyin qorunub saxlanmasına, insanların milli mənsubiyyətindən asılı olmayaraq insan və vətəndaş kimi birlikdə Azərbaycan xalqının, Azərbaycan dövlətçiliyinin inkişafına xidmət etmələrinə səbəb olacağını düşünürük.

Məhkəmələrdə etnik azlıqlara mənsub olan şəxslərin işlərinə baxılarkən milli-etnik xüsusiyyətlər, adət-ənənələr, dil ilə bağlı məsələlər nəzərə alınmalı, məhkəmə prosesində tərəflərin hüquq bərabərliyi təmin olunmalıdır.

Milli Fəaliyyət Proqramının müddəalarından biri də sahibkarların və istehlakçıların hüquqlarının möhkəmləndirilməsi ilə bağlıdır. Sahibkarların hüquqlarının möhkəmləndirilməsini ulu öndər Heydər Əliyev Azərbaycanda demokratik, hüquqi, dünyəvi dövlət quruculuğunun zəruri amili kimi qiymətləndirir, bu sahədə qanunvericilik bazasının təkmilləşdirilməsini, müvafiq vərdişlərin qazanılmasını önəmli hesab edirdi. "Azərbaycanda sahibkarlığın inkişaf etdirilməsi üçün, xüsusilə kiçik və orta sahibkarlığın yaranması və inkişafı üçün çox işlər görülür və bir çox qanunlar qəbul olunubdur. Bizim iqtisadi siyasətimizin strategiyası belədir ki, mütləq bütün sahibkarlara yardım etmək, ...kiçik şirkətlərin işləməsi üçün geniş şərait yaratmaq lazımdır".

Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun "Sahibkarlıq fəaliyyəti ilə əlaqədar işlərə baxılarkən məhkəmələr tərəfindən qanunvericiliyin tətbiqi təcrübəsinin bəzi məsələləri haqqında" qərarında məhkəmələrə müvafiq tövsiyələr verilmiş, bu sahədə işlərə baxılarkən rəhbər tutulmalı olan prinsiplər şərh edilmişdir. Hesab edirik ki, məhkəmələr həmin tövsiyələri yerinə yetirməklə öz fəaliyyətlərini daha da təkmilləşdirməlidirlər.

Əhalinin mülkiyyət hüquqlarının təmin edilməsi sahəsində tədbirlərin səmərəliliyinin artırılması ilə əlaqədar müddəaların Milli Fəaliyyət Proqramında ifadəsini tapması məhkəmələrin də bu sahədə işlərini günün tələbləri səviyyəsinə qaldırmalarını tələb edir. Belə ki, mülkiyyətin hər bir forması dövlət tərəfindən qorunur. Hər bir cəmiyyətdə mülkiyyətlə bağlı mübahisələrin mövcudluğu qaçılmazdır. Həmin mübahisələrin ədalətli həlli isə məhkəmələrin fəaliyyətindən çox asılıdır.

Əhali, xüsusilə də uşaq və gənclər arasında sağlam ətraf mühit və sağlam həyat tərzinin geniş təbliği, narkomaniyaya, alkoqolizmə aludə olanların reabilitasiyası üzrə tədbirlərin həyata keçirilməsi barədə Milli Fəaliyyət Proqramında nəzərdə tutulan müddəalar ulu öndər tərəfindən demokratik, hüquqi dövlətin vəzifəsi kimi qiymətləndirildiyi sahəyə aiddir: "Son vaxtlar Azərbaycan narkotiklərlə mübarizə, mütəşəkkil cinayətkarlığa, korrupsiyaya qarşı mübarizə barəsində ətraflı, əməli tədbirlər həyata keçirir... Biz həqiqətən bu sahələrdə mübarizəni dövlətçiliyimizin qorunması üçün və ümumiyyətlə, dünyada bu çox təhlükəli halların qarşısının alınması üçün dövlətimizin mühüm vəzifəsi hesab edirik".

"Azərbaycanın ən böyük sərvəti onun fədakar insanlarıdır, bizim xalqımızın, cəmiyyətimizin ən qiymətli sərvəti gənclərimizdir" deyən ulu öndər "insanlar arasında, xüsusən gənclər arasında müxtəlif narkotik maddələrə meyil göstərilməsini, spirtli içkilərin istifadəsinin geniş yayılmasını... hər bir insana, hər bir cəmiyyətə, hər bir millətə böyük zərbə vuran amil" hesab edirdi.

Narkotik vasitələrin dövriyyəsi ilə mübarizə məhkəmə orqanlarının da mühüm vəzifələrini meydana çıxarır. Məhkəmələr Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi plenumunun "Narkotik vasitələrin, güclü təsir edən və zəhərli maddələrin qanunsuz dövriyyəsinə dair cinayət işləri üzrə məhkəmə təcrübəsi haqqında" qərarında göstərilənləri rəhbər tutmalı, bu sahədə işlərini zamanın tələbinə uyğunlaşdırmalıdır.

Əlillərin, uşaqların, sağlamlıq imkanları məhdud uşaqların, ahılların, qadınların hüquqlarının müdafiəsi ilə bağlı müddəaların Milli Fəaliyyət Proqramında ifadəsini tapmasını ulu öndərin həmin sahələrə daim diqqət göstərməsinin nəzərə alınması, bu sahədə onun ideyalarının davam etdirilməsinin bariz nümunəsi kimi qiymətləndirilməlidir.

Ulu öndər bəyan edirdi: "Əmin ola bilərsiniz, - bunu sizə və sizin simanızda Azərbaycanın bu təbəqədən olan insanların hamısına deyirəm, - biz bundan sonra da birinci növbədə vətənin, torpağın müdafiəsində şikəst, əlil olmuş insanlara və onlara bərabər, fiziki cəhətdən çatışmazlığı olan insanların hamısına qayğı və diqqəti ilbəl artıracaq və bu, gələcəkdə proqramlarımızda daha görkəmli yer tutacaqdır. Ümidvaram ki, Azərbaycan dövlət və hökumət orqanlarının hamısı mənim bu çağırışımı layiqincə yerinə yetirəcəklər və biz əlillər, şikəst adamlar üçün, fiziki çatışmazlığı olan insanlar üçün - onların yaşaması, əmək fəaliyyətinə cəlb olunması, öz daxili imkanlarından, istedadlarından istifadə etmələri üçün daha da geniş şərait yaradacağıq".

Uşaqlara qayğı göstərilməsinin zəruriliyi ilə əlaqədar ulu öndər Heydər Əliyev demişdir: "Əminəm ki, siz ilbəl daha yaxşı şəraitdə yaşayacaqsınız, öz istedadlarınızı inkişaf etdirmək üçün, istedadlarınızı həyatda tətbiq etmək üçün daha çox imkanlar əldə edəcəksiniz və hər bir uşağın, hər bir gəncin istedadına layiqli yer tutması üçün imkanlar yaranacaqdır. Bu, bizim dövlətimizin siyasətidir".

Məhkəmələr işlərə baxarkən əlillərin, vətən uğrunda şəhid olanların ailə üzvlərinin, ahılların, qadınların, uşaqların mənafeyinin ədalətli müdafiəsinə çalışmalı, sosial ədalətin bərpa olunmasına yardım etməlidirlər.

Milli Fəaliyyət Proqramında kütləvi informasiya vasitələri üçün fikir və ifadə azadlığının həyata keçirilməsi ilə bağlı təlimlərin təşkil edilməsini əhəmiyyətli hesab edirik.

Söz azadlığı demokratik cəmiyyətin işlərinin həllində cəmiyyətin bütün üzvlərinin bərabər iştirakında maraqlı olan demokratik rejimin əlamətidir. Səmərəli fəaliyyət göstərən demokratiya şəraitində fikri ifadə etmək azadlığı özü-özlüyündə əhəmiyyətli olmaqla yanaşı, digər hüquqların müdafiəsində də mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Müstəqil və qərəzsiz məhkəmə tərəfindən müdafiə olunan fikri ifadə etmək azadlığına təminat verilmədən azad dövlət və demokratiya mövcud ola bilməz. Fikri ifadə etmək azadlığı demokratik cəmiyyətin mühüm əsaslarından birini təşkil etməklə onun tərəqqisi və hər bir insanın inkişafının ən zəruri şərtidir. Ulu öndər mətbuatın cəmiyyətdə rolunu yüksək qiymətləndirərək göstərmişdir: "Azərbaycanda çoxşaxəli mətbuat və informasiya sistemi yaradılmışdır. Yüzlərlə kütləvi informasiya vasitələri - teleradio şirkətləri, informasiya agentlikləri, qəzet və jurnallar azad surətdə fəaliyyət göstərir. Onların müstəqil qurulması, sərbəst fəaliyyəti və inkişafı üçün bütün zəruri tədbirlər görülür.

Azərbaycanın mütərəqqi mətbuat ənənələrinin davam etdirilməsi və müasir beynəlxalq təcrübə ilə zənginləşdirilməsi, kütləvi informasiya vasitələrinin maddi-texniki vəziyyətinin yaxşılaşdırılması və professional səviyyəsinin yüksəldilməsi, onların imkanlarından hüquqi dövlət quruculuğunda, vətəndaş cəmiyyətinin formalaşması və inkişafında, demokratik islahatların həyata keçirilməsində səmərəli istifadə edilməsi həm dövlətdən, həm də mətbuat işçilərindən xüsusi səy və ciddi məsuliyyət tələb edir".

Məhkəmələrin kütləvi informasiya vasitələri ilə əməkdaşlığı insan hüquq və azadlıqlarının təmini sahəsində önəm kəsb edir. Mətbuatla əlaqələrin yaxşılaşdırılması üçün Ali Məhkəmədə spiker - hakimlər müəyyənləşdirilmiş, onlar kütləvi informasiya vasitələri nümayəndələrinin suallarını cavablandırır və zəruri məlumatları onlara verirlər. Hər ilin yekununda kütləvi informasiya vasitələrinin əməkdaşları üçün açıq qapı günü keçirilir, KİV-in əməkdaşları üçün təşkil olunmuş görüşdə görülmüş işlər barədə məlumat verilir, jurnalistlərin bütün sualları cavablandırılır. Eyni zamanda, Ali Məhkəmənin fəaliyyəti haddında məlumat kitabçası hazırlanır və KİV nümayəndələrinə və maraqlı təşkilatlara təqdim olunur.

Ali Məhkəmənin hakimləri mütəmadi olaraq, o cümlədən 2011-ci ildə də mətbuatla fəal əlaqə saxlamış, insan hüquqlarının müdafiəsi, ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsi zamanı

meydana çıxan problemlər və onların həlli yolları, həmçinin məhkəmə-hüquq islahatları ilə əlaqədar məqalələr yazılmış, televiziyalarda təşkil olunmuş dəyirmi masalarda iştirak etmişlər.

Azərbaycan Respublikasının Ali Məhkəməsi plenumunun 30 mart 2006-cı il tarixli qərarında hakimlərə tövsiyə edilmişdir ki, mətbuat, söz azadlığı ilə bağlı işlərə baxarkən hüquqi dövlət quruculuğunda mətbuatın mühüm rolunu nəzərə almalı, ona diqqət yetirməlidirlər. Mətbuat ictimai fikri formalaşdırır, vətəndaşların hakimiyyət strukturları üzərində nəzarət funksiyasını həyata keçirir, demokratik dəyərlərin yayılması üçün maarifçilik funksiyasını yerinə yetirir.

Fikir ifadə etmək azadlığı demokratik cəmiyyətin mühüm əsaslarından biri olmaqla yanaşı, fərdi fikirlərə münasibətdə dözümlülük demokratik siyasi sistemin mühüm ünsürüdür. Nəzərə alınmalıdır ki, təkcə məlumatın məzmunu deyil, onun şəxsin şərəf və ləyaqətinin alçaldılmasına səbəb olmayan ifadə forması da fikir azadlığı ilə müdafiə olunur. Fikir ifadə etmək azadlığına qoyulan məhdudiyət məcburi xarakterə malik ictimai zərurətlə bağlı olmalı, ümumi səciyyə daşmalıdır.

Milli Fəaliyyət Proqramının üçüncü fəslə dövlət orqanlarının fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsinə həsr olunmuşdur. Bu fəsildə şəxsin tutulması, həbs edilməsi, müvafiq saxlama yerlərində və istintaq təcridxanalarında saxlanması zamanı qanunvericiliyin tələblərinin, insan hüquqlarının pozulması, pis rəftar, vəzifədən sui-istifadə və digər bu kimi halların araşdırılması və qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş tədbirlərin yerinə yetirilməsi barədə müddəalar məhkəmələrin fəaliyyəti ilə də bağlıdır.

Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi plenumunun 30 mart 2006-cı il tarixli qərarında məhkəmələrə tövsiyə edilmişdir ki, Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı "Vətəndaş və siyasi hüquqlar haqqında Beynəlxalq Pakt"ın 9-cu maddəsinin 3-cü bəndinə istinad edərək həbs qətimkan tədbirinin tətbiqinin ümumi təcrübəyə çevrilməsinə imkan verməsinlər. Şəxsin məhkəməyə gəlməsinə təminatların mövcud olduğu təqdirdə onun azadlıqda qalmasına üstünlük verilməlidir.

Həbs qətimkan tədbirinə müstəsna tədbir kimi baxılmalı və başqa qətimkan tədbirinin tətbiqinin qeyri-mümkün olduğu, son dərəcə zəruri hallarda tətbiq olunmalıdır.

Məhkəmələr nəzərə almalıdırlar ki, təqsirləndirilən şəxsin uzunmüddətli həbsi üçün tutarlı əsaslar yoxdursa, iş üzrə ehtimal həmişə şəxsin azadlığa buraxılmasının xeyrinə olmalıdır. Azadlığa buraxılmanın əsasları məhkəməyəqədərki bütün müddət ərzində istənilən vaxt tətbiq edilə bilər.

Məhkəmələrin şəxsin tutulması, həbs edilməsi, müvafiq saxlama yerlərində və istintaq təcridxanalarında saxlanması zamanı qanunvericiliyin tələblərinin, insan hüquqlarının pozulması, pis rəftar, vəzifədən sui-istifadə və digər bu kimi halların araşdırılması və nəzərdə tutulmuş tədbirlərin yerinə yetirilməsi ilə əlaqədar məhkəmələrin fəaliyyətinin səmərəliliyinin təmini məqsədi ilə məhkəmələrdə işlərə baxılarkən aşkar olunan neqativ faktlara dərhal reaksiya verilməklə araşdırmaların səmərəliliyinin təmini üçün tədbirlərin (müvafiq prokurorluq orqanlarına məlumat verilməsi) görülməsinə diqqət artırılmalıdır. Bu sahədə məhkəmələrin fəaliyyətinin səmərəliliyinin təmini məqsədi ilə həmin sahələrdə milli qanunvericiliklə yanaşı, BMT-nin İnsan Hüquqları Komitəsinin, İşgəncə Əleyhinə Komitəsinin, Avropa İşgəncə Əleyhinə Komitəsinin qərar və hesabatlarının, xüsusən, Azərbaycanla bağlı hesabatlarının, o cümlədən İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin presedent hüququnun öyrənilməsi və işlərə baxılarkən tətbiqi zəruridir. Bu məqsədlə Bakı şəhərində və bölgələrdə hakimlər üçün seminarlar keçirilmiş, Ali Məhkəmənin hakimi tərəfindən yazılmış kitab və digər zəruri materiallar hakimlərə paylanmışdır. Hesab edirik ki, bu sahədəki fəaliyyət gələcəkdə də davam etdirilməlidir.

Korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində tədbirlərin icrasının davam etdirilməsi ilə əlaqədar Milli Fəaliyyət Proqramının müddəaları ulu öndərin ideyalarının həyata keçirilməsinin bariz nümunəsidir.

Ulu öndər dövlət başçısı kimi cəmiyyətdəki neqativ hallara, xüsusən də, korrupsiyaya qarşı mübarizəni həmişə ön plana çəkərək hesab edirdi ki, korrupsiya ölkəyə həm maddi, həm də, mənəvi cəhətdən ziyan vuran amildir: "Biz korrupsiyaya qarşı mübarizə aparırıq, bütün vasitələrdən istifadə

edib bundan sonra da aparacağıq. Biz elan etmişik ki, korrupsiya birinci növbədə mənəviyyatımıza və sərbəst iqtisadiyyat, hüquqi dövlət yaratmaq barədə prinsiplərimizə zidd olan bir ünsürdür. Hazırda korrupsiyaya qarşı mübarizə dövlət siyasətinin bir istiqaməti kimi aktualıq kəsb edir. Bu sahədə müvəffəqiyyət qazanılması həm dövlətin, həm cəmiyyətin, həm hüquq-mühafizə orqanlarının, məhkəmə orqanlarının uğuru kimi çıxış edəcəkdir. Məhkəmə hakimiyyəti ölkə başçısının bu sahədəki fəaliyyətini dəstəkləyir, korrupsiyanın qarşısının alınması üçün bütün imkanlardan istifadə edərək, müstəqil, demokratik Azərbaycan dövlətinə layiq mühit yaratmağı qarşısına məqsəd qoymuşdur.

Milli Fəaliyyət Proqramında dövlət orqanlarında elektron xidmətlər göstərilməsinin təmin edilməsinin nəzərdə tutulması insan hüquq və azadlıqlarının səmərəli təminində mühüm rol oynayır. Hazırda ölkədə həyata keçirilən məhkəmə-hüquq islahatları, bu sahədə Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin gördüyü tədbirlər xüsusi vurğulanmalıdır. Belə ki, Ədliyyə Nazirliyi tərəfindən həyata keçirilən layihə çərçivəsində məhkəmələrin Vahid İnformasiya İnfrastrukturunu strategiyası hazırlanmışdır. Strategiya ölkədə fəaliyyət göstərən bütün (100-dən çox) müxtəlif instansiyalı məhkəmələri, məhkəmə özünüidarə orqanları (Məhkəmə-Hüquq Şurası) və Ədliyyə Nazirliyi üçün əlverişli olan qarşılıqlı əlaqəli kommunikasiya sistemlərinin, avtomatlaşdırma vasitələri komplekslərinin, informasiya resurslarının yaradılmasını əhatə edir. Bu texnoloji sistem qanunvericiliyə dair məlumat bankına, məhkəmə təcrübəsinin, xüsusilə, hüququn yeni və inkişaf edən sahələrində ümumiləşdirmə materiallarına çevik çıxışı təmin etməklə, analitik tədqiqatların imkanlarını artırır, məhkəmə kargüzarlığının unifikasiyasına, məhkəmə sənədlərinin icrasının yüksək keyfiyyətini təmin etməyə imkan yaradır. Strategiyanın həyata keçirilməsində artıq müəyyən nailiyyətlər də var. Belə ki, ölkə qanunvericiliyinin ən dolğun, dəqiq və daim yenilənən internet-bazası yaradılmışdır (www.e-qanun.az). Bundan əlavə, qanunvericilik aktlarına çıxışın əldə olunmasının yalnız hakimlər, prokurorlar, vəkillər və digər hüquqşünaslar üçün deyil, həmçinin sadə vətəndaşlar üçün zəruriliyi nəzərə alınaraq, bütün əhalinin bazaya pulsuz çıxışına imkan yaradılmışdır. Biz həmin tədbirlərin daha da inkişaf etdiriləcəyinə əminik. Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsində də bu sahədə əhəmiyyətli işlər görülmüşdür. Tərəflərin, ictimaiyyətin, kütləvi informasiya vasitələrinin məhkəmə baxışının vaxtı və yeri barədə məlumatlandırılması üçün müasir texniki vasitələrdən istifadə olunur, Ali Məhkəmənin xüsusi internet səhifəsində işlərə baxılması vaxtı barədə məlumatlar verilir. Ali Məhkəmənin qərarları bütünlüklə internet səhifəsində dərc olunur. Ali Məhkəmədə elektron sənəd dövriyyəsi tətbiq olunmuş, iclasların video yazısı aparılır, iclas zallarında tərcümə xidmətinə təmin edən sistem fəaliyyət göstərir. Ali Məhkəmədə yaradılmış kommunikasiya sistemi müxtəlif idarələrlə video-konfransların keçirilməsinə imkan yaradır.

Məhkəməyə müraciətin əlçatan olması, əhalinin müraciətinin asanlaşdırılması məqsədilə Ali Məhkəmədə internet portal fəaliyyət göstərir. İnternet portalda məhkəmədə baxılan işlər, çıxarılan qərarlar, qəbul günləri və sair barədə məlumatlar öz əksini tapır.

Görülən işlər nəticəsində əhalinin məhkəməyə inamı artmışdır. Bu, hər şeydən əvvəl, məhkəməyə müraciətlərin sayının artmasında öz ifadəsini tapır. Məhkəmələrə müraciətlərin sayının artmasının göstəricisi kimi qeyd etmək olar ki, 2007-ci ildə Azərbaycan Respublikasının Ali Məhkəməsinin Mülki Kollegiyasında 2754 işə, 2010-cu ildə 3924 işə, 2011-ci ildə isə 4023 işə baxılmışdır. Ali Məhkəmənin məhkəmə kollegiyalarında və plenumunda 2007-ci ildə cəmi 3629 işə, 2010-cu ildə 5354 işə, 2011-ci ildə 5789 işə baxılmışdır.

Milli Fəaliyyət Proqramında məhkəmə qərarlarının icrası ilə əlaqədar müddələrin nəzərdə tutulması məhkəmə hakimiyyətinin nüfuzunun təminində əhəmiyyət kəsb edir.

Qanunvericiliyə müvafiq olaraq məhkəmə qərarları bütün dövlət hakimiyyəti, yerli özünüidarə orqanları, onların vəzifəli şəxsləri, ictimai birliklər, siyasi partiyalar, həmkarlar ittifaqları, onların vəzifəli şəxsləri, həmçinin fiziki və hüquqi şəxslər üçün məcburidir və Azərbaycan Respublikasının bütün ərazisində hökmən icra olunmalıdır.

İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsi "Hornsbi Yunanıstana qarşı iş"də (19 mart 1997-ci il) qeyd etmişdir ki, iştirakçı dövlətlərin məhkəmə sistemi məhkəmənin məcburi və yekun qərarının

icra olunmamasına və beləliklə, tərəflərin birinin maraqlarına zərər vurulmasına imkan verirsə, deməli, konvensiyanın 6-cı maddəsində nəzərdə tutulan "ədalətli məhkəmə baxışına hüquq" xəyali xarakter alacaqdır. Məhkəmə qərarlarının vaxtında icra olunması bir tərəfdən pozulmuş hüquqların vaxtında bərpa olunmasını təmin edirsə, digər tərəfdən məhkəmə hakimiyyətinin nüfuzunun yüksəlməsinə səbəb olur. Biz hesab edirik ki, məhkəmə qərarlarının vaxtında icra olunması məhkəmə hakimiyyətinə inamdan və hüquq mədəniyyətinin yüksək səviyyəsindən xəbər verir.

Hakimlərin və hakimliyə namizədlərin, hüquq-mühafizə orqanları əməkdaşlarının və vəkillərin tədrisində insan hüquqları sahəsində beynəlxalq konvensiyalarla bağlı mövzuların geniş istifadə edilməsi, insan hüquqlarının müdafiəsini tənzimləyən beynəlxalq sənədlərin müddəalarının Azərbaycan Respublikasının məhkəmələri tərəfindən tətbiqi ilə bağlı müddəaların Milli Fəaliyyət Proqramında nəzərdə tutulması məhkəmə hakimiyyəti üçün önəmlidir.

Azərbaycan Respublikası 25 yanvar 2001-ci il tarixdə Avropa Şurasına daxil olmaqla özünün qanunvericiliyi və onun tətbiqi təcrübəsini Avropa standartlarına uyğunlaşdırmaq barədə öhdəlik götürmüşdür. Dövlətin Avropa Şurasının üzvü olması və İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin yurisdiksiyasını tanımasından ilkin olaraq Azərbaycan vətəndaşı faydalanacaqdır: vətəndaşlar İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinə çıxış əldə etmiş, məhkəmə və hüquq-mühafizə orqanlarının iş fəaliyyətinə olan tələblər daha da yüksəlmişdir.

Məhkəmə-hüquq sistemində ardıcıl olaraq həyata keçirilən islahatlar da insan hüquqlarının təmini, ədalət mühakiməsinin müasir standartlara uyğunlaşdırılması - məhkəmə hakimiyyətinin müstəqilliyinin təmin olunması və səmərəliliyinin artırılması ilə bağlıdır.

Bu məqsədlə məhkəmə hakimiyyətinin özünüidarə orqanı olan Məhkəmə-Hüquq Şurası səmərəli fəaliyyət göstərir. Məhkəmə hakimiyyətinin müstəqilliyinin təmin olunmasında hakimlərin şəffaf və obyektiv seçiminin müstəsna rolu vardır. Avropa Şurası ilə birgə aparılmış iş nəticəsində hakimliyə namizədlərin ən mütərəqqi və şəffaf üsullarla seçilməsi qaydası müəyyən edilmişdir. Azərbaycan hakimlərinin seçimi prosedurlarına yaxşı təcrübə kimi maraq göstərən Avropa Şurasının Ədalət mühakiməsinin səmərəliliyi üzrə Komissiyasının (CEPEJ) nümayəndələri sonuncu imtahanda iştirak edərək onu müsbət rəyini bildirmişlər. Avropa İttifaqı və Avropa Şurası tərəfindən həyata keçirilən Şərq Tərəfdaşlığı ölkələrində məhkəmə islahatlarının gücləndirilməsi layihəsi üzrə hesabatda ölkəmizdə hakimliyə namizədlərin seçimi proseduru üzrə fəaliyyət metodunu (modus operandi) müsbət nümunə kimi qiymətləndirmiş və digər üzv-dövlətlərə bu təcrübəyə əsaslanmağı tövsiyə etmişdir.

Məhkəmə-hüquq islahatlarının bir istiqamətini də ədalət mühakiməsini həyata keçirən hakimlərin beynəlxalq hüquq normalarını, insan hüquqları sahəsində beynəlxalq standartları, onların tətbiqi təcrübəsini mənimsəmələri təşkil edir.

İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin presedentləri ilə tanışlıq, onların mənimsənilməsi və gündəlik təcrübədə onlardan istifadə olunması hakimlərin qarşısında duran vəzifələrdən biridir. Təsadüfi deyildir ki, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən 2006-cı ildə imzalanmış iki mühüm sənəddə həmin məsələlərə məhkəmələrin diqqətini cəlb etmişdir. "Azərbaycan Respublikasında məhkəmə sisteminin müasirləşdirilməsi və "Azərbaycan Respublikasının bəzi qanunvericilik aktlarına dəyişikliklər və əlavələr edilməsi haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun tətbiq edilməsi barədə" Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 19 yanvar 2006-cı il tarixli fərmanı insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının müdafiəsinin təmininə, məhkəmə sisteminin müasirləşdirilməsinə, məhkəmə hakimiyyətinin möhkəmlənməsinə yönəlmişdir. Fərmanda Azərbaycan Respublikasının Ali Məhkəməsinə və digər yuxarı instansiya məhkəmələrinə İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin presedent hüququnun öyrənilməsi işini təşkil etmələri və onu məhkəmə təcrübəsində nəzərə almaları tövsiyə edilmişdir.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 28 dekabr 2006-cı il tarixli "Azərbaycan Respublikasında insan hüquqlarının müdafiəsi üzrə Milli Fəaliyyət Planının təsdiq edilməsi haqqında" sərəncamında isə Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsi və Ali

Məhkəməsinə insan hüquqlarının müdafiəsini tənzimləyən beynəlxalq sənədlərin müddəalarının məhkəmə təcrübəsində tətbiqini təmin etmək tövsiyə edilmişdir.

Həmin fərman və sərəncamın icrası ilə bağlı Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi tərəfindən ardıcıl işlər görülmüşdür. Belə ki, 30 mart 2006-cı il tarixdə Azərbaycan Respublikasının Ali Məhkəməsinin Plenumu "Ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsi zamanı "İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında" Avropa Konvensiyası müddəalarının və İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin presedentlərinin tətbiqi haqqında" qərar qəbul etmişdir. Həmin qərar qeyd olunur ki, "Azərbaycan Respublikası "İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında" Avropa Konvensiyasının iştirakçısı və onu ratifikasiya etmiş dövlət kimi 2002-ci ilin aprel ayının 15-dən konvensiya və onun protokollarının təfsiri və tətbiqi məsələləri üzrə İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin yurisdiksiyasının məcburiliyini tanıyır. Azərbaycan Respublikası konvensiyanı ratifikasiya etdiyi dövrdən sonra yurisdiksiyası altında olan insanların konvensiyada nəzərdə tutulan hüquqlarını təmin etməlidir. İnsan və vətəndaş hüquqlarını və azadlıqlarını gözləmək və qorumaq, o cümlədən İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin həmin hüquqların təmininə yönəlmiş qərarlarının icrası məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının borcudur.

İnsan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının pozulması ilə bağlı məhkəmələr konvensiya müddəalarını rəhbər tutmalı və bu zaman İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin təcrübəsinə istinad etməlidirlər". Bu sahədə əlbəttə ki, ardıcıl olaraq iş aparılır.

İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin təcrübəsinin öyrənilməsi və presedentlərinin tətbiqi vərdişlərinə yiyələnmək məqsədilə Ali Məhkəmənin hakimləri tərəfindən birinci və apelyasiya instansiyası məhkəmələrinin hakimləri üçün Bakı şəhəri və regionlarda seminar və treninqlər, zona məşğələləri keçirilmiş, Ali Məhkəmədə mütəmadi olaraq İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin qərarlarının öyrənilməsi və müzakirəsi təşkil olunmuşdur. Bu sahədə Ali Məhkəmə bir sıra beynəlxalq təsisatlarla - Avropa Şurası, ATƏT-in Bakı ofisi, Almaniya Beynəlxalq Əməkdaşlıq Təşkilatı ilə əməkdaşlıq edir. İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin təcrübəsinin öyrənilməsinin bir istiqamətini də hakimlərin müvafiq qərarlar və ədəbiyyat ilə təmin olunmasıdır. Ali Məhkəmənin hakimi tərəfindən İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin mülkiyyət hüququ, sərbəst toplaşmaq və birləşmək azadlığı ilə bağlı presedentlərinə həsr olunmuş iki kitab yazılaraq hakimlər arasında paylanmış, bu sahədə müxtəlif məqalələrin yazılması davam edir. Avropa Məhkəməsinin qərarları Azərbaycan dilinə tərcümə edilərək öyrənilməklə yanaşı, məhkəmələr arasında yayılması təşkil olunur.

18 iyun 2011-ci ildə Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin, Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin və Məhkəmə Hüququ Şurasının birgə təşkilatçılığı ilə Bakı Apelyasiya Məhkəməsində respublikanın bütün rayon, şəhər və apelyasiya məhkəmələrinin hakimlərinin iştirakı ilə geniş seminar-müşavirə keçirilmişdir. Müşavirədə "İnsan hüquqları və əsas azadlıqları haqqında" Avropa Konvensiyasının tələbləri, İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin presedentlərinin tətbiqi vəziyyəti və mövcud problemlər ətrafı müzakirə edilmişdir. 2011-ci ildə bu cür seminarlar Şirvan və Şəki apelyasiya məhkəmələrinin yurisdiksiyasına daxil olan hakimlərlə də keçirilmiş, bölgələrdə işləyən hakimlərin fəaliyyətində insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi məsələləri müzakirə edilmiş, bu sahədə işlərin səmərəliliyinin artırılması üçün tövsiyələr verilmişdir.

Görülən işlərin nəticəsi kimi demək olar ki, milli məhkəmələr İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin presedentlərinə istinad edir və insan hüquq və azadlıqlarının bərpası məqsədilə milli qanunvericiliyi məhz həmin presedentlər prizmasından şərh edir, İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin presedentlərinə müvafiq qaydada tətbiq edilir.

Azərbaycan Respublikasının Ali Məhkəməsi qanunvericiliyin məhkəmələr tərəfindən tətbiqinin vahid təcrübəsinin yaradılması üçün mütəmadi tədbirlər həyata keçirir. Bu məqsədlə ayrı-ayrı sahələr üzrə məhkəmələr tərəfindən baxılan işlər ümumiləşdirilir, işlərə baxılarkən yol verilmiş nöqsanlar üzə çıxarılaqla ümumiləşdirmənin nəticələri Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin plenumunda hakimlərin, o cümlədən pozuntuya yol vermiş hakimlərin iştirakı ilə

müzakirə olunur. 2011-ci ildə keçirilmiş müzakirələr nəticəsində Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin plenumu 31 mart 2011-ci il tarixdə "Ərizənin baxılmamış saxlanması barədə qanunvericiliyin məhkəmələr tərəfindən tətbiq edilməsi təcrübəsi haqqında", 28 oktyabr 2011-ci il tarixdə "Valideynlərin və digər qohumların uşaqla ünsiyyətdə olmaq hüquqları ilə əlaqədar qanunvericiliyin məhkəmələr tərəfindən tətbiqi təcrübəsi haqqında" qərarlar qəbul etmişdir.

Milli Fəaliyyət Proqramında şəxslərin təqsirsizlik prezumpsiyasının təmin edilməsi məqsədilə hüquq-mühafizə orqanlarının əməkdaşları, habelə kütləvi informasiya vasitələrinin əməkdaşları üçün təlimlərin keçirilməsi zəruri hesab olunmuşdur. Məhkəmələr təqsirsizlik prezumpsiyasına riayət olunması ilə əlaqədar Ali Məhkəmə plenumunun 30 mart 2006-cı il tarixli qərarındakı tövsiyəsini daim yadda saxlamalıdır. Məhkəmələrə izah edilmişdir ki, hər bir insan təqsirliliyi barədə məhkəmə tərəfindən qəti qərar qəbul edilənə kimi təqsirsiz hesab edilir. Təqsirsizlik prezumpsiyası cinayətkarlara verilən güzəşt kimi başa düşülməməlidir. Təqsirliliyin sübut edilməsinə aid tələb təqsirləndirilən şəxsin təqsirliliyinə inam olmadığı hallarda məhkəmənin bəraət hökmü çıxarmasını nəzərdə tutur.

Milli Fəaliyyət Proqramında seçki komissiyası üzvləri üçün seçki hüququ üzrə kursların davam etdirilməsi nəzərdə tutulmuşdur.

Ulu öndər seçkiləri Azərbaycanda demokratiyanın inkişafının göstəricisi hesab edərək qeyd edirdi: "Bu o vaxt həqiqi göstərici ola bilər ki, seçkilər tam demokratik şəraitdə, sərbəst şəraitdə keçirilsin, insanlar öz arzularını, istəklərini sərbəst ifadə edə bilsinlər və bunlar səsvermədə öz ifadəsini tapa bilsin".

Vətəndaşların seçki hüquqlarının təmin olunması sahəsində işin səmərəliliyinə nail olunması üçün beynəlxalq təcrübənin öyrənilməsinə də önəm verilir. Bu məqsədlə müxtəlif beynəlxalq qurumlarla keçirilən konfransların xüsusi əhəmiyyəti var. Seçkilərin keçirilməsi ilə əlaqədar meydana çıxan mübahisələrin həllində beynəlxalq standartların tətbiqinə nail olunması üçün Ali Məhkəmədə Venesiya Komissiyası ilə birlikdə keçirilən konfrans xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Konfransda seçkilərə dair şikayətlərə baxılması sahəsində Avropa standartları, bu sahədə İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin presedentləri, MDB ölkələrində seçkilərə dair şikayətlərə baxılması sahəsində ortaya çıxan məsələlərlə bağlı beynəlxalq ekspertlərin məruzələri, məruzə ətrafındakı müzakirələr, milli hakimlərin həmin məsələlərlə bağlı fikir mübadiləsi çox faydalı olmuşdur. Bu sahədə təcrübənin səmərəliliyinə nail olmaq üçün 2011-ci ilin sentyabr ayının 7-də Ali Məhkəmədə Mərkəzi Seçki Komissiyasının dairə seçki komissiyalarının sədrləri üçün təşkil etdiyi seçki hüququ üzrə ixtisaslaşmış kursların dinləyiciləri ilə görüş keçirilmişdir. Görüşdə Ali Məhkəmənin hakimləri seçkilərin keçirilməsi zamanı meydana çıxan problemlərin həllinin hüquqi yolları barədə dinləyiciləri məlumatlandırmışlar. Hesab edirik ki, bu sahədə mövcud təcrübə davam və inkişaf etdirilməlidir.

Milli Fəaliyyət Proqramında "İşgəncə və digər qəddar, qeyri-insani və ya ləyaqəti alçaldan rəftar və ya cəza əleyhinə Konvensiya"nın və onun Fakültativ Protokolunun öyrənilməsi, "İşgəncə və digər qəddar, qeyri-insani və ya ləyaqəti alçaldan rəftar və ya cəza əleyhinə Konvensiya"nın və onun Fakültativ Protokoluna uyğun olaraq Milli preventiv mexanizmin funksiyalarının təmin edilməsi məqsədilə maarifləndirmə və digər tədbirlərin həyata keçirilməsi barədə müddələrin nəzərdə tutulması mühüm əhəmiyyətə malikdir.

Məhkəmələr heç kəsin işgəncələrə və digər qəddar insan ləyaqətini alçaldan rəftar və cəzaya məruz qoyulmaması ilə bağlı tələblərə riayət edilib-edilməməsini daim diqqət mərkəzində saxlamalıdır.

İşgəncələrin qadağan olunması ilə bağlı insanlara təqdim olunan müdafiə demokratik cəmiyyətin əsas dəyərlərindən birini əks etdirir. İşgəncələrin qadağan olunması ilk növbədə şəxsin fiziki toxunulmazlığını qorumaq üçün nəzərdə tutulub. Bundan əlavə, o, ciddi ruhi sarsıntılara səbəb olan əzab vermə hallarına qarşı insanı müdafiə edən müddəə kimi də şərh oluna bilər.

Məhkəmə nəzarəti qaydasında işlərə baxılarkən məhkəmələr tutulmuş şəxslərin tutulduğu andan vəkillə təmin olunması, onlara tutulmaları barədə yaxın adamlarına məlumat verilməsi

imkanı yaradılması və onların dərhal tibbi müayinədən keçirilməsi faktlarını yoxlamalı, bu hüquqların pozulduğu hallarda onların bərpası üçün tədbirlər görməlidirlər. Diqqət yetirilməlidir ki, şəxsin polis məntəqəsinə gətirilərkən sağlam vəziyyətdə olduğu, oradan buraxılarkən isə bədəni üzərində xəsarət olması, bunun səbəblərinin həqiqətəuyğun izahını tələb edir.

Şəxsin işgəncəyə məruz qalması barədə tələb irəli sürməsi hakimiyyət orqanları tərəfindən cavabdeh şəxslərin müəyyən edilməsi və cəzalandırılması ilə nəticələnən hərtərəfli və səmərəli təhqiqatın aparılmasını tələb edir. Lakin bu müddəa heç də pis rəftarda ittiham olunan şəxsin nəyin bahasına olursa-olsun cəzalandırılmasını deyil, cavabdeh şəxslərin müəyyən edilməsi və cəzalandırılmaq iqtidarında olan təhqiqatın aparılması kimi başa düşülməlidir.

Ləyaqəti alçaldan rəftar ifadəsi ona dəlalət edir ki, bu norma insan ləyaqətinə ağır qəsdə mane olmaq kimi ümumi maraqları müdafiə edir. Ona görə də şəxsin vəziyyət və ya reputasiyasını alçaldan tədbirlər müəyyən kəskinlik səviyyəsinə çatdıqda ləyaqəti alçaldan rəftar kimi qiymətləndirilə bilər. İnsanda qorxu, həyəcan, özünə natamamlıq hissini yaradan rəftar ləyaqəti alçaldan rəftar kimi qiymətləndirilir. Ona görə də şəxsin azadlıqdan məhrum edilməsi zamanı ona azadlıqdan məhrum edilmə üçün zəruri olandan artıq məhrumiyətə məruz qalması yolverilməz hesab olunmalıdır.

Azərbaycan Respublikasının İnsan hüquqları üzrə müvəkkilinin (ombudsmanın) işgəncələrin qadağan olunması sahəsində milli preventiv mexanizm kimi müəyyənləşdirilməsi məhkəmə orqanları ilə ombudsman arasında qarşılıqlı əlaqələr üçün geniş perspektivlər açır.

Milli Fəaliyyət Proqramının beşinci fəslə insan hüquqları sahəsində beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlığa həsr olunmuşdur. Azərbaycan dövlətinin, o cümlədən dövlətin ayrı-ayrı hakimiyyət qollarının beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlığı ölkənin Beynəlxalq Birliyin tamhüquqlu üzvü kimi nüfuzundan xəbər verir. Azərbaycan dövləti ulu öndər Heydər Əliyevin böyük zəhməti hesabına müstəqilliyini qoruyub saxlamış, ölkədə demokratik, hüquqi, dünyəvi dövlət quruculuğu bu günkü zirvəyə çatmış və bu yolda inamla irəliləməkdə davam edir. Artıq Azərbaycan dövləti beynəlxalq təşkilatlarda öz sözü, imici ilə dünya siyasətinə təsir göstərmək imkanına malikdir. 2011-ci ildə Azərbaycan Respublikasının BMT-nin Təhlükəsizlik Şurasının qeyri-daimi üzvü seçilməsi də bunu sübut edir. Ona görə məhkəmə hakimiyyəti BMT-nin ixtisaslaşmış təsisatları, beynəlxalq regional təşkilatlar ilə birgə layihələrdə, həmçinin 2012-2013-cü illərdə Avropa Şurası ilə birgə Fəaliyyət Planının həyata keçirilməsində iştirak etməli, Azərbaycan dövlətinin nüfuzunun daim yüksəkdə qalmasına töhfəsini verməlidir.

Müzəffər Ağazadə
Azərbaycan Respublikasının
əməkdar hüquqşünası

Məhkəmə çıxışlarının sual doğuran cəhətləri

Azərbaycan Respublikasının Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 92.2-ci maddəsinə əsasən təqsirləndirilən şəxsin bir neçə müdafiəçisi ola bilər. Bu norma cinayət hadisələrinin həm ibtidai araşdırma, həm də məhkəmə baxışı mərhələlərinə aiddir. Cinayət-prosessual qanunvericiliyə görə cinayət işlərinin məhkəmə baxışı zamanı cinayət prosesinin ittiham tərəfi də belə hüquqa malikdir. Yəni cinayət işlərinin məhkəmə baxışında müdafiə tərəfi kimi ittiham tərəfi də bir neçə dövlət ittihamçısı ilə təmsil oluna bilər. Belə hallar əsasən mürəkkəb və çoxepizodlu işlərin məhkəmə baxışı zamanı baş verir.

Ölkə məhkəmələrinin təcrübəsində bir təqsirləndirilən şəxsin hüquqlarının bir neçə müdafiəçi (vəkil) tərəfindən müdafiə edilməsi, yaxud da bir məhkəmə prosesində bir neçə dövlət ittihamçısının iştirak etməsi nadir hadisə deyildir. Ümumiyyətlə, məhkəmə iclaslarında iştirak edən dövlət ittihamçıların və eyni təqsirləndirilən şəxsin hüquqlarını müdafiə edən müdafiəçilərin (vəkillərin) say tərkibinin birdən artıq olması özlüyündə elə də maraq kəsb etmir. Yalnız məhkəmə iclasının yekun mərhələsində, yəni məhkəmə çıxışları zamanı müəyyən problemlər yaranır. Bu problem isə ondan ibarətdir ki, məhkəmə çıxışlarında çoxtərkipli dövlət ittihamçıların, habelə eyni təqsirləndirilən şəxsin müdafiəçilərinin hamısını iştirak etməlidir?

Məsələn, Bakı Ağır Cinayətlər Məhkəməsi tərəfindən baxılan bir cinayət işi üzrə bir təqsirləndirilən şəxsin dörd müdafiəçisi olmuşdur və onların hər biri ayrı-ayrılıqda məhkəmə çıxışlarında iştirak etmişlər. Bunun nə dərəcədə məntiqi və qanuni olduğunu məhkəmə iclasına sədrlik edən hakimdən soruşduqda, o bildirdi ki, əlbəttə işdə bir ittiham nitqi olduğu kimi eyni təqsirləndirilən şəxs barəsində bir müdafiə nitqinin olması daha məntiqidir. Bununla yanaşı hakim qeyd etdi ki, əvvəla, qanunda və müdafiə hüququ ilə bağlı ədəbiyyatda bu məsələ barədə konkret göstəriş yoxdur. Digər tərəfdən təqsirləndirilən şəxsin bütün vəkillərinə müdafiə çıxışlarının verilməməsi apellyasiya instansiyası məhkəməsi tərəfindən onun müdafiə hüququnun pozulması kimi qiymətləndirilə bilər.

Eyni məsələ barədə fikir mübadiləsi apardığımız apellyasiya instansiyası məhkəmələrinin hakimləri də birmənalı fikir söyləyə bilmədilər. Onlardan bəziləri hesab etdi ki, doğrudan da bu məsələ ilə bağlı qanunvericiliyin özündə boşluq vardır. Digərləri bildirdilər ki, təcrübədə belə hallara rast gəlsələr də, məsələnin mahiyyətinə varmamışlar. Üçüncü qism hakimlər isə sorğunu rus məsəli ilə «yola verdilər»: (maslo kaşu ne portit).

Məhkəmə təcrübəsində suallar doğurduğundan, hətta problemlər yarandığından bu məsələ ilə dərindən maraqlanmağa dəyər. Bu yazıda həmin məsələyə aydınlıq gətirməyə çalışacağıq.

Azərbaycan Respublikasının cinayət-prosessual qanunvericiliyinə görə **cinayət prosesinin tərəfləri** – çəkişmə və hüquq bərabərliyi əsasında cinayət mühakimə icraatında ittihamı və müdafiəni həyata keçirən cinayət prosesinin iştirakçılarıdır. **İttiham tərəfi** dedikdə, birlikdə götürülmüş təhqiqatçı, müstəntiq, prokuror (məhkəmə prosesində dövlət ittihamçısı), habelə zərərçəkmiş şəxs, xüsusi ittihamçı və mülki iddiaçı, **müdafiə tərəfi** dedikdə isə birlikdə götürülmüş şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxs, onun nümayəndəsi (vəkili) və mülki cavabdeh başa düşülür (CPM-nin 7, 84-93-cü maddələri). Biz bu yazıda ittiham tərəfi kimi **yalnız dövlət ittihamçıları**, müdafiə tərəfi kimi isə **yalnız müdafiəçiləri** (vəkilləri) nəzərdə tutacağıq.

CPM-nin 32-ci maddəsinə görə Azərbaycan Respublikasında cinayət mühakimə icraatı ittiham və müdafiə tərəfinin çəkişməsi əsasında həyata keçirilir. Hər bir tərəf məhkəmədə öz mövqeyini müdafiə etmək üçün **bərabər hüquqlara** və **bərabər imkanlara malikdir**.

Uzun illərin məhkəmə təcrübəsində eyni məhkəmə prosesində birdən artıq ittiham nitqi söylənməsi halına təsadüf edilmədiyindən hesab etdik ki, eyni təqsirləndirilən şəxsin vəkillərinə ayrı-ayrılıqda müdafiə çıxışı verilməsi məhkəmə prosesi tərəflərinin CPM-nin 32-ci maddəsi ilə müəyyən edilən bərabər hüquqlara və imkanlara malik olması prinsipini pozur. Çünki məhkəmə çıxışlarında bir ittiham nitqinə cavab olaraq bir neçə müdafiə nitqi söylənilir.

Bu məsələni araşdırarkən cinayət prosessual qanunvericilikdə maraqlı bir norma ilə rastlaşdıq. CPM-nin məhkəmə çıxışları və təqsirləndirilən şəxsin son sözündən bəhs edən XLIV fəslində, daha doğrusu 340.2-ci maddəsində deyilir:

Dövlət ittihamı **bir neçə dövlət ittihamçısı tərəfindən** müdafiə edildikdə, işdə bir neçə zərərçəkmiş şəxs (xüsusi ittihamçı), mülki iddiaçı və onların nümayəndələri, təqsirləndirilən şəxs və onun müdafiəçisi, mülki cavabdeh və onun nümayəndəsi iştirak etdikdə, məhkəmə iclaslarında sədrlik edən **öz çıxışlarının ardıcılığını müəyyən etmək üçün onlara** vaxt verir.

Diqqət yetirsək, görürük ki, bu norma dövlət ittihamının **bir nəfər** tərəfindən deyil, **bir neçə nəfər** tərəfindən müdafiə edilməsi hallarına aiddir. Maddənin məzmunundan belə çıxır ki, məhkəmə iclasında iştirak edən bütün dövlət ittihamçıları ayrı-ayrılıqda ittiham nitqi söyləmək hüququna malikdirlər. Belə olmasaydı, çıxış etmə ardıcılığından bəhs edən 340.2-ci maddədə dövlət ittihamçıları xatırlatmağa ümumiyyətlə ehtiyac yox idi. Çünki həm məntiqə, həm də CPM-nin 340.1-ci maddəsi ilə müəyyən edilən normaya görə dövlət ittihamçısı onsuz da məhkəmə çıxışları zamanı birinci çıxış etməlidir.

Beləliklə aydın olur ki, birdən artıq dövlət ittihamçısının və eyni təqsirləndirilən şəxsin bir neçə müdafiəçisinin iştirak etdiyi məhkəmə proseslərində AR CPM-nin 32-ci maddəsi ilə müəyyən edilən tərəflərin bərabərliyi prinsipi heç də pozulmur. Çünki CPM-nin 340-cı maddəsi məhkəmə prosesində iştirak edən dövlət ittihamçılarının **hamısına** məhkəmə çıxışlarında iştirak etmək hüququ verdiyi kimi (hərçənd bu günə kimi respublikanın məhkəmə təcrübəsində buna təsadüf edilməmişdir) mövcud məhkəmə təcrübəsi də eyni təqsirləndirilən şəxsin hüquqlarını müdafiə edən **bütün vəkillərin** ayrı-ayrılıqda müdafiə nitqi söyləmələrinə rəvac verir. Cinayət-prosessual qanunda bu prosedurları qadağan edən hər hansı norma yoxdur.

İndi görək haqqında söhbət gedən məsələ barəsində qanun norması və mövcud məhkəmə təcrübəsi nə dərəcədə məntiqi və əsaslıdır.

Məlumdur ki, dövlət ittihamçısı təqsirləndirilən şəxsə verilən ittihamı təmsil etdiyi dövlətin adından müdafiə edir. O, öz çıxışında məhkəmə araşdırmasının nəticəsi kimi bir sıra məsələlər, o cümlədən cinayət hadisəsinin olub-olmaması, əməlin cinayət tərkibini yaradıb-yaratmaması, ittihamın sübuta yetib-yetməməsi, əməlin tövsifi, təqsirkara tətbiq edilməli cəzanın növü, həddi, miqdarı və bir çox başqa məsələlər barədə özünün daxili inamına əsaslanan mülahizələrini məhkəmənin diqqətinə çatdırır. İşin konkret hallarını təhlil edən dövlət ittihamçısı öz mülahizələrində müstəqil olduğu üçün ittihamdan tam və qismən imtina da edə bilər. Məntiqə görə məhkəmə çıxışlarında iştirak edən dövlət ittihamçıları **hər biri** belə hüquqa malikdir.

Belə proseslərdə bir neçə ittiham nitqinin mövcudluğu məhkəmənin yekun qərar qəbul etməsi ilə bağlı həlli mümkün olmayan problemlər yaranmasına səbəb ola bilər. Bu, xüsusilə çoxepizodlu ittihamlarla bağlı çıxışlara aiddir. Eyni ittiham aktı üzrə bir neçə dövlət ittihamçısının məhkəmə çıxışlarında iştirak etməsi hallarında onlar biri digərindən fərqli fikirlər söyləyə bilərlər. Məsələn, nəzəri cəhətdən məhkəmə çıxışlarında iştirak edən dövlət ittihamçılarından biri ittihamın konkret epizodu üzrə təqsirləndirilən şəxsi təqsirli bildiyi halda, digər ittihamçı bu epizod üzrə ittihamın sübuta yetməməsi, əməlin cinayət tərkibi yaratmaması və sair əsaslarla ittihamdan imtina edə bilər. Cinayət-prosessual qanunvericilikdə ittihamçılardan hər hansı birinə baş ittihamçı statusu verilməsi nəzərdə tutulmadığından məhkəmənin həmin konkret epizod və ya maddə üzrə nə kimi mövqe tutacağı aydın deyildir. CPM-nin 43-cü maddəsinə əsasən məhkəmə baxışı gedişində dövlət ittihamçısı cinayət təqibindən imtina etdikdə, cinayət təqibinə xitam verilməlidir. Əgər eyni prosesdə iştirak edən digər dövlət ittihamçısı ittihamda israrlıdırsa, onda necə olsun? Nəzərə almaq lazımdır ki, qanunun mənasına görə dövlət ittihamçısı işin məhkəmə baxışı zamanı ittihamdan tam

və ya qismən imtina etdikdə, məhkəmə həmin andan etibarən hər hansı araşdırma aparmadan, dövlət ittihamçısının təklifinin əsası, qanuni olmasını müzakirə etmədən bu ittiham üzrə cinayət təqibinə xitam verməlidir.

Qeyd edildiyi kimi Azərbaycan Respublikasının bu vaxta qədərki məhkəmə təcrübəsində birdən artıq dövlət ittihamçısının iştirak etdiyi məhkəmə proseslərində bir neçə ittiham nitqi söyləməsi hallarına təsadüf edilməmişdir. Həmkarlarımla deməsinə görə, belə hala hüquqi ədəbiyyatda, hətta kinofilmlərdə də rast gəlməmişlər.

Konkret iş üzrə məhkəmə çıxışlarında bir neçə dövlət ittihamçısının iştirak etməsini təsəvvür etmək də çətindir. Çünki dövlət ittihamçısının ittiham nitqində dövlətin iradəsi ifadə olunur və burada iki fərqli mövqe ola bilməz. Məhkəmə prosesində bir neçə dövlət ittihamçısı olduqda, onlar öz aralarında dövlət ittihamçısının çıxışının mahiyyətini formalaşdırmalı və bu çıxış dövlət ittihamçılarından yalnız biri tərəfindən həyata keçirilməlidir.

Bu fikir CPM-nin 340.2-ci maddəsi ilə müəyyən edilən dövlət ittihamçısı ilə bağlı norma ilə uzlaşmasa da, məntiqlidir və mövcud məhkəmə təcrübəsində heç bir problem yaratmadan tətbiq olunur. Fikrimizcə, CPM-nin 340.2-ci maddəsi ilə müəyyən edilən norma məntiqə və məhkəmə təcrübəsinə zidd olduğu üçün qanundan çıxarılmalıdır.

Həmin maddənin birinci cümləsinin aşağıdakı məzmununda verilməsi daha məqsədəuyğundur:

İşdə bir neçə zərərçəkmiş şəxs (xüsusi ittihamçı), mülki iddiaçı və onların nümayəndələri, təqsirləndirilən şəxs və onun nümayəndəsi, mülki cavabdeh və onun nümayəndəsi iştirak etdikdə, məhkəmə iclasında sədrlik edən öz çıxışlarının ardıcılığını müəyyən etmək üçün onlara vaxt verir.

Əslində CPM-nin 340.2-ci maddəsini qanunvericilikdə saxlamağa ümumiyyətlə ehtiyac yoxdur. Çünki məhkəmə prosesində çıxışların növbəliliyi və ardıcılığı 340.1-ci maddəsində öz əksini tapmışdır.

Cinayət-prosessual qanunvericilikdə təqsirləndirilən şəxsin bir neçə müdafiəçisi olması hallarında onların hamısının məhkəmə çıxışlarında iştirakını nə qadağan edən, nə də təqdir edən norma yoxdur. «**Qadağan edilməyibsə, icazəlidir**» kimi məşhur deyimi əsas götürsək, mövcud məhkəmə təcrübəsinə haqq qazandırılmalıdır. Yəni eyni təqsirləndirilən şəxsin bütün müdafiəçilərinə müdafiə çıxışı verilməlidir. Lakin burada digər məşhur deyim də yada düşür: «**İki hüquqşünas olan yerdə üç fikir olur**». Yəni məhkəmə çıxışlarında iştirak edən eyni təqsirləndirilən şəxsin müdafiəçiləri ittihama fərqli mövqedən yanaşa bilirlər. Təqsirləndirilən şəxs müdafiəçilərin fərqli mövqelərindən yalnız biri ilə razılaşa bildiyindən burada onun müdafiə hüququnun pozulması halı da baş verir. Digər tərəfdən eyni şəxs barəsində bir ittiham nitqinin qarşısında iki və daha çox müdafiə çıxışı edilməsinə yol verilməsi CPM-nin 32-ci maddəsi ilə müəyyən edilən cinayət prosesi tələflərinin bərabərliyi prinsipini də pozur.

Başqa ölkələrin qanunvericiliyində də eyni təqsirləndirilən şəxsin bütün müdafiəçilərinin məhkəmə çıxışlarında iştirak etməsi barədə məlumatımız yoxdur. Məsələn, ATƏT-in Bakı Ofisi Qanunun Aliliyi və İnsan hüquqları şöbəsinin əməkdaşı, uzun illər hakim işləmiş norveçli Rolf Merkol eyni təqsirləndirilən şəxs haqqında məhkəmə prosesində müdafiə tərəfinin bir neçə məhkəmə çıxışında iştirakını eşitdikdə, təəccübləndi və bildirdi ki, Norveçdə bir şəxs haqqında yalnız bir müdafiə nitqi olur.

Hesab edirik ki, təqsirləndirilən şəxsin bir neçə müdafiəçisi olması hallarında da müdafiə çıxışı bir dəfə olmalıdır. Müdafiə çıxışı digər müdafiəçi ilə (müdafiəçilərlə), həmçinin təqsirləndirilən şəxslə razılaşırdıqdan sonra müdafiəçilərdən yalnız biri çıxış etməlidir. Başqa sözlə desək, eyni şəxs haqqında bir neçə müdafiə nitqlərinin olması ilə razılaşmaq çətindir.

Eyni təqsirləndirilən şəxs haqqında bir neçə müdafiə nitqlərinə yol verilməsindən bəzən neqativ məqsədlər üçün də istifadə edilir. Müdafiə nitqlərin çoxluğu məhkəmə iclaslarını pozmaq, yaxud uzatmaq üçün münbit şərait yaradır. Müdafiə çıxışı etməli olan vəkillər dövlət ittihamçısının ittiham nitqindən sonra xarici ölkələrə getmək, əmək qabiliyyətsizliyi vəərəqəsi almaq və sair yollarla məhkəmə çıxışlarından yayınmaqla məhkəmə prosesini uzadırlar. Çox hallarda bu,

təqsirləndirilən şəxsi müddətin keçməsi ilə bağlı cinayət məsuliyyətindən azad etmək məqsədi ilə edilir. Çünki AR Cinayət Məcəlləsinin 75-ci maddəsi ilə cinayətlərin təsnifatlarından asılı olaraq cinayət məsuliyyətinə cəlb etmə müddəti müəyyən edilmişdir. Həm də bu müddət cinayətin törədildiyi gündən ittiham hökmünün qanuni qüvvəyə mindiyi anadək, başqa sözlə desək, hökmdən şikayət və ya protest verildiyi hallarda iş üzrə apellyasiya qərarı qəbul edildiyi anadək hesablanır (CM-nin 75.2-ci maddəsi). Məhkəmə iclasını qanuni əsas olmadan süni surətdə uzatmaqla müdafiəçilər bəzən təqsirləndirilən şəxsin cinayət məsuliyyətindən və cəzadan azad olunmasına nail olurlar (CM-nin 75.2-ci maddəsinin nə qədər məntiqə uyğun olması başqa söhbətin mövzudur).

Beləliklə də aydın olur ki, cinayət-prosessual qanunvericilikdə söhbət gedən məsələləri nizamlayan məntiqi norma yoxdur. Hesab edirik ki, bu məsələ qanunvericiliyə, yaxud AR Ali Məhkəməsi Plenumunun «Müttəhimin müdafiə hüququnu təmin edən qanunların məhkəmələr tərəfindən tətbiq edilməsi təcrübəsi haqqında» 1994-cü il 2 dekabr tarixli qərarına əlavələr etməklə nizama salına bilər.

Hüquqşünasların, xüsusilə də hakimlərin, dövlət ittihamçılarının və müdafiəçilərin bu məsələyə münasibəti bizim üçün maraqlı olardı.

Baxşiyeva Nərmin Ənvər qızı
2 saylı Bakı İnzibati-İqtisadi
Məhkəməsinin böyük məsləhətçisi,
hüquq üzrə fəlsəfə doktoru

Vətəndaşların pozulmuş hüquqlarının bərpası istiqlalında yeni mərhələ

Öz xalqının iradəsini ifadə edən və demokrativliyi ilə seçilən dövlət xadimi müstəqil Azərbaycanın Prezidenti cənab İlham Əliyevin davamlı, çevik siyasəti nəticəsində ölkəmizdə sosial-iqtisadi inkişafın yeni mərhələsi uğurla davam edir. Azərbaycanda uğurla həyata keçirilən məhkəmə hüquq islahatları nəticəsində ölkəmizdə əvvəlkindən prinsipə köklü surətdə fərqlənən yeni hüquq sistemi yaradılıb, qısa müddət ərzində demokratik prinsiplərə və beynəlxalq tələblərə uyğun qanunvericilik aktları qəbul edilib.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin 2010-cu il 22 iyun tarixli fərmanı ilə təsdiq edilmiş "Azərbaycan Respublikasının məhkəmə sisteminin təkmilləşdirilməsi ilə bağlı bəzi tədbirlər və "Məhkəmələr və hakimlər haqqında", "Məhkəmə-Hüquq Şurası haqqında" Azərbaycan Respublikasının qanunlarına dəyişikliklər və əlavələr edilməsi barədə" qanunlarını xüsusi qeyd etmək lazımdır. Həmin aktlar əsasında yerli iqtisad məhkəmələrinin bazasında inzibati-iqtisadi məhkəmələr yaradılmışdır. Bununla yanaşı Azərbaycan Respublikasının 30 iyun 2009-cu il tarixli Qanunu ilə qəbul edilmiş Azərbaycan Respublikasının İnzibati Prosesual Məcəlləsi 2011-ci il yanvarın 1-dən qüvvəyə minmişdir. Bu məcəllə inzibati hüquq münasibətləri ilə bağlı mübahisələrin məhkəmə aidiyyətini, həmin mübahisələrə məhkəmədə baxılmasının və həll edilməsinin prosesual prinsiplərini və qaydalarını müəyyən etmişdir.

İnzibati Prosesual Məcəllədə bir mənalı şəkildə qeyd edilir ki, bu Məcəllə ilə başqa qayda müəyyən edilmədiyi və bu Məcəllə ilə nəzərdə tutulmuş prosesual prinsiplərə zidd olmadığı hallarda inzibati mübahisələrə dair işlər üzrə məhkəmə icraatında (bundan sonra - inzibati məhkəmə icraatı) Azərbaycan Respublikasının Mülki Prosesual Məcəlləsinin müddəaları tətbiq oluna bilər. Məcəllədə inzibati məhkəmə icraatı qaydasında baxılan işlər sadalanmış və müəyyən edilmişdir ki, inzibati məhkəmə icraatı qaydasında aşağıdakı iddialara baxılır: şəxsin hüquq və vəzifələri ilə bağlı inzibati orqan tərəfindən qəbul edilmiş inzibati aktın mübahisələndirilməsinə (ləğv olunmasına və ya dəyişdirilməsinə) dair iddialara (mübahisələndirmə haqqında iddia); inzibati orqanın üzərinə inzibati aktın qəbul edilməsi ilə bağlı müvafiq öhdəliyin qoyulmasına dair iddialara və ya inzibati orqanın hərəkətsizliyindən müdafiəyə dair iddialara (məcburetmə haqqında iddia); inzibati orqan tərəfindən inzibati aktın qəbul edilməsi ilə əlaqədar olmayan müəyyən hərəkətlərin edilməsinə dair iddialara (öhdəliyin icrası haqqında iddia); inzibati orqanın inzibati aktın qəbul edilməsi ilə əlaqədar olmayan və bilavasitə şəxsin hüquq və azadlıqlarını pozan qanunsuz müdaxiləsindən müdafiəyə dair iddialara (müəyyən hərəkətləri etməkdən çəkinməyə dair iddia); inzibati hüquq münasibətinin mövcud olmasına və ya olmamasına, habelə inzibati aktın etibarsız sayılmasına dair iddialara (müəyyən etmə və ya tanınma haqqında iddia); Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası Məhkəməsinin səlahiyyətlərinə aid olan məsələlər istisna olmaqla, normativ xarakterli aktların qanunauyğunluğunun yoxlanılmasına dair iddialara (qanunauyğunluq haqqında iddia); inzibati mübahisələrin həlli ilə bağlı əmlak tələbinə, habelə inzibati orqanların qanunsuz qərarları (inzibati aktları) və ya hərəkətləri (hərəkətsizliyi) nəticəsində vurulmuş ziyana görə kompensasiyanın ödənilməsi tələbinə dair iddialara; bələdiyyələrin inzibati nəzarət orqanlarının hərəkətlərinə qarşı və ya inzibati nəzarət orqanlarının bələdiyyələrə qarşı iddialarına. Müəyyən hallar istisna olmaqla, inzibati mübahisələrə birinci instansiya məhkəməsi qismində inzibati-iqtisadi məhkəmələr tərəfindən baxılır. İnzibati mübahisələrə apellyasiya qaydasında Azərbaycan Respublikası apellyasiya instansiyası məhkəmələrinin inzibati-iqtisadi kollegiyaları tərəfindən baxılır. İnzibati

mübahisələrə kassasiya qaydasında Ali Məhkəmənin inzibati-iqtisadi məhkəmə kollegiyası tərəfindən baxılır.

İnzibati Prosesual Məcəllədə müəyyən edilmişdir ki, inzibati-iqtisadi məhkəmələrdə inzibati mübahisələrə hakim tərəfindən təkbaşına baxılır. Azərbaycan Respublikası apellyasiya instansiyası məhkəmələrinin inzibati-iqtisadi kollegiyalarında (həm birinci instansiya məhkəməsi qismində, həm də apellyasiya instansiyası məhkəməsi qismində) inzibati mübahisələrə 3 hakimdən (daimi sədrlik edəndən və iki hakimdən) ibarət məhkəmə tərkibi tərəfindən baxılır. Kassasiya qaydasında inzibati mübahisələrə dair işlərə 3 hakimdən ibarət məhkəmə tərkibi tərəfindən baxılır. Həmin Məcəllə ilə tətbiq edilən yeniliklərdən biri odur ki, inzibati-iqtisadi məhkəmələr və ya məhkəmə kollegiyaları öz ərazi yurisdiksiyaları daxilində, zərurət olduğu hallarda, başqa şəhərlərdə və ya yaşayış məntəqələrində səyyar məhkəmə iclasları keçirə bilərlər. Məcəllədə, həmçinin, inzibati-iqtisadi məhkəmələrdə və ya məhkəmə kollegiyalarında iş bölgüsü planı, mübahisə ilə bağlı iş üzrə icraatın dayandırılması, məhkəmə aidiyyətinin müəyyənləşdirilməsi, ərazi aidiyyəti üzrə səlahiyyətli məhkəmənin müəyyən edilməsi qaydaları da öz əksini tapmışdır. Təbii ki, yeni qəbul edilmiş məcəllədə inzibati məhkəmə icraatının prinsipləri də təsbit edilmişdir. Bunlardan hakimlərin müstəqilliyi, qanun və məhkəmə qarşısında bərabərlik, işin hallarının araşdırılması, məhkəmənin yardım etmək vəzifəsi, sübut etmə vəzifəsi, çəkişmə (kontradiktor icraat) və dispoziitivlik prinsipləri, habelə məhkəmə baxışının şifahiliyi, məhkəmə baxışının aşkarlığı prinsiplərini xüsusi qeyd etmək olar. Məcəllədə məhkəmə aktlarının (qərarlar, qəraradlar, sərəncamlar), eləcə də məhkəmə iclasının tarixinin müəyyən olunması ilə və ya məhkəməyə çağırışla bağlı məhkəmə sənədlərinin proses iştirakçılarında təqdim edilmə qaydaları da müəyyən edilmişdir. Fərqli cəhətlərdən biri kimi məhkəmə aktının 40 nəfərdən çox şəxsə elan edilməsinin tələb olunduğu hallarda məhkəmənin həmin aktın kütləvi informasiya vasitələrində dərc olunma yolu ilə elan edilməsi haqqında qəraradın qəbul etməsi üsulu ilə mümkünlüyüdür. Müddətlərlə bağlı İnzibati Prosesual Məcəllənin mövqeyi ondan ibarətdir ki, bu Məcəllənin 5-ci fəslinin müddəaları nəzərə alınmaqla Azərbaycan Respublikasının Mülki Prosesual Məcəlləsi ilə müəyyən olunmuş qaydalar tətbiq olunur. Eyni zamanda bu Məcəllədə də müddətlərin hesablanması, onların bərpa olunması ilə bağlı xüsusi müddəalar göstərilmişdir. Məcəllədə başqa qayda nəzərdə tutulmamışdırsa, iddiaçının iddia ərizəsində inzibati aktın qəbul edilməsi və ya qəbul edilməsindən imtina olunması, yaxud inzibati orqanın hərəkəti və ya hərəkətsizliyi nəticəsində onun hüquqlarının və qanunla qorunan maraqlarının pozulduğunu əsaslandığı hallarda mübahisələndirmə haqqında, məcburetmə haqqında, öhdəliklərin icrası haqqında və müəyyən hərəkətləri etməkdən çəkinməyə dair iddia mümkün sayılır. Kollektiv maraqların müdafiə olunması məqsədilə Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə uyğun olaraq yaradılmış qeyri-hökumət təşkilatları (ictimai birliklər və ya fondlar) iddia ərizəsində inzibati aktın qəbul edilməsi və ya qəbul edilməsindən imtina olunması, yaxud inzibati orqanın hərəkəti və ya hərəkətsizliyi nəticəsində həmin maraqların pozulduğunu əsaslandırdıqları hallarda qeyri hökumət təşkilatları (ictimai birliklər və ya fondlar) tərəfindən yuxarıda qeyd edilmiş müvafiq iddianın qaldırılmasına yol verilir. İddianın mümkün sayılmaması barədə məhkəmə qərarad qəbul edir. Həmin qərardaddan yuxarı məhkəməyə şikayət verilə bilər. Mübahisələndirmə haqqında iddia inzibati aktın təqdim (elan) olunduğu vaxtdan, şikayət instansiyasına şikayət verildiyi hallarda isə şikayətə dair qəbul olunan inzibati aktın təqdim olunduğu vaxtdan 30 gün müddətində qaldırıla bilər. Məcburetmə haqqında iddia tələb olunan inzibati aktın qəbul edilməsindən imtina barədə iddiaçıya müvafiq inzibati aktın təqdim edildiyi və ya bu barədə yazılı məlumatın verildiyi vaxtdan 30 gün müddətində qaldırıla bilər. Maraqlı şəxs inzibati aktın icrasının dayandırılması barədə və ya iddianın təmin edilməsinə (iddiaçının hüquqlarının qorunmasına) yönəlmiş digər təminat tədbirlərinin görülməsi (bundan sonra - müvəqqəti xarakterli müdafiə) barədə məhkəməyə ərizə ilə müraciət edə bilər. Ərizə məhkəmədə iddia qaldırılanadək və ya iddia ilə eyni vaxtda, yaxud məhkəmə icraatının gedişində verilə bilər. Məhkəmə müvəqqəti xarakterli müdafiə tədbiri qismində cavabdehin üzərinə müəyyən hərəkətləri etmək və ya müəyyən hərəkətləri etməkdən çəkinmək, yaxud müəyyən hərəkətlərə dözmək barədə

vəzifə qoya bilər. Qanuni əsaslar olduğu hallarda məhkəmə üçüncü şəxslərin də üzərinə belə vəzifələr qoya bilər. Məcəllənin əsas hissəsi birinci instansiya məhkəməsində icraat, məhkəmə qərarları, apellyasiya instansiyası məhkəməsində şikayət üzrə icraat, kassasiya instansiyası məhkəməsində şikayət üzrə icraat, yeni açılmış hallar üzrə icraata həsr edilmişdir. Burada iddianın qaldırılması, iddia ərizəsinin məzmunu, onun təqdim olunması, məhkəmənin və proses iştirakçılarının işin hallarının obyektiv araşdırılması ilə bağlı vəzifələri, hazırlıq icraatının keçirilməsi qaydaları, məhkəmə baxışının hədləri, qarşılıqlı iddia, iddianın dəyişdirilməsi, iddiadan imtina edilməsi, sübutların araşdırılması qaydası, habelə apellyasiya şikayəti vermək hüququ, şikayətin mümkünlüyü, şikayətin verilməsinə dair tələblər, kassasiya instansiyası məhkəməsində şikayət üzrə icraat, yeni açılmış hallar üzrə icraat və digər prosesual məsələlər geniş təsbit edilmişdir. Məhkəmə qərarlarının icrası ilə bağlı məqamlara da məcəllədə xüsusi yer ayrılmışdır. Maraqlı məqamlardan biri kimi qeyd etmək olar ki, məcəllədə nəzərdə tutulmuş hallarda inzibati orqan tərəfindən məhkəmə qərardadı və ya qərarı ilə onun üzərinə qoyulmuş öhdəliklər (müvəqqəti xarakterli müdafiə ilə bağlı, inzibati aktın qəbul edilməsi və ya qanuna zidd inzibati aktın nəticələrinin aradan qaldırılması ilə bağlı öhdəlikləri) icra edilmədikdə birinci instansiya məhkəməsi proses iştirakçısının ərizəsinə əsasən və ya xidməti vəzifəsinə görə inzibati orqana icra üçün müddət müəyyən edir və cərimə tətbiq olunacağı barədə həmin orqana xəbərdarlıq edir. Xəbərdarlıq müddətində inzibati orqan tərəfindən onun üzərinə qoyulmuş öhdəliklər icra olunmadıqda məhkəmə cərimənin məbləğini müəyyən edə və inzibati orqanı həmin məbləğdə cərimə edə bilər. Məhkəmə bu barədə qərardad qəbul edir. Cərimə 50.000 manatadək məbləğdə müəyyən oluna bilər. Cərimə təkrar təyin oluna və məcburi qaydada tutula bilər. Məcəllənin bir fəslə normativ xarakterli aktların qanunauyğunluğunun mübahisələndirilməsinə dair iddialar üzrə icraata həsr edilmişdir. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasına uyğun olaraq yoxlanılması Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası Məhkəməsinin müstəsna səlahiyyətinə aid edilmiş normativ xarakterli aktlar istisna olmaqla, dövlət və bələdiyyə orqanları tərəfindən qəbul edilmiş normativ xarakterli aktların qanunauyğunluğunun yoxlanılmasına və onların etibarsız (qüvvədən düşmüş) hesab edilməsinə dair iddialar qaldırıla bilər. İddialar normativ xarakterli aktın qəbul edilməsi və ya tətbiq olunması nəticəsində subyektiv hüquqlarının pozulduğunu və ya yaxın gələcəkdə pozulacağını əsaslandırma bilən fiziki və ya hüquqi şəxs, habelə aidiyyətinə toxunulan digər orqanlar tərəfindən qaldırıla bilər. Bu məsələlər üzrə iddia ərizələri müvafiq apellyasiya instansiyası məhkəməsinə verilir. İddia həmin normativ xarakterli aktı qəbul etmiş dövlət və ya bələdiyyə orqanına qarşı qaldırılır. Məhkəmə mübahisələndirilən normativ xarakterli aktla aidiyyətinə toxunulan digər dövlət və ya bələdiyyə orqanına həmin aktla bağlı öz mövqeyini bildirmək imkanını təmin etməlidir. Bu məqsədlə məhkəmə tərəfindən müddət müəyyən olunur. Normativ xarakterli aktların qanunauyğunluğunun mübahisələndirilməsinə dair iddialar üzrə inzibati məhkəmə icraatı məcəllədə nəzərdə tutulmuş müvafiq prosesual qaydalar əsasında həyata keçirilir. Normativ xarakterli aktın etibarlığının Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası Məhkəməsi tərəfindən baxılan konkret hüquq normasının qanunauyğun sayılmasından asılı olduğu hallarda məhkəmə tərəfindən işə baxılması Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası Məhkəməsində icraat başa çatanaqədək dayandırılır. Normativ xarakterli aktların mübahisələndirilməsinə dair iddia üzrə məhkəmə şifahi məhkəmə baxışı əsasında qərar qəbul edir. Maraqlı məqamlardan biri kimi qeyd etmək olar ki, məcəllədə nəzərdə tutulmuş hallarda inzibati orqan tərəfindən məhkəmə qərardadı və ya qərarı ilə onun üzərinə qoyulmuş öhdəliklər (müvəqqəti xarakterli müdafiə ilə bağlı, inzibati aktın qəbul edilməsi və ya qanuna zidd inzibati aktın nəticələrinin aradan qaldırılması ilə bağlı öhdəlikləri) icra edilmədikdə birinci instansiya məhkəməsi proses iştirakçısının ərizəsinə əsasən və ya xidməti vəzifəsinə görə inzibati orqana icra üçün müddət müəyyən edir və cərimə tətbiq olunacağı barədə həmin orqana xəbərdarlıq edir. İddia əsaslı hesab edildiyi, yəni, normativ xarakterli akt Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına və ya qanununa zidd olduğu hallarda, həmin akt qəbul edildiyi gündən bütövlükdə və ya qismən etibarsız sayılır. Normativ xarakterli aktların mübahisələndirilməsinə dair iddia ərizəsinin təmin edilməməsi barədə məhkəmə qərarı

müstəsna olaraq proses iştirakçılarında münasibətdə hüquqi qüvvəyə malik olur. Qəbul edilmiş İnzibati Prosesual Məcəllə inzibati hüquq münasibətləri ilə bağlı mübahisələrin məhkəmə aidiyyəti, həmin mübahisələrə məhkəmədə baxılmasının və həll edilməsinin prosesual prinsiplərinin və qaydalarının müəyyən edilməsi istiqamətində çox vacib bir normativ akt hesab etmək olar. Belə ki, bu Məcəllənin qəbul edilməsi ilə inzibati hüquq münasibətləri ilə bağlı mübahisələrin həlli özünün hüquqi çərçivəsini əldə etmiş, bununla da bu sahədə daha öncə tənzimlənməyən bir çox məqamlara aydınlıq gətirmişdir.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 22 iyun 2010-cu il tarixli fərmanı ilə 1 və 2 sayılı Bakı, Gəncə, Sumqayıt, Şəki, habelə Naxçıvan iqtisadi məhkəmələrinin bazasında inzibati-iqtisadi məhkəmələr yaradılmış, onların sədrləri və hakimləri təyin olunmuşlar. Həmin məhkəmələr formalaşanaqadək isə qanunvericilik bazasının yaradılması ilə yanaşı bu sahədə çalışan hakimlərin fəaliyyəti üçün bir sıra tədbirlər həyata keçirilib. İnzibati iqtisadi məhkəmələrin yaranması Azərbaycana köklü şəkildə yeniliklər gətirib. Yeni qanun vətəndaş-məmur münasibətlərində yaranan mübahisələrin qısa zaman çərçivəsində çevik həllinə imkan verir. 2011-ci il yanvarın 1-dən iqtisadi-inzibati işlərə məhz yeni yaradılmış inzibati-iqtisadi məhkəmələrdə baxılır. Bu isə iqtisadi xarakterli mübahisələrin ixtisaslaşmış birinci məhkəmə instansiyasında tam, ədalətli, obyektiv araşdırılmasına, qanuna uyğun şəkildə baxılmasına, ədalət mühakiməsinin səmərəliliyinin artırılmasına xidmət edir.

Beləliklə, 2011-ci il yanvarın 1-dən ölkədə ilk dəfə olaraq inzibati məhkəmələrin fəaliyyətə başlamasını, insan hüquq və azadlıqlarının qorunması sahəsində mühüm bir addım kimi xarakterizə etmək olar. “İnzibati icraat haqqında” qanun da İnzibati Prosesual Məcəllə ilə yanaşı həmin vaxt qüvvəyə minib. Yeni qanunvericilik bazasının formalaşması və inzibati-iqtisadi məhkəmələrin fəaliyyəti Azərbaycanda məhkəmə-hüquq sahəsinin mütərəqqi baxımdan inkişaf istiqamətində olduğunu göstərir. Ölkədə həyata keçirilən məhkəmə-hüquq islahatlarının nəticəsi olaraq “İnzibati icraat haqqında” qanunun, İnzibati-Prosesual Məcəllənin qüvvəyə minməsi və inzibati-iqtisadi məhkəmələrin fəaliyyətə başlaması vətəndaşların hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi ilə bağlı təminatların genişləndirilməsinə yönələn addımdır. İnzibati-iqtisadi məhkəmələrin fəaliyyətə başlaması ölkəmizin hazırki iqtisadi inkişaf mərhələsində çox əhəmiyyətlidir. İnzibati ədalət mühakiməsi məhkəmə islahatlarının əsas hissəsini təşkil edir. İnzibati məhkəmələrin beynəlxalq hüquq normalarına uyğun fəaliyyəti üçün bir çox ölkələrin təcrübəsindən istifadə olunub. Azərbaycanın inzibati məhkəmələrlə bağlı ən çox əməkdaşlıq etdiyi ölkə isə Almaniyadır. Məlumdur ki, Almaniyada 52 inzibati məhkəmə fəaliyyət göstərir. Bundan başqa federal torpaqların hər birində bir ali inzibati məhkəmə də vardır. Bütövlükdə inzibati məhkəmə sisteminin yaradılması dövlətin vətəndaşa göstərdiyi xidmət kimi qiymətləndirilə bilər. İnzibati məhkəmənin qarşısında ən ali məqsəd isə şikayətçi tərəflərə yardımın edilməsi ilə bağlıdır. Məhkəmələrdə insan hüquqlarının qorunması və demokratik ölkələrin təcrübəsi əsasında göstərmək olar ki, vətəndaşların pozulmuş hüquqlarının təmin edilməsi baxımından inzibati məhkəmələr mühüm əhəmiyyət kəsb etməklə məhkəmə sistemində özünə məxsus yer tutur. Ümumiyyətlə ədalətli inzibati mühakimə istənilən ölkənin hüquqi təhlükəsizliyinin təminində mühüm rol oynayır.

İnzibati məhkəmə sisteminin fəaliyyət göstərdiyi dövrün statistik təhlilini 2 sayılı Bakı İnzibati-İqtisadi Məhkəməsinin fəaliyyət baxımından göstərmək daha məqsədə müvafiq olardı. İnzibati mübahisələrlə bağlı hesabat dövrü ərzində mən işlədiyim 2 sayılı Bakı İnzibati-İqtisadi Məhkəməsinə 6 ay ərzində 888 iş daxil olmuşdur. Daxil olmuş işlərdən 160-ı, yəni 18% şəxsin hüquq və vəzifələri ilə bağlı inzibati orqan tərəfindən qəbul edilmiş inzibati aktın mübahisələndirilməsinə (ləğv olunması və ya dəyişdirilməsinə) dair iddia (mübahisələndirmə haqqında iddia); 456-sı, yəni 51,3% inzibati orqanın üzərinə inzibati aktın qəbul edilməsi ilə bağlı müvafiq öhdəliyin qoyulmasına dair iddialara və ya inzibati orqanın hərəkətsizliyindən müdafiəyə dair iddialara və sair iddia (məcburetmə haqqında iddia); 199-u, yəni 22,4% inzibati orqan tərəfindən inzibati aktın qəbul edilməsi ilə əlaqədar olmayan müəyyən hərəkətlərin edilməsinə dair iddia (öhdəlik haqqında iddia); 14-ü, yəni 1,6% inzibati orqanın inzibati aktın qəbul edilməsi ilə

əlaqədar olmayan və bilavasitə şəxsin hüquq və azadlıqlarını pozan qanunsuz müdaxiləsindən müdafiəyə dair iddia (müəyyən hərəkətləri etməkdən çəkirməyə dair iddia); 33-ü, yəni 3,7% inzibati hüquq münasibətinin mövcud olmasına və ya olmamasına, habelə inzibati aktın etibarsız sayılmasına dair iddia (müəyyən etmə və ya tanınma haqqında iddia); 25-i, yəni 2,8% inzibati münasibətlərin həlli ilə bağlı əmlak tələbinə, habelə inzibati orqanların qanunsuz qərarların (inzibati aktları) və ya hərəkətləri (hərəkətsizliyi) nəticəsində vurulmuş ziyana görə kompensasiyanın ödənilməsi tələbinə dair iddia; 1-i isə inzibati nəzarət orqanının bələdiyyəyə qarşı iddiasıdır. Verilmiş iddia ərizələrinin inzibati orqanlar üzrə təhlili göstərdi ki, ərizələrin əksəriyyəti yəni 198-i, yaxud 22,3% Azərbaycan Respublikasının Əmlak Məsələləri Üzrə Dövlət Komitəsinə və onun yerli orqanlarına qarşı; 100-ü, yaxud 11,3% Azərbaycan Respublikası Vergilər Nazirliyinə və onun tabeliyində olan qurumlara qarşı; 98-i, yaxud 11% polis orqanlarına qarşı; 92-si, yaxud 10,4% qeydiyyat şöbələrinə qarşı olmuşdur.

Təhlillər göstərir ki, vətəndaşlar tərəfindən inzibati mübahisələrə dair məhkəməyə verilən iddia ərizələrinin sayı hər ay artmaqdadır. Belə ki, əgər cari ilin 1-ci rübü ərzində məhkəməyə 348 ərizə daxil olmuşdursa, 2-ci rüb ərzində 540 ərizə daxil olmuşdur.

Məhkəməyə 2011-ci ilin 6 ayı ərzində inzibati mübahisələrə dair 888, 9 ay ərzində 1348 müraciət daxil olub. İlin əvvəli ilə müqayisədə hal-hazırda gələn müraciətlərin sayı 3 dəfə artıb. Mahiyyəti üzrə baxılaraq çıxarılmış yekun qərarların sayı 911 olmuşdur. Bu o deməkdir ki, vətəndaşlar pozulmuş hüquqlarının bərpasına inanırlar və ədaləti inzibati-iqtisadi məhkəmələrdə axtarırlar.

Məhz vətəndaşların inzibati-iqtisadi məhkəmələrə inamının artması sayəsində məhkəməyə edilən müraciətlər getdikcə artmaqdadır. Vətəndaşlar nə qədər fəal olsalar dövlət orqanları, məmurlar da öz fəaliyyətlərində daha da məsuliyyətli olurlar. Hesab edirik ki, məhkəmələr məmur özbaşınalıqlarının qarşısının alınmasında mühüm rol oynayır. Dövlət məmurlarından narazı vətəndaşın şikayətini araşdırmaq, onu ədalətsiz məmurdan qorumaq üçün yeni inzibati məhkəmələr hər şeydən əvvəl, dövlətin vətəndaşlara münasibətdə vəzifələrini, eləcə də vətəndaşların dövlətə münasibətdə malik olduqları hüquqları tənzimləyir.

İnzibati-iqtisad məhkəmələrinin vəzifəsi yalnız mübahisələri həll etmək deyil, həm də pozulmuş hüquqları bərpa etməkdən ibarətdir. “İnzibati məhkəmənin hüquqi müdafiə axtaran vətəndaşla davranışı dövlətin simasını müəyyənləşdirir. İnzibati ədliyyə hüquqi dövlətin təməlidir, ağırlıq mərkəzidir. Məhz onun payına ədalətsiz məmurlar əleyhinə dövlət adından qərar çıxarmaq vəzifəsi düşür”. Bundan başqa inzibati məhkəmələrin üzərinə böyük məsuliyyət düşür. Belə ki, məhkəmə proses iştirakçılarının izahatları, ərizə və təklifləri ilə, onların təqdim etdikləri sübutlarla və işdə olan digər materiallarla kifayətlənməyərək, mübahisənin düzgün həlli üçün əhəmiyyət kəsb edən bütün faktiki halları xidməti vəzifəsinə görə araşdırmağa borcludur. Məhkəmə müstəqil şəkildə öz təşəbbüsü ilə və ya proses iştirakçılarının vəsatətinə əsasən digər zəruri sübutları toplamağa borcludur. Məhkəmə tərəflərdən əlavə məlumat və sübutlar tələb edə bilər.

“İnzibati icraat haqqında” qanunun qəbul edilməsi inzibati orqanların icraat qaydalarını hüquqi dövlət prinsiplərinə uyğunlaşdırmaq və şəffaflaşdırmaq, inzibati orqanların fəaliyyətinin qanuna əsaslanmasını təmin etmək, habelə vətəndaşlara və hüquqi şəxslərə inzibati orqanların onlara dair qəbul etdiyi qərarlarını məhkəmə qaydasında yoxlamaq hüququ vermək məqsədi daşıyır. İnzibati Prosesual Məcəllə isə maraqlı şəxsə inzibati akta və digər inzibati fəaliyyət formalarına qarşı hüquqi baxımdan müdafiə olunmaq, öz mövqeyini müdafiə etmək üçün daha səmərəli və təsirli hüquqi vəzifələrdən istifadə etmək imkanları verir. Qeyd olunmalıdır ki, bu qanunlar vətəndaşlarla dövlət arasındakı münasibətləri fərqli bir şəkildə tənzimləyərək Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında nəzərdə tutulmuş qanunun aliliyi prinsipini daha da möhkəmləndirir.

Mövcud qanunvericiliyə əsasən inzibati məhkəmələr üç pilləlidir. Apellyasiya məhkəmələrində və Ali Məhkəmədə inzibati-iqtisadi kollegiyalar yaradılıb. Apellyasiya məhkəmələrində yaradılan kollegiyalar ikinci instansiya qismində, Ali Məhkəmədə formalaşdırılan

kollegiya isə kasasiya instansiyası qismində fəaliyyət göstərir. İnzibati Prosesual Məcəlləyə əsasən belə işlərin baxılmasına müddət qoyulmur. Vətəndaşlar əmin olurlar ki, məhkəmə sistemində onların dövlət orqanlarında bu və ya digər mübahisələrinə peşəkar formada, hər hansı bir mübahisənin həlli üçün kifayət edəcək müddətdə baxılır. Lakin inzibati işlərin baxılmasında müddətin olmaması məhkəməyə müraciət edən vətəndaşların narazılıqlarına səbəb olur. Praktikada bəzən vətəndaşların belə bir fikirinə rast gəlinir ki, hakimlər prosesi bilərəkdən uzadırlar. Hesab edirik ki, inzibati mübahisələrdə müəyyən müddətin qoyulması bəzi narazılıqların aradan götürülməsinə səbəb olardı.

İnzibati məhkəmələrin fəaliyyətə başlaması ümumi məhkəmələrdə inzibati qərarlardan edilən şikayətlərin kəsilməsinə, beləliklə də, həmin məhkəmələrin iş yükünün azalmasına səbəb olacaq.

Əminəm ki, Azərbaycan Respublikasının məhkəmə sistemində yeni struktur, yəni inzibati məhkəmələr səmərəli şəkildə fəaliyyət göstərəcəklər. Bu islahatlar Azərbaycanda real demokratiya quruculuğu olduğu üçün, uğurla davam etdiriləcəkdir. Məhkəmə qərarları dövlətin adından çıxarıldığından məhkəmə prosedurları ədalət məhkəməsinin nümunəvi şəkildə keçirilməsini müəyyənləşdirən hüquq normalarına uyğun olmalıdır.

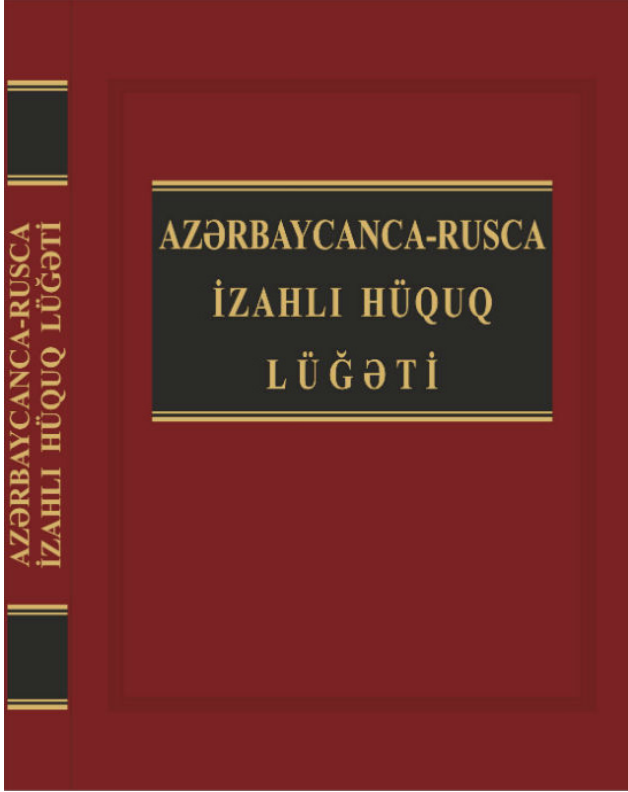
İnzibati qaydada iddialara baxan hakimlər öz professional biliklərindən səmərəli istifadə edərək Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının, Avropa İnsan Hüquqları Konvensiyasının, İnzibati Prosesual Məcəllənin tələblərini yerinə yetirərək, beynəlxalq hüquq təcrübəsindən istifadə edərək, hər hansı bir maddi və prosesual hüquq normalarını pozmadan qanuni, eyni zamanda öz vicdanlarının səsinə qulaq asaraq ədalətli qərarlar qəbul etməlidirlər. Azərbaycan Respublikası Prezidenti cənab İlham Əliyev xalqla mütəmadi əlaqələri düzgün qiymətləndirməklə yerli məmurlara da əsl nümunə və əvəzsiz örnək olur. Möhtərəm prezidentimiz cənab İlham Əliyevin Azərbaycanda yaratdığı sağlam mənəvi iqlim xalqın mənafeyinin qorunması, əhalinin həyat səviyyəsinin, maddi rifah halının yaxşılaşdırılmasında xeyli irəliləyişin əldə olunması deməyə əsas verir ki, Azərbaycan xalqının, müstəqil Azərbaycanın çox xoşbəxt qələbəyi vardır.

Bütün bunlara, firavan gələcəyə mən gənc hüquqşünas kimi daha çox inanıram!

TƏDBİRLƏR

Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin təşəbbüsü ilə hazırlanmış “Azərbaycanca-rusca izahlı hüquq lüğəti” çapdan çıxmışdır

Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin təşəbbüsü ilə hazırlanmış “Azərbaycanca-rusca izahlı hüquq lüğəti” çapdan çıxmışdır. Bu lüğət hüquqşünaslar, iqtisadi, strukturlarda çalışanlar, maliyyəçilər, tərcüməçilər, alimlər, hüquq və beynəlxalq hüquq fakültələrinin müəllim və tələbə heyəti, xüsusi sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olanlar və geniş oxucu dairəsi üçün nəzərdə tutulub.

Lüğət məhkəmə işçilərinin, biznesin müxtəlif sahələri, hüquq sistemləri, təşkilatları ilə işgüzar əlaqələr quran müasir istifadəçilərin tələbinə uyğun, işgüzar məktublارın, sorğuların, sənədlərin, etirazların, ərizələrin, bank sənədlərinin hazırlanması ilə bağlı əmələ gələn üslub çətinliklərinin aradan qaldırılmasına kömək məqsədilə tərtib olunub. On səkkiz minə qədər söz və söz birləşməsinin izahı verilmiş kitabda müxtəlif ölkələrin hüquq sistemindəki təcrübədən qaynaqlanan termin və ifadələrə Azərbaycan dilində ekvivalentlərin seçilməsi əsas prinsip kimi götürülüb.

Sözlər, onların tətbiqi sahəsi, mənşəyi və müəyyən dilə xas orfoqrafik xüsusiyyətləri uyğun işarələrlə ifadə olunub. Lüğətə eyni zamanda ayrıca xarici dillərdən alınmış və rus dilində uyğun anlayışların ekvivalenti rolunda çıxış edən terminlər də daxil edilib. Lüğətə həm də, latın və yunan dillərindən qaynaqlanan sözlər və başqa əcnəbi dillərin - alman, fransız, ingilis dillərinin hüquq terminologiyası da daxildir.

AŞPA-nın Monitoring Komitəsinin həmsədrələri Azərbaycanda Avropa kontinental məhkəmə sisteminin tətbiqindən razıdırlar

2012-ci il yanvarın 31-də ölkəmizdə səfərdə olan Avropa Şurası Parlament Assambleyasının (AŞPA) Avropa Şurasına Üzv Dövlətlər Tərəfindən Öhdəliklərin yerinə Yetirilməsi üzrə Monitoring Komitəsinin Azərbaycan üzrə həmməruzəçiləri Cozef Debono Qrex, Pedro Aqramunt Fond de Mora və Monitoring Komitəsinin katibi xanım Aqnieska Naçilio Ali Məhkəmənin sədri vəzifəsini müvəqqəti icra edən, Ali Məhkəmənin Mülki Kollegiyasının sədri Şəlalə Məmmədova ilə görüşmüşlər.

Görüşdə Azərbaycanın məhkəmə sistemi, Ali Məhkəmənin yeni strukturu və fəaliyyəti barədə Monitoring Komitəsinin Azərbaycan üzrə həmməruzəçilərinə məlumat verilmişdir. Bildirilmişdir ki, Azərbaycanda Avropa kontinental məhkəmə sistemi tətbiq olunur. Azərbaycanın məhkəmə sisteminin Avropa məhkəmə sisteminə inteqrasiyası istiqamətində mühüm addımlar atılır. Ali Məhkəmədə mütəmadi keçirilən seminarlarda beynəlxalq hüquqi aktlar, xüsusən də “İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqlarının müdafiəsi haqqında” Avropa Konvensiyasının presedent hüququ öyrənilir. Məhkəmə prosesində ən yeni informasiya texnologiyalarından istifadə olunur. “Azərbaycan Respublikasında insan hüquqlarının müdafiəsi üzrə Milli Fəaliyyət Planı”nın yerinə yetirilməsi ilə əlaqədar konkret tədbirlər görülür.

Monitoring Komitəsinin həmməruzəçiləri məhkəmə-hüquq sahəsində ölkəmizdə həyata keçirilən işləri, xüsusilə insan hüquq və azadlıqlarının daha etibarlı müdafiəsinə xidmət edən öhdəliklərin yerinə yetirilməsi ilə bağlı tədbirləri yüksək qiymətləndirmiş, Azərbaycanda gedən demokratik prosesləri dəstəklədiklərini və bu sahədə hüquqi yardım göstəməyə hazır olduqlarını vurğulamışlar.

Görüşdə qeyri hökumət təşkilatlarının qeydiyyatı, siyasi məhbus məsələsi və alternativ hərbi xidmətlə bağlı geniş fikir mübadiləsi aparılmışdır.

Monitoring Komitəsinin həmməruzəçilərini maraqlandıran suallara ətraflı cavablar verilmişdir.

Görüşün sonunda Mülki Kollegiyanın sədri Şəlalə Məmmədova faydalı fikir mübadiləsinə görə Monitoring Komitəsinin həmməruzəçilərinə təşəkkürünü bildirmişdir.

Dünya Bankının nümayəndələri Ali Məhkəmədə olmuşlar

2012-ci il fevralın 27-də ölkəmizdə səfərdə olan Dünya Bankının Məhkəmə sisteminin müasirləşdirilməsi layihəsinin rəhbəri Amitabha Mukherjeenin başçılıq etdiyi nümayəndə heyəti Ali Məhkəmənin sədri Ramiz Rzayevlə görüşmüşdür.

Ali Məhkəmənin sədri müasir informasiya texnologiyalarının tətbiqindən, xüsusilə, Ali Məhkəmədə elektron kargüzarlıq və sənəd dövriyyəsi, proseslərin idarəetmə sisteminin tətbiqindən və proseslər barədə məlumatların elektron informasiya köşkü vasitəsi ilə alınmasının əhəmiyyətindən danışmışdır. Mütərəqqi informasiya texnologiyalarının Ali Məhkəmədə tətbiq olunmasının zərurliyini qeyd edən Ali Məhkəmənin sədri bildirmişdir ki, indi əsas məsələ istifadəçilərdə müasir informasiya texnologiyalarından yararlanmaq bacarığını və vərdişlərini yaratmaqdır.

Dünya Bankının Məhkəmə sisteminin müasirləşdirilməsi layihəsinin rəhbəri Amitabha Mukherjee Ali Məhkəmədə yeni informasiya texnologiyalarının tətbiqindən razı qaldığını bildirmişdir. O, vurğulamışdır ki, layihə çərçivəsində məhkəmə sistemində müasir informasiya texnologiyalarının tətbiqi ilə bağlı sənədlərin və baxılacaq işlərin idarə olunmasında daha təkmil elektron sistemin yaradılmasını nəzərdə tutan yeni layihə hazırlanacaqdır.

Qonaqlar Ali Məhkəmənin yüksək statusuna uyğun yeni inzibati binasını gəzmiş, hakimlərin iş şəraiti, məhkəmə tarixi muzeyi və elektron kitabxana ilə tanış olmuşlar.

Görüşün sonunda Ali Məhkəmənin sədri Azərbaycanın məhkəmə sistemində müasir informasiya texnologiyalarının tətbiqinə xüsusi diqqət və qayğı göstərdiklərinə, həmçinin əhəmiyyətli görüşə görə Dünya Bankının Məhkəmə sisteminin müasirləşdirilməsi layihəsinin rəhbəri Amitabha Mukherjeeyə və nümayəndə heyətinin üzvlərinə təşəkkürünü bildirmiş və gələcək işlərində uğurlar arzulamışdır.

Ali Məhkəmədə görüş

2012-ci il martın 13-də ölkəmizdə səfərdə olan Tanja Santuccinin rəhbərlik etdiyi BMT-nin Korrupsiya əleyhinə Konvensiyasının Azərbaycan Respublikası tərəfindən implementasiyası üzrə dəyərləndirmə missiyasının nümayəndə heyəti Ali Məhkəmənin Cinayət Kollegiyasının sədri Şahin Yusifovla görüşmüşdür.

Görüşdə Azərbaycanın məhkəmə sistemi, Ali Məhkəmənin fəaliyyəti barədə məlumat verən Kollegiya sədri narkotiklərin qanunsuz dövriyyəsi və korrupsiya əleyhinə mübarizə sahəsində Ali Məhkəmənin qəbul etdiyi qərarlarda BMT Konvensiyasının müddəalarına daim istinad edildiyi diqqətə çatdırılmışdır.

Görüşdə qarşılıqlı maraq doğuran məsələlər ətrafında fikir mübadiləsi aparılmışdır.

Ali Məhkəmənin Kollegiya sədri nümayəndə heyətinin üzvlərini maraqlandıran suallara ətraflı cavab vermişdir.

**Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin mətbəəsində yığılaraq
16 aprel 2012-ci il tarixdə 56 səhifə həcmində çap olunmuşdur.**

Tirajı 1000 ədəd

**Ünvan: Bakı şəhəri, Xətai rayonu,
Yusif Səfərov küç.14, 1193-cü məhəllə
Tel: 497-17-17 (daxili nömrə 81-79)**